

TARTU ÜLIKOOL
Majandusteaduskond

Jan Johanson

SOTSIAALNE LITSENTS EHTUSMAAVARA SEKTORIS HARJUMAA
LUBJAKIVI KAEVANDAMISE NÄITEL

Magistritöö

Juhendaja: professor Kadri Ukrainski, PhD

Tartu 2022

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Jagatud väärtuse ja sotsiaalse litsentsi kontseptsioonide teoreetilised alused	8
1.1. Ettevõtte vastutustundlikkus, jagatud väärtuste loomine ja säästva arengu litsents	8
1.2. Sotsiaalne litsents maavara kaevandamise sektoris.....	14
2. Lubjakivi kaevandamise sotsiaalne litsents Harjumaa näitel.....	25
2.1. Harjumaa lubjakivi kaevandamise hetke olukorra ülevaade ning uurimismetoodika ja valimi tutvustus.....	25
2.2. Intervjuude analüüs ja soovitusel sotsiaalse litsentsi tekkimist soodustavateks tegevusteks.....	32
Kokkuvõte.....	50
Viidatud allikad.....	54
Lisad.....	62
LISA A. Sotsiaalse litsentsi saamist mõjutavad tegurid	62
LISA B. Dokumendianalüüsis kasutatud dokumentide nimekiri	63
LISA C. Harjumaa lubjakivikarjääri geoloogiliste uuringuloa taotluse, uuringulubade ja kaevandamisloa taotluse ülevaade	64
LISA D. Menetluses olevad lubjakivi keskkonnaloa taotlused, nende arv Harjumaal	67
LISA E. Intervjuu küsimuste plaan.....	68
LISA F. Intervjuu hindamisskaalaga väited.....	70
LISA G. Intervjuu hindamisskaalaga väidete vastuste tulemused.....	71
LISA H. Kaevandamisetevõtte maine teemaplokis loodud koodid ja kategooriad	72
LISA I. Kogukonnaga suhtlemise ja kaasamise teemaplokis loodud koodid ja kategooriad.....	73
LISA J. Kogukonna kasu teemaplokis loodud koodid ja kategooriad.....	75
LISA K. Riiklike regulatsioonid teemaplokis loodud koodid ja kategooriad.....	76

LISA L. Väliskeskonna teemaplokis loodud koodid ja kategooriad	78
LISA M. Harjumaa lubjakivi kaevandamise sotsiaalse litsentsi mudel.....	79
Mudeli osade täiendavad selgitused on toodud lisa N.	79
LISA N. Autori väljapakutud Harjumaa lubjakivi kaevandamise sotsiaalse litsentsi mudeli osade selgitused	80
Summary	81

Sissejuhatus

Eesti taasiseseisvumisest möödus eelmisel aastal 30. aastat. Selle aja sees ei ole Harjumaal kasutusele võetud ühtki uut olulise varuga lubjakivimaardlat. Kõik suured avatud maardlad on kasutuses ja laienenud asukohtades, mis juba nõukogude ajal välja valiti ja mis täna hakkavad ammenduma. Uusi maardlaid on seejuures juba aastakümned proovitud kasutusele võtta, kuid seni edutult (Johanson, 2021). Selle peamiseks takistuseks on olnud ja on jätkuvalt kogukondlik vastuseis, millega tegelemiseks toimivat lahendust ei paista ja vaidlused keskkonnalubade taotlemisel lähevad aina keerukamaks ning venivad järjest pikemaks. Näiteks Jõelähtme vallas Ruu külas vaieldakse lubjakivikarjääri avamise üle juba viimased kaheksateist aastat (Harju, 2021). Olukorrale lahendust leidmata tiksus sisuliselt viitsütikuga pomm, mille käivitab kaevandatava lubjakivivaru nullväärtuseni jõudmine, misjärel vallandub negatiivsete majanduslike mõjude ahelareaktsioon. Selle vältimiseks on vaja otsida ja rakendada vastuseisule lahendusi.

Juba rohkem kui neljakümne aasta jooksul on erinevad uuringud jõudnud järeldusele, et ehitussektor hoonete ja rajatiste ehitamisega avaldab positiivset mõju riigi majandusarengule (Giang & Pheng, 2011). Üheks ehituse olulises osaks on teedehitus, mis on toimimise vundamendiks suurele osale ülejäänud majanduskeskkonnale ning mis lisaks majandusarengule avaldab mõju sotsiaalarengule ning hea taristu meelitab ligi välisinvesteeringuid (Masarova & Ivanova, 2013). Seega riigi majanduse tervise seisukohast on ehitussektori näol tegemist olulise valdkonnaga, millesse tuleb täie tõsidusega suhtuda. Sealjuures ehitusvaldkonna oluliseks varustavaks sektoriks on ehitusmaavara kaevandamine ja majanduselu toimimas hoidmiseks on oluline tagada ehitusmaavara järjepidev varustuskindlus ja selle tagamiseks on vajalikud toimivad regulatsioonid ning lahendused.

Ühe olulise suundumusena tuleb ära märkida, et järjest rohkem liigutakse ringmajanduslike eesmärkide suunas, ka ehitussektoris on järjest olulisem võtta kasutusele või leida viise, kuidas rakendada kas lammutusjääke või mõnda muud tootmis- või tööstusjääki (Ruiz, Ramon, et al., 2020), mis omakorda võiks vähendada survet loodusliku ehitusmaavara kasutamisele. Eestis on lubjakivi nõudlust katva ühe võimalusena räägitud Ida-Virumaa aheraine killustikust, mis tekib põlevkivi kaevandamise kõrvalproduktina. Kuid on selge, et päris kvaliteetse ehitusmaavara kaevandamiseta ning selle töötlemiseta ei ole võimalik ehituses hakkama saada, sest erinevate kasutatavate jäätmete kättesaadavusest ei piisa ning selle kvaliteet on kõikuv (*Ibid.*). Niisamuti ei ole võimalik aheraine killustikuga asendada kvaliteetse lubjakivi killustiku vajadust (Rebane & Trei, 2022). Seega

olemasolevate kaevandamiskohtade ammendumisega paralleelselt ja selle järgselt tuleb võtta kasutusele uued asukohad, sest vajadus kvaliteetse ehitusmaavara järele püsib.

Ehitusmaavarast toodetud ehitusmaterjalid maksvad vähe ning kaaluvad palju, mis tähendab et ehitusmaavara hinnast suure osa moodustab transpordi maksumus (Menegaki & Kaliampakos, 2010). Seega on tavapärane, et ehitusmaavara karjäärid asuvad võimalikult tarbimiskoha lähedal ja mida aeg edasi, seda keerulisem on leida selleks sobivaid asukohti. Ehitusmaavara vajadus ning tarbimine on tugevas korrelatsioonis ka rahvaarvu muutustega (*Ibid.*). Statistikaameti statistika andmebaasi järgi (Statistikaamet, 2021) oli Eesti rahvaarv 2021 aastal 1 330 068 inimest, kellest Harjumaal elas 609 515 inimest ehk 46% riigi elanikkonnast, mistõttu surve ehitusmaavarade tarbimisele on selles regioonis suurim ja olemasolevate Eesti lubjakivikarjääride arv on suurim just Harjumaal (Šommet, 2013).

Ehitusmaavara karjäärid, mis sageli tegutsevad ühes piirkonnas 25 kuni 50 aastat, põhjustavad kohalikule kogukonnale füüsilisi, visuaalseid ning esteetilisi häiringuid (Drew, Langer, et al., 2002: 21). See aga tekitab uute karjääride arenduste suhtes kogukondlikku vastuseisu. Paradoksaalne on seejuures, et linnade ja äärelinnade kasv ja areng tekitab kasvavat nõudlust ehitusmaavarade järgi, kuid sageli samad arenevad piirkonnad ei ole huvitatud, et karjäärid asuksid nende lähipiirkonnas (*Ibid.*). Ühe peamise kaevandamise kohaliku vastuseisu põhjusena toovad paljud uurijad välja asjaolu, et kuigi tegevusest saab kasu ühiskond ja majandus laiemalt, jääb kohalikule kogukonnale ainult negatiivne välismõju (Pelekasi, Menegaki, et al., 2012). Wim Heijman (2007: 1) oma raamatus ütleb, et „välismõjud ilmnevad siis, kui otsus põhjustab hüvitamata kulusid või kasu isikutele või inimrühmadele, kes ei ole ise seda otsust teinud“. Majanduses on välismõju näol tegemist olukorraga, kus tegevusega (nt ehitusmaavara kaevandamine) avaldatakse mõju kolmandale osapoolle, kuid seda mõju ei kompenseerita (Tian, Gao, et al., 2020). Ühe võimaluse kulude ja tulude jaotuse üle läbirääkimiseks ehitusmaavarasid kaevandava ettevõtete ja kohaliku kogukonna vahel pakub sotsiaalse litsentsi kontseptsioon (Hall, Lacey, et al., 2015).

Sotsiaalne litsents ei ole füüsiliselt väljastatav luba, vaid tähendab tegevuste ja sündmuste kogumikku, läbi mille on võimalik saavutada sotsiaalset aktsepteerimist ja võita avalikkuse usaldust (Burse & Whiting, 2015). Ka Eestis võib kohata fraasi „sotsiaalne litsents“ järjest tihedamat kasutamist. Kuid arusaamata selle sisu ning keerukust, võib see muutuda tühjaks käibefraasiks (*Ibid.*). Käesoleva töö autorile teadaolevalt sotsiaalse tegevusloa temaatikat ehitusmaavara kaevandamise kontekstis Eestis varem detailsemalt uuritud ei ole. Kuna selle näol on tegemist ühe võimalusega, kuidas kasvavat kogukondlikku vastuseisu vähendada, siis on teema aktuaalne. Seda eriti Harjumaal, kus ehituslubjakivi

varustuskindlust jätkub veel ainult viieks aastaks (Õunapuu, 2022) ja Keskkonnaministeerium on alustanud uue maapõuseaduse koostamist, mis annab võimaluse kaaluda magistritöös väljapakutud regulatiivseid soovitusi ka seaduse väljatöötamisel.

Käesoleva töö eesmärk on anda soovitused, mis on vajalikud sotsiaalse tegevusloa tekkimiseks Harjumaa lubjakivi kaevandamise näitel. Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- anda ülevaade ettevõtte sotsiaalse vastutustundlikkuse, jagatud väärtuste loomise ja säästva arengu litsentsi alustest;
- anda ülevaade sotsiaalse litsentsi alustest ja selle tekkimise teguritest, millest lähtuvalt kasvab kaevandamistegevuse kogukondliku aktsepteerimise võimalikkus;
- tuua välja Harjumaa lubjakivi kaevandamise hetkeolukord;
- poolstruktureeritud intervjuude toel selgitada välja erinevate kaevandamisega seotud osapoolte positsioonid;
- Harjumaa lubjakivi kaevandamise näitel soovitude tegemine ettevõtte sotsiaalse litsentsi tekkimist soodustavateks tegevusteks nii ettevõtja kui ka riigi tasandil.

Magistritöö koosneb kahest omavahel seotud osast. Teoreetiline osa põhineb varasemalt avaldatud artiklidel ja uurimistöödel, andes nende põhjal ülevaate vastutustundliku ettevõtluse, säästva arengu- ja sotsiaalse litsentsi alustest. Esimese peatüki teises pooles on välja toodud autori koostatud ülevaatlik tabel sotsiaalse litsentsi tekkimist soodustavatest teemadest. Töö empiirilise osa esimeses peatükis on analüüsitud tänast lubjakivi kaevandamise olukorda Harjumaal ja ehitusmaavara kaevandamist mõjutavaid regulatsioone. Kirjeldatakse uurimismetoodikat, mis põhineb kvalitatiivsetel pool-struktureeritud intervjuudel valitud sotsiaalse litsentsi osapoolte esindajatega (kohalik kogukond, riik, omavalitsus, arendaja). Intervjuude eesmärgiks on saada parem mõistmine vastuseisu põhjustest ning sellest, mida peaksid arendajad vastavalt vastutustundlikku ettevõtluse- ja sotsiaalse litsentsi kontseptsioonidele tegema ning milline peaks olema seda toetav riiklik regulatsioon, et tekiks võimalus kogukonna heakskiidu väljateenimiseks ehk tekiks sotsiaalne litsents. Analüüsi osas süstematiseeritakse andmed ning viiakse läbi tulemuste sünteesimine, mille käigus tuuakse välja ettevõtte ja riigi tasandil soovitused sotsiaalse tegevusloa tekkimiseks, millest tulenevaid ettepanekuid rakendades võiks väheneda ka lubjakivi kaevandamise kogukondlik vastuseis.

Magistritöö autor on geotehnoloogia eriala tehnikateaduste magister, omab diplomeeritud mäeinseneri kutsetunnistust, on litsentseeritud keskkonnamõju hindamise

ekspert, evib maavara sektoris kaheksateistkümnenda aastast töökogemust ning on töö kirjutamise hetkel ettevõtja ja juht ehitusmaavara kaevandamise ja töötlemisega tegelevas ettevõttes.

Käesolevas töös sektori kohta hinnanguid andes on autor olnud neutraalne ning kaevandamistegevusega seonduvaid autori hinnanguid võib käsitleda eksperthinnanguna.

Magistritöö autor tänab kõiki uurimuses osalenud intervjueeritavaid (ministeeriumi asekantsler ja peaspetsialist, vallavanememad, ettevõtete juhid ja kogukondade esindajad), kes nõustusid uuringus osalema, et seeläbi anda oma panus käesoleva töö valmimisse. Samuti tänab autor oma juhendajat igakülgse abi ja toetuse eest.

Märksõnad: ehitusmaavara, kaevandamine, vastutustundlik ettevõtlus, jagatud väärtus, sotsiaalne litsents.

Teaduseriala kood CERCS: S190 Ettevõtete juhtimine.

1. Jagatud väärtuse ja sotsiaalse litsentsi kontseptsioonide teoreetilised alused

1.1. Ettevõtte vastutustundlikkus, jagatud väärtuste loomine ja säästva arengu litsents

Käesolevas alapeatükis käsitleb autor sotsiaalse vastutustundlikkuse-, jagatud väärtuse ja säästva arengu litsentsi kontseptsioone. Sotsiaalne vastutustundlikkus ja jagatud väärtus kätkevad endas ettevõtte poolseid tegevusi sotsiaalsete väärtuste loomisel, mis avaldavad positiivset mõju ettevõtte kuvandile. Säästva arengu litsents on seotud riiklike regulatsioonidega, mis toetavad säästva arengu eesmärkide saavutamist.

Ettevõtte sotsiaalne vastutustundlikkus ehk vastutustundlik ettevõtlus (inglise keeles *Corporate social responsibility* (CSR)) on autori hinnangul ka Eestis järjest suuremat tähelepanu pälviv kontseptsioon. Värsketel uuringute kohaselt peetakse seda juhtimise juures üheks olulisemaks väljakutseks (Beji, Yousfi, et al., 2021). Erinevate ettevõtetusvormide ja sotsiaalsete ning ühiskondlike vajaduste ja nende vaheliste sidemete ajalugu ulatub Rooma riigi ajani (Chaffee, 2017). Tänapäevase vastutustundliku ettevõtluse teooria evolutsioon algas 20. sajandi keskpaigast (Latapí Agudelo, Jóhannsdóttir, et al., 2019). Tabel 1 iseloomustab vastutustundlikku ettevõtluse keskse idee kujunemist viimase kaheksa dekaadi jooksul. Tabelist nähtub, et kuni 2000. aasta alguseni nähti vastutustundlikkus ettevõtluses peamiselt ettevõtte ühiskondlikku kuvandit, mainet parandavat ning heakskiitu taotlevat tegevust, kuid samal ajaperioodil hakkas toimuma nihe arusaamades ja sotsiaalselt vastutustundliku käitumise ja ettevõtte tulemuste vahel hakati täiendavalt nägema järjest rohkem seoseid, mille teoreetilistest alustest autor töö lk 11 ja 12 kirjutab. Carroll (2015) toob oma uuringus välja, et ettevõtte sotsiaalne tegevus on vabatahtlik ja seotud sidusrühmade kasvanud ootusega, mille kohaselt ettevõtetus peaks kasumi teenimisele kõrvalt ka ühiskonnale tagasi andma.

Tabel 1

Vastutustundliku ettevõtluse keskse idee areng

Periood	Arusaam vastutustundlikust ettevõtlusest
1950-1960	juhtide roll teha otsuseid vastavalt ühiskonna ootustele
1960-1970	ettevõtte tegevus toimub avalikkuse nõusolekul ja selle roll on teenida ühiskonna vajadusi
1970-1980	vastutustundliku ettevõtluse termini tuntuse kasv, ühiskonna ootus ettevõtte majandusliku, õigusliku ja eetilise tegevuse suhtes
1980-1990	ettevõtte käitumist mõjutav otsustusprotsess
1990-2000	ettevõtte tegevuse seostamine sotsiaalse mõjuga; tuntava ja mõõdetava ettevõtte kasumlikkust mõjutavate väärtuste loomine
2000-2010	kasumile orienteeritud strateegilised kokkulepped ühiskonna ja ettevõtte vahel; konkurentsi eelist ja jagatud väärtust loov strateegiline vajadus
2010-2020	kontseptsiooni kui jagatud väärtusena uuesti määratlemine; ettevõtte põhitegevuse välistele probleemidele tähelepanu pööramine; sidusrühmade kaasamine; jätkusuutlik väärtuse loomine kui peamine eesmärk
2020-...	ettevõtte atraktiivsus ning tema aktsepteerimine sõltub deklareeritavate ja tegelike väljapaistvate sotsiaalsete väärtuse ja tegevuste kooskõlast

Allikas: (Latapí Agudelo, Jóhannsdóttir, et al., 2019; Bachrach, Vlachos, et al., 2022), autori koostatud

Avalikkus näeb vastutustundliku ettevõtlusena neid tegevusi, mida seadused ettevõtetelt otseselt ei nõua ning milleks on eelkõige ärietika, sidusrühmade haldamine (nendega arvestamine), jätkusuutlikkus ja vastutustundlik ettevõtlus (inglise keeles ka *corporate citizenship*) (Carroll, 2015). Peamised ettevõtete käitumise teoreetilise käsitluse seisukohad jagunevad kaheks: nõ klassikaline, kus pigem välditakse sotsiaalse vastutustundlikkusega kaasnevaid kulusid, kuid kulusid ollakse valmis tegema, kui sellega kaasneb pikemas perspektiivis tulu ja need käsitlused, kus sotsiaalset vastutustundlikust nähakse ettevõtte eesmärkide saavutamisel selle strateegia vahetu osana (Aminu, Haron, et al., 2015).

Vastutustundlikku ettevõtlust kui ettevõtluse ja ühiskonna vahelisi suhteid on põhjalikult erinevate teadlaste poolt uuritud, kuid peamised põhialused ei ole palju muutnud. Carroll (1991) on vastutustundliku ettevõtlust kujutanud nelja vastutus kategooriana (püramiidina), Garriga (2004) kujutab selle olemust läbi sotsiaalteaduslike teooriate (vt joonis 1). Jooniselt ilmneb, et ettevõtte sotsiaalse vastutusega seotud käsitlus seab vastutustundliku ettevõtluse alustalaks kasumlikkuse ja majanduslike eesmärkide saavutamise, sest sotsiaalsete eesmärkidega tegelemiseks on vajalik rahaliste võimaluste olemasolu (Edmans, 2021).

Joonis 1. Vastutustundlikku ettevõtluse vastutuste hierarhia ja sotsiaalsed teooriad

Allikas: Carroll, 1991; Garriga, 2004, autori koostatud

Autor on Carrolli püramiidi vastutusi kõrvutanud Carriga poolt väljapakutud teooriatega, kuid teooriaid kui strateegia erinevaid osasid ei saa tähtsuse järjekorda seada, sest igat teooria osa tuleb rakendada vastavalt vajadusele. Lähtuvalt mõlema sisust on autor siiski võrdsustanud vastavad vastutused vastavate teooriatega ning on kandnud need samale joonisele (vt joonis 1), mille järgi on püramiidi vundamendiks kaasaaitav teooria, läbi mille saavutab ettevõtte sotsiaalses keskkonnas majanduslikke eesmärke. Sellest paindlikkusest järeldeb, et vastutustundlikku ettevõtluse juures ei ole ainult üht ja õiget lähenemist, tegevuslikud prioriteedid sõltuvad vajadustest ja kontekstist ning sellest, mida ühiskond ja ettevõtlus kaudselt kokku lepivad ning milliseid väärtusi vastastikku oluliseks peavad (Okoye, 2009). Ettevõtjad on defineerinud vastutustundlikku ettevõtlust kui sotsiaalset lepingut ettevõtluse ja ühiskonna vahel (Carroll, 2015). Maavara kaevandamise sektoris tähendab vastutustundlik ettevõtlus tegevust, mis võtab arvesse ühiskondlikke, keskkonna- ja majandusküsimusi (Komnitsas, 2020).

Wang (2014) on uurinud vastutustundliku ettevõtlusega kaasnevat ettevõtjate dilemmat: kas pöörata suuremat tähelepanu sotsiaalsetele tegevustele või keskenduda kasumlikkuse kasvatamisele. Üldiselt jagunevad arvamused kaheks, osad näevad vastutustundlikus ettevõtluses kulu ja koormat ning sellega ei soovita tegeleda ning teised näevad selles võimalust läbi kuvandi paranemise kasvatada kasumit (*Ibid.*), isegi kui kasumi teenimist eraldiseisvalt sotsiaalkeskkonna arvelt peetakse ühiskondlikult ebaeetiliseks (Smith & Nystad, 2006). Cesar (2021) toob välja, et ettevõtted peaksid vastutustundliku ettevõtlusega kaasnevat kulu käsitlema kui äritegevusega paratamatult kaasnevat püsikulu. Kohalike kogukondade ja sidusrühmadega arvestamisel võivad lühemas perspektiivis küll kaasneda läbi erinevate sotsiaalsete tegevuste kulud, kuid pikemas perspektiivis aitab see

kaasa lisaks kasumlikkuse tõusule ka ettevõtte tegevuse võimalikule laienemisele (Książak & Fischbach, 2018), mis sobitub ka maavara kaevandamisega seotud ettevõtluse dünaamikaga.

Jagatud väärtuse loomise teooria (inglise keeles *creating shared value (CSV)*) on üks uuemaid lähenemisi, mida kasutakse vastutustundliku ettevõtluse kontseptsiooni edasi arendamisel (Carroll, 2015). Jagatud väärtuste kontseptsioon on osa sotsiaalse vastutustundlikkuse kontseptsioonist (Chen, Hung-Baesecke, et al., 2020). Jagatud väärtuse kontseptsioon laiendab vastutustundlikku ettevõtluse arusaami ning mõlemad kontseptsioonid eksisteerivad ja neid rakendatakse paralleelselt edasi, kuid neis on põhimõttelisi erinevusi. Harjumuspärane vastutustundlik ettevõtlus keskendub liigselt ainult ettevõtte mainele ning seetõttu ei peeta seda jätkusuutlikuks kontseptsiooniks, seetõttu tuleks keskenduda ettevõtte kasumlikkust ja konkurentsieelist tõstvatele jagatud väärtustele (M. E. Porter, 2011). See täiendav nägemus vastutustundlikku ettevõtluse juures hakkas tekkima 21. sajandi esimese dekaadi lõpus (vt tabel 1). Wójcik (2016) leiab, et sotsiaalse vastutustundlikkuse kontseptsiooni järgi luuakse sotsiaalset väärtust majanduslike väärtuste jagamise läbi ning jagatud väärtuse kontseptsiooniga juhitakse ettevõtte tulemust läbi sotsiaalsete väärtuse loomise. Sellest saab ka järeldada, et joonisel 1 toodud kaasaaitav teooria käib jagatud väärtuse teooria kohta ja traditsiooniline vastutustundlik ettevõtlus seab esikohale eetilise teooria. Porter ja Kramer (2011) ning Yang ja Yan (2020) on toonud välja vastutustundliku ettevõtluse ja jagatud väärtuse kontseptsioonide peamised erinevused:

Tabel 2

Vastutustundliku ettevõtluse ja jagatud väärtuse kontseptsioonide peamised erinevused

Vastutustundlik ettevõtlus (CSR)	Jagatud väärtused (CSV)
eesmärk pakkuda ühiskondlikke kasusid	majanduslik ja ühiskondlik kasu on seotud ettevõtte tulemuslikkusega
vastutustundlikkus, heategevus, keskkonna jätkusuutlikkus	koostöö ja kogukonnale väärtuse loomine
juhuslik ja vastamine välisele survele ei ole seotud kasumi maksimeerimisega	loomulik äritegevuse osa kasumi maksimeerimise vahetu osa
tegevused tulenevad välise aruandluse reeglitest ja isiklikest eelistest	tegevuskava on vajaduspõhine ja loodud ettevõtte poolt
otsene mõju ettevõtte kuludele vähene välisest survest orienteeritud	eeldab eelarvelist planeerimist ettevõtte sisemisest vajadusest lähtuv
ei ole osa ettevõtte strateegiast ja sellest tulenev tulemuse paranemine on juhuslik	sotsiaalsetele vajadustele vastamine on osa ettevõtte ärimudelitest ja strateegiast

Allikas: Porter & Kramer, 2011; Yang & Yan, 2020, autori koostatud

Jagatud väärtuste juures tuleb pühenduda kohaliku kogukonna väärtuspakkumisele ja samaaegselt tegeleda ettevõtte kulustruktuuriga, kus kokkuhoiu saavutab sotsiaalsete konfliktide vältimise või nende põhjuste vähendamise (Saenz, 2020). Kogukondade jaoks loob väärtust täiendav vähendamine, jagamine, kompenseerimine jne ehk ettevõttelt oodatakse rohkem tegusid, kui ainult seadusest tulenevad kohustused (Carroll, 2015; Saenz, 2020). Jagatud väärtuse kontseptsiooni juures on olulised ka keskkonnavalased küsimused, mistõttu Yang ja Yan (2020) seavad jagatud väärtuse juures esikohale jätkusuutliku- ehk säästva arengu.

ÜRO tippkohtumisel, mis toimus 25. septembril 2015, võeti vastu ülemaailmsed säästva arengu eesmärgid ja tegevuskava aastani 2030 (ÜRO, 2015). Autori hinnangul annab kaevandamisvaldkond sisendi väga paljude säästva arengu eesmärkide saavutamisele ning see loob eeldused tänase ühiskonna elustandarditele, mistõttu kaevandamistegevust võimaldavad sotsiaalsed lepingud ei ole ainult valdkonnas tegutsevate ettevõtjate huvi, vaid ka avalik huvi, sest tänane harjumuspärane ühiskond ise ja sellele omase standardi säilitamine tekitab jätkuvat nõudlust maavaradele (sh ehitusmaavarad). Säästva arengu põhimõtteid ja maavara kaevandamist terviklikult hõlmavat juhtimisraamistikku, kuhu kuuluvad riik, kaevandamisettevõtted ja nendega seotud sidusrühmad (kohalik kogukond, MTÜ-d jne), nimetatakse säästva arengu litsentsiks (inglise keeles *Sustainable Development Licence to Operate* (SDLO)) (Pedro, Ayuk, et al., 2017) (vt joonis 2), mille põhimõtete järgimisel suurendatakse kaevandamisest sektori säästva arengu panust.

Joonis 2. Säästva arengu litsentsi mudel

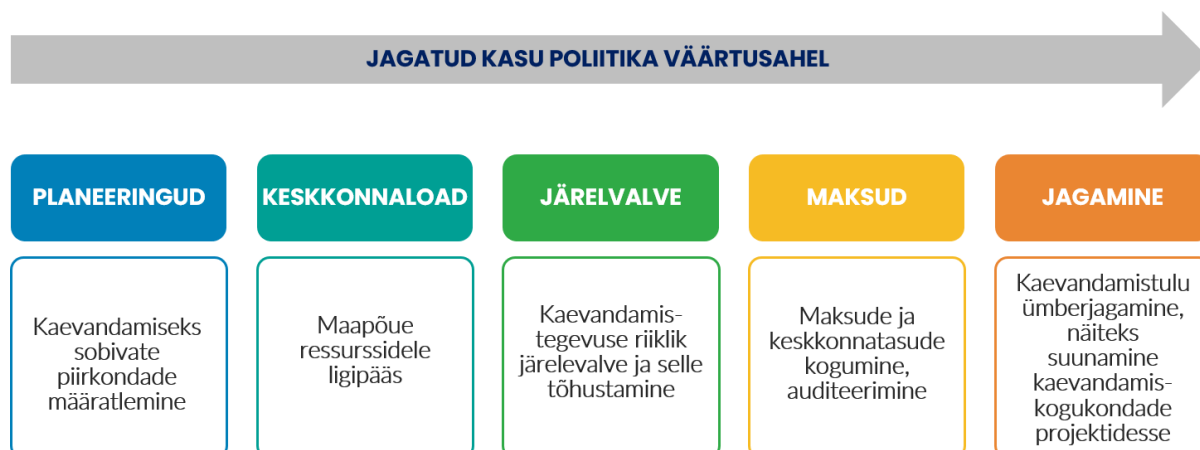
Allikas: Pedro, Ayuk, et al., 2017

Säästva arengu litsents toetab globaalseid säästvat arengu eesmäärke, sealhulgas vaesuse vähendamist, majanduse mitmekesistamist ning selle käigus oluliselt kahjustamata keskkonda ja mõjutamata kohaliku kogukonda. Selle sihiks on viia väärtus ja õiglane kasu kõikidele sidusrühmadele nii tegevus- kui ka asukohariigis (IRP, 2020) ehk vastutustundliku ettevõtluse ja jagatud väärtuse kontseptsioonide ettevõtja poolse rolli kõrval on olulised ka riiklikud regulatsioonid ning neist tulenev kasu jaotamine. Kuidas riik maapõue ressursside kaevandamisest kasu saab ja suudab selle pöörata majanduslikuks ja sotsiaalseks kasuks, sõltub maapõue poliitikaga seotud riiklikest regulatsioonidest. Säästva arengu litsents ei asenda seadusi ja määrusi, kuid toetab ideed, et kaevandamisesektori poliitika ja regulatsioonid vastavad jagatud väärtuste visioonile ning on valdkondlikult kooskõlas riiklike arengueesmärkidega (*Ibid.*). Õiged poliitilised valikud aitavad ühildada kaevandamisega seotud osapoolte huve (Pedro, Ayuk, et al., 2017) ning sellest tulevalt saab järeldada, et sobilikel regulatsioonidel oleks positiivne mõju ka tegevuspiirkonna kogukondadele ja suure töönaosusega väheneks ka vastuseis.

Riigil on regulatiivne roll muuhulgas järgmistel teemadel: keskkonnalubade andmine; kontsessioonilepingute koostamine, mis tagavad ettevõtete vastutustundliku tegutsemise; keskkonnamõju hindamiste korraldamine; looduslike väärtuste üle arvestuse pidamine; sotsiaalsete ja keskkonnavaluste hinnangute piisav kaasamine riiklikesse ja kohalikesse arengukavadesse; efektiivse maksu (keskkonnatasude) süsteemi kujundamine; läbipaistvuse ja aruandluse tagamine; keskkonnatasude suunamine kohalikesse investeringutesse; kogunud erialase väljaõppega ekspertide osalemine sektoris, kuna sellest sõltub kohalikul tasandil valdkondliku tööstustoodangu majanduslik mõju ja lisandväärtuse loomise areng (IRP, 2020). Ressursside nappuses tiheneb ka konkurents ja kunagised lähenemised ja ärimudelid ei pruugi enam töötada (Isaksson, 2021), mis ka Harjumaa ammenduva lubjakivivaru tingimustes tähendab, et varem toimunud regulatsioonid ei pruugi enam esialgset eesmärki täita ja ka ettevõtted peavad oma tegevusstrateegiaid kohandama tänaste sidusrühmade ootustele vastavaks.

Ehitusmaavarad üldjuhul ei osale globaalsetes tarneahelates ning on ainukeseks maavara kaevandamise segmendiks, mis on olemas igas riigis kohalike ehitus- ja taristuprojektide varustamiseks ning tegevuse mastaap võrreldes muude maavaradega on väike. Ka ehitusmaavara kaevandamisesektori poliitiline juhtimine on protsess, mis koondab erinevad sidusrühmad (valitsus, ettevõtted, kodanikuühendused, meedia), regulatiivsed raamistikud (seadused, planeeringud, poliitika) ja ruumilise tasandi (riiklik, kohalik). Järgmisel joonisel 3 on toodud autori poolt kohalikele tasandile kohandatud ja täiendatud

maavara kaevandamisesektori jagatud kasu poliitika väärtusahel, mille eelduseks on vajalike riiklikult kompetentsete institutsioonide olemasolu (IRP, 2020).

Joonis 3. Kaevandamisesektori jagatud kasu poliitika väärtusahel

Allikas: Maailmapank, 2009; IRP, 2020, autori koostatud

Autori hinnangul vastutustundliku ettevõtluse juures lisaks ettevõtja poolsetele tegevustele on oluline säästvate arengule- ja jagatud kasule suunatud riiklike regulatsioonide toetus, mis algab kaevandamiseks sobivate alade planeeringutest lõpetades sihipärase maksupoliitika ja keskkonnatasude jõudmisega kohaliku tasandi piirkondadesse.

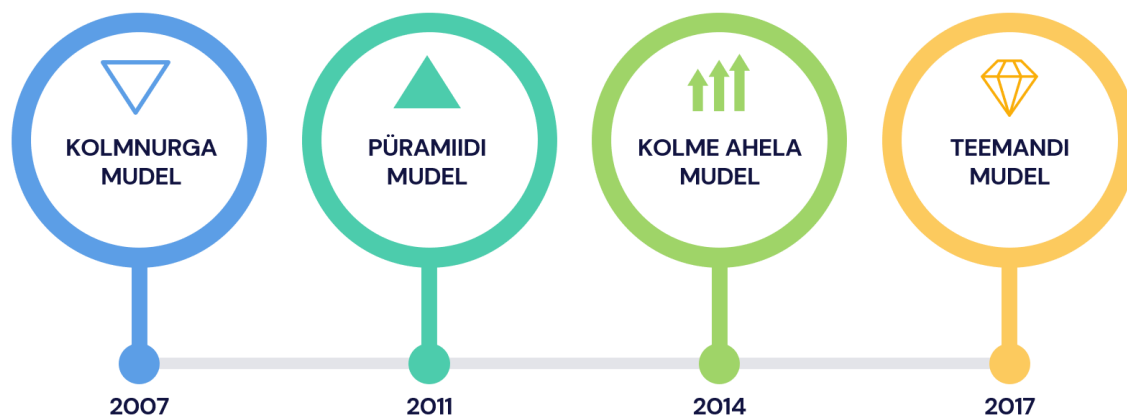
Järgnevalt on toodud alapunktis käsitletud peamiste temade kokkuvõte. Alapeatükis tõi autor välja vastutustundlikku ettevõtluse kui ettevõtlust ja ühiskonda siduva käsitluse ning sai avatud, miks ettevõttel on kasulik selle juures juhendada jagatud väärtuste kontseptsioonist ning kuidas riik läbi säästva arengu litsentsi saab regulatiivselt ühiskondliku kasu jagamisele kaasa aidata. Pidev kohalikele kogukondadele suunatud arendustegevus, mis võimaldab ettevõtetel oma tegevusi ellu viia ning kohalikel kogukondadel ka sellest kasu saada, see koondub kitsamalt mõiste sotsiaalne litsents alla (inglise keeles *Social Licence to Operate* (SLO)) (Saenz, 2021) ning säästva arengu eesmärkide järgimine toetab ettevõtetel selle saavutamist (Panda & Sangle, 2019). Kui antud alapunktis tõi autor esile sotsiaalse vastutustundlikkuse, jagatud väärtuse ja säästva arengu litsentsi olemuse üldisemalt, siis järgmises alapunktis keskendub autor juba konkreetsemalt ehitusmaavara kaevandamise sektoris sotsiaalse litsentsi saavutamise teoreetilistele alustele.

1.2. Sotsiaalne litsents maavara kaevandamise sektoris

Eelnevas peatükis sai selgeks, et panustades sotsiaalsetesse tegevustesse, paraneb lisaks ettevõtte mainele strateegiliselt tegutsedes ka tegevuse kasumlikkus. Samuti on

kaevandamisest tekkiva väärtuse jagunemisel tulenevalt säästva arengu litsentsist oluline roll riiklikel regulatsioonidel. Käesolevas alapunktis käsitleb autor sotsiaalse litsentsi olemust maavara kaevandamise sektoris ning selgitab välja, millised tegurite ole on oluline selle tekkimiseks tähelepanu pöörata. Sotsiaalne litsents ei ole füüsiline luba ja see eeldab ettevõtetelt seadusega nõutust rohkema tegemist (Lacey, Parsons, et al., 2012). Paljud ettevõtted vaatavad sotsiaalset litsentsi oma vastutustundliku ettevõtluse strateegia osana (Wilburn, K. & Wilburn, R. 2018). Autori hinnangul kehtib see ka juhul, kui sotsiaalse vastutustundlikkuse juures lähtutakse jagatud väärtuse kontseptsiooni põhimõtetest. Väga üldises plaanis võib sotsiaalset litsentsi defineerida kui kohaliku kogukonna nõusolekut ja heakskiitu kaevandamistegevusele ehk tegemist on pideva suhtega ettevõtte ja sidusrühmade vahel (Thomson, Boutilier, 2011a; Parsons, Lacey, et al., 2014). Seda on defineeritud ka kui ootuste ja nõudmiste kogumit, mida esitavad ettevõttele kohalik kogukond, keskkonnaorganisatsioonid ning kogu ülejäänud ühiskond (Gunningham, Kagan, et al., 2004).

Sotsiaalse litsentsi juures ei ole ühte universaalset tegevuskava ja määrav on kontekst, mis võib objektide lõikes olla erinev ja alati ei olegi võimalik seda ettevõtte ja kohaliku kogukonna väärtuste erinevuste tõttu saavutada (Prno, 2013). Shepard (2008) toob täiendavalt välja, et ressursside jaotamise otsust ei olegi võimalik teha kõigi sidusrühmade- ja avalike huvide soovidele vastavalt, kuid nende kõigi osapooltega tuleb arvestada. Kuna ehitusmaavara kaevandamine on seotud siseriiklike vajadustega (IRP, 2020), siis käesolevas peatükis teoreetilise ülevaate koostamisel on autor jätnud välja sotsiaalse litsentsi need tegurid, mis on seotud rahvusvaheliste turgude ja piiriülese tegutsemisega. Kirjandusega töötades leidis autor neli peamist sotsiaalse litsentsi mudelit, mida teadlased tegevuse aktsepteerimise kontseptsioonidena on välja pakkunud ning millele oma uurimustes sageli tuginevad (vt joonis 4). Sotsiaalse litsentsi puhul puudub üks selge tegevuskava ja see sõltub asukoha spetsiifilistest asjaoludest (Bowles, MacPhail, et al., 2019; Cesar & Jhony, 2021; Lehtonen, Kojo, et al., 2020; Wilson, 2016), mistõttu teadlased seda teemat jätkuvalt uurivad ja pakuvad välja uusi mudeleid.

Joonis 4. Neli peamist sotsiaalse litsentsi mudelit kümne aastase perioodi jooksul

Allikas: Wüstenhagen, Wolsink, et al., 2007; Thomson. Boutilier, 2011a; Morrison, 2014; Luke, 2017, autori koostatud

Mudelid kajastavad ja keskenduvad erinevatele aspektidele, kuna vastuseisu vähendamine ja sotsiaalse litsentsi saavutamine on mitmetahuline ja selle saavutamine keeruline. Järgnevalt autor sünteesib nende mudelite peamisi seisukohti ning toob välja aspektid, mida on võimalik rakendada ehitusmaavara kaevandamise sektoris. Nelja erineva mudeli peamised lähteseisukohad on järgmised:

Kolmnurga mudel. Wüstenhagen, Wolsink ja Burer (2007) koostasid kolmnurga mudeli tuuleenergia sektori vastuseisu uurimise näitel. Oma mudelis eristasid nad kolme omavahel seotud aktsepteerimise mõõdet, milleks olid sotsiaalpoliitiline- ja kogukonna aktsepteerimine ning tegevuse aktsepteerimine turu poolt. Nad toovad välja, et sotsiaalpoliitilises aktsepteerimises mängib rolli eelkõige tõhusate poliitiliste regulatsioonide (sh keskkonnatasud ja kohaliku tasandi kasu) olemasolu ja kasutatavate tehnoloogiate ühiskondlik heakskiit. Selle mudeli osapoolteks on ühiskond, peamised sidusrühmad ja poliitikakujundajad. Tuuleenergeetika tehnoloogia sotsiaalne toetus tähendab üldisemas plaanis toetust taastuvenergia kasutamisele, kuid ehitusmaavara kaevandamise juures võib see autori hinnangul tähendada ka tehnoloogilist innovatsiooni, millega on võimalik kaevandamistegevuse keskkonnamõjusid leevendada. Kogukonna aktsepteerimise juures on mõjutajateks jaotav õiglus (inglise keeles *distributional justice*) ja protseduuriline õiglus (inglise keeles *procedural justice*) ehk vastavalt kuidas jaotub tegevuse välismõju ja kas kõigil sidusrühmadel on võimalik otsustusprotsessis osaleda ning kas tegevuse suhtes tekib usaldus. Aktsepteerimine turul on seotud tarbijate ja investoritega. Investorsuhted mängivad rolli elektriturul ja sageli on probleemkohaks piirkondlikud võrguhaldajate monopolid,

mistõttu autori hinnangul ei ole see maavara kaevandamise sektoris relevantne küsimus. Küll aga võib seoseid leida mudelis kirjeldatud tarbija ootustega, st millistel tingimustel ja millistes asukohtades on tarbija enda tekitatud nõudlusega valmis selle vajaduse rahuldamisega soetud tegevust aktsepteerima. Kui energia sektoris nõuavad tarbijad üha rohkem rohelist energiat, siis selle saavutamise üheks osaks on planeerimisprotsess, mida autori hinnangul teame ka Eestis vaevaliselt kulgevat seoses uute tuuleparkide rajamisega. Kui ühiskondlik elustandard nõuab jätkuvat ehitusmaavarade kasutamist, siis uute alade kasutamisel peab olemas asjakohane asukoha valikute protsess ja planeerimismenetlus (nii strateegiline kui ruumiline), mis vastab tarbija ootustele (autori hinnangul on ka kaevandamispiirkonna kogukonnad tarbijad). Seega kolmnurga mudeli põhimõtted vastavalt sektoripõhiste kohandustele on kasutatavad ehitusmaavara kaevandamise valdkonnas.

Püramiidi mudel. Kaevandamise, metallurgia ja geoloogiliste uuringute ühingu poolt välja antud mäeinseneride käsiraamatus kolmandas köites (Darling, 2011) on toodud Thomsoni ja Boutilier (2011a) püramiidi mudel, mis autori hinnangul on sotsiaalse litsentsi teemalises kirjanduses enim kasutatust ja viitamist leidnud mudel. Püramiidi mudel kontsentreerub sotsiaalse litsentsi omandamise etappidele, mis keskendub eelkõige sidusrühmadega suhtlemisele ning usalduse erinvatele tasemetele. Kontseptsioonis on sidusrühmadest kesksel kohal kohalik kogukond, kellega suhtlemist ja läbisaamist peetakse kõige olulisemaks.

Thomson ja Boutilier (*Ibid.*) toovad välja, et kogukonnaga suhtlemise juures on olulised järgmised väärtused: austus ja kaasamine; läbipaistvus ja ausus; kuulamine ja empaatiavõime; vastutulelikkus, lubadustest ja reeglitest kinnipidamine; hea tahe, hoolivus ja teiste huvidega arvestamine. Sealjuures võib tekkida olukord, et mitte suhtlemine ja kogukondade tõrjumine võib tekitada kogukondades tegevuse suhtes justkui ebaseaduslikkuse tunnet, mistõttu tegevuse aktsepteerimisest keeldutakse. Autori hinnangul on püramiidi mudel sobilik kohandamiseks ka Eesti ehitusmaavara sektoris suhtes. Joonisel 5 on toodud tegevused, mida sotsiaalse litsentsi saavutamiseks kogukonnaga suhtlemisel tuleks etappidena järgida.

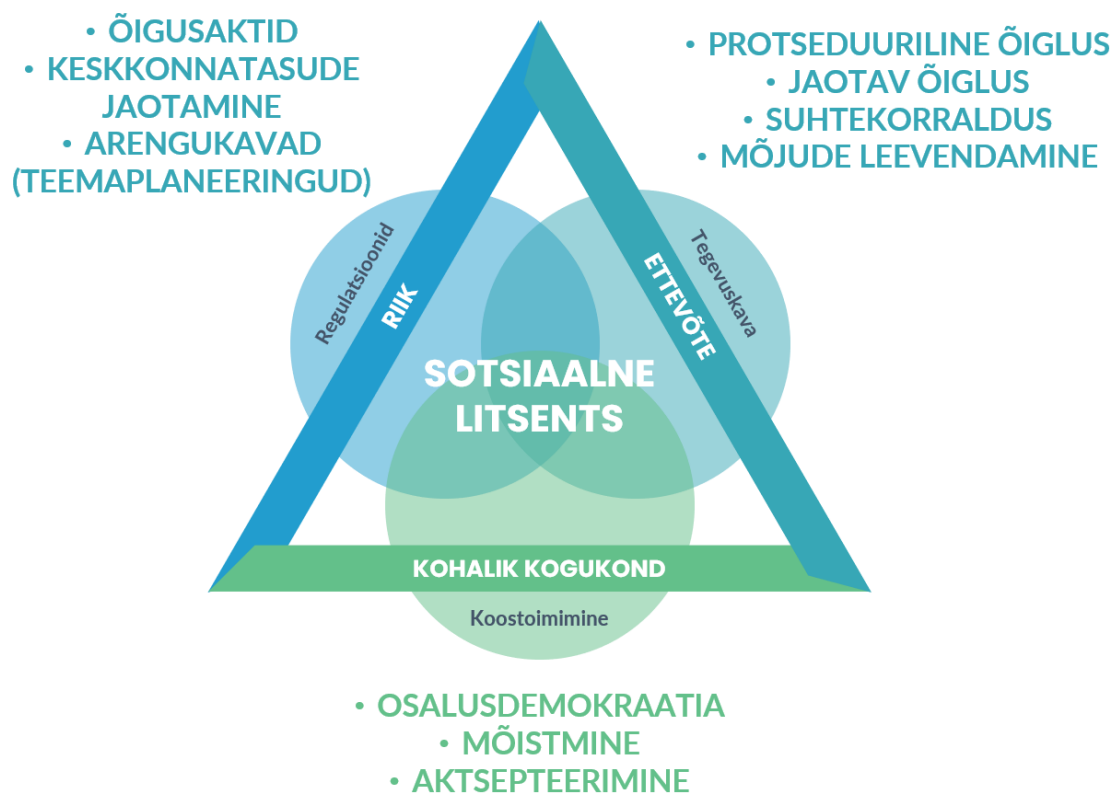
Joonis 5. Sotsiaalse litsentsi saavutamise suhtlemise protsess

Allikas: *Ibid.*, autori koostatud

Kolme ahela mudel. Morrison (2014) toob oma sotsiaalsele litsentsile keskenduvast raamatus välja nõ kolme ahela mudeli. Morrisoni mudel eristub sellega, et tema sõnul tuleb näha soovitud tegevuse sotsiaalse litsentsi kõrval ka kaht teist seonduvat litsentsi ja ta toob välja kõigis litsentsivaldkondades osalejad. Sotsiaalse litsentsi saamise osapoolteks on kohalik kogukond, ühiskond, MTÜ-d ja arvamuse kujundajana meedia ehk suures pildis tähendab see tegevuse sotsiaalset aktsepteerimist. Sotsiaalse litsentsi kõrval on ka poliitiline ja õiguslik litsents. Poliitiline litsents tähendab, et tegevusel on olemas toetus valitsuse tegevuse tasandil ehk nõustumise juures on olulised seda toetavad riiklikud regulatsioonid. Selle kujundamise osalejateks on näiteks poliitikud ja sellest tulenevalt ka valijad. Õiguslik litsents nagu nimigi ütleb tähendab seda, et tegevus peab vastama kõigile seadustele ja kehtestatud regulatsioonidele ning teisalt ka seda, et puuduksid seadusloomes olulised lüngad. Õiguslik litsents mängib suuremat rolli olukorras, kus ettevõtte tegutseb piiriülel ja rahvusvahelistel turgudel, kuid sellest litsentsist tulenevat eeldust saab kohaldada ka lokaalse iseloomuga ehitusmaavara sektori juures. Kolme ahela mudeli järgi tagab aktsepteerimise see, kui neid kolme litsentsi rühma käsitletakse ja neile vastatakse ühtse tervikuna. Kolme ahela mudeli poliitiline litsents seostub kolmnurga mudeli sotsiaalpoliitilise aktsepteerimisega, st nende peamine ühisosa seisneb aktsepteerimist toetavate riiklike regulatsioonide olemasolus. Selle mudeli kõik põhimõtted on kohaldatavad ka ehitusmaavara sektoris.

Teemandi mudel. Kui Thomson ja Boutilier keskendusid oma püramiidi mudelis sellele, millised protsessid on vajalikud sotsiaalse litsentsi saamisel, siis Luke (2017) oma teemandi mudelist vaatab nõ püramiidi alumist osa ja keskendub sellele, millised tegevused viivad sotsiaalse litsentsi kaotamiseni. Peamiselt on selle põhjuseks eelnevates mudelites esile tõstetud teemadega mitte tegelemine, millega seoses tekib keskkonnakasutusega valdkondades sotsiaalne vastuseis, mis konsolideerib kogukondi ja sageli ka laiemalt ühiskonda. Luke soovib oma uuringus rakendada protseduurilise õigluse põhimõtteid, et vältida organiseeritud vastuseisu tekkimist. Protседuuriline õiglus oli ka kolmnurga mudel kogukonna aktsepteerimise üheks osaks, mistõttu on see soovitus esindatud autori poolt koostatud liidetud sotsiaalse litsentsi mudelis (vt joonis 6). Kuna käesoleva magistr töö ülesandeks on anda soovitus sotsiaalset litsentsi tekkimist soodustavateks tegevusteks, siis selle saamise järgselt litsentsi kaotamine väljub käesoleva töö piiridest ja seda autor detailsemalt ei vaata.

Eelnevate mudelite analüüsist saab kokku võtta, et ehitusmaavara sektoris sotsiaalse litsentsi mudeli juures on olulised kolmnurga mudelist sotsiaalpoliitiline aktsepteerimine (toetavate regulatsioonide olemasolu), kogukondlik aktsepteerimine (kogukondlik kasu ja kaasamine) ja aktsepteerimine turu ning eelkõige tegevuspiirkonna kogukonna poolt (asukoha valiku läbipaistvus ja usaldus). Püramiidi mudel, mis asetab keskele positsioonile kogukondadega suhtlemise, selle juures mängivad rolli suhtluse kvaliteet, millega tekivad erinevad usalduslikud tasemed. Kõik nad annavad teooria kohaselt sotsiaalse litsentsi, kuid kõrgeim tase tekitab olukorra, kus kaevandamistegevuses nähakse olulist piirkondliku kasu ning seeläbi toetatakse tegevuse jätkamist ja ka laiendamist. Autor vaatab kogukondlikku aktsepteerimist ühe tasemenä, kuna eeldus on saavutada tegevusele nõusolek. Kolme ahela mudeli juures on olulised sotsiaalne aktsepteerimine (kogukondlik aktsepteerimine), poliitiline litsents (toetavate regulatsioonide olemasolu) ja õiguslik litsents (tegevuse vastavus seadustele ja kehtestatud regulatsioonidele). Viimast järgimata puudub ka võimalus, et riik tegevusloa andjana kaevandamisega seotud keskkonnaluba väljastaks. Järgnevalt on autor koostanud eelnevalt kirjeldatud mudeli osade alusel ehitusmaavara kaevandamisega haakuva sotsiaalse litsentsi mudeli (kohaliku kogukonna esindaja on kohalik omavalitsus) (vt joonis 6).

Joonis 6. Kombineeritud sotsiaalse litsentsi mudel

Allikas: Wüstenhagen, Wolsink, et al., 2007; Thomson & Boutilier, 2011a; Morrison, 2014, autori koostatud

Kohaliku kogukonna arvamusest tuleneva heakskiidu ja usalduse võitmisel on olulised suhtluse kvaliteet ja protseduuriline õiglus (Moffat & Zhang, 2014). Kvaliteetse suhtluse ja õiglase protseduuride kõrval on oluline ka jaotav õiglus, mille käigus jõuab kaevandamisest saadava kasu ka kohaliku kogukonnani (Zhang, Moffat, et al., 2015). Kompensatsiooniks võivad autori hinnangul olla nii kaevandamisõiguse tasust kohaliku kogukonnani jõudvad hüved kui ka kaevandaja enda poolt elluviidavad toetavad tegevused. Seega lisaks kogukonna suhetele ja kogukonna kasule mõjutavad kohalikul tasandil sotsiaalse litsentsi tekkimist ka riiklikul tasandil tehtud ühiskondlikud kokkulepped (Boutilier, Black, et al., 2012). Autori arvates võivad sellisteks mõjutajateks olla seadused, määrused, riiklikud arengukavad jne. Euroopa riikides peetavates sotsiaalse litsentsi diskussioonides vastanduvad sageli erinevad väärtused nagu majanduskasv vs keskkonnakaitse, vajadus kaevandada vs kohalik kasu ja võimalikud muutused vs *status quo* säilitamine. Seetõttu kriteeriumi kaalust tulenevalt eristuvad kogukondlik- ja ühiskondlik tasand (Lesser, Gugerell et al., 2021) ning järgnevas tabelis 3 on toodud nii aktsepteerimist kui ka keeldumist põhjustavad sotsiaalse litsentsi kriteeriumid kogukonna- ja ühiskonna tasandil.

Tabel 3

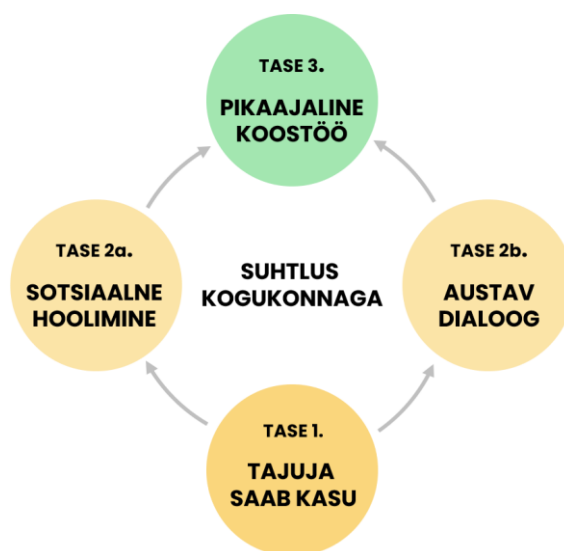
Sotsiaalse litsentsi kriteeriumid kogukonna- ja ühiskonna tasandil

	Kogukondlik tasand	Ühiskondlik tasand
Aktsepteerimine	<ul style="list-style-type: none"> • kogukond/KOV teenib lisatulu; • avatud suhtluskanalid; • kogukond saab mõjutada tegevuse majanduslikke ja sotsiaalseid tulemusi; • avatud ja läbipaistev mõjude seire; • kogukond usub, et ettevõtte käitub läbipaistvalt ja järgib seaduseid; • saadav kasu kaalub üles negatiivsed mõjud; • oodatakse ettevõttelt lisaks seadusandlikule täiendavat panust; • otsustusprotsessi partnerlus kaevandaja ja kogukonna vahel; • kogukonna heaolu ja kaevandaja piirkonna arengusse panustamine; 	<ul style="list-style-type: none"> • kodanike osalemine valdkondlikus õigusloomes; • arvestatakse ettepanekuid kaevandamisõiguse tasu jaotamisel; • riiklikud programmid kaevandamise vajalikkuse teadlikkuse tõstmisel; • kodanik usub, et võib mõjutada valdkondlike regulatsioone; • riik ja omavalitsus otsivad võimalusi sidusrühmade huvide ühendamiseks; • kaevandamisega soetud teadmiste ja kogemuste vahetamine; • üldsuse usaldus kaevandamise keskkonnaloa protsessis ja avalike arutelude toimumine;
Keeldumine	<ul style="list-style-type: none"> • kogukond ei näe enda kasu; • puudub kontakt ettevõttega ja võimalus otse tagasisidet anda/kaebusi esitada; • kogukond tajub võimalikke mõjusid liiga suurtena; • kogukond tajub, et riigiametid ei reageeri nende muredele; • maade kasutamise konfliktid (nt oht elatusallikale läbi põlumajandusmaa või alternatiivse maakasutuse kadumisega); • kogukond omab ajaloolist negatiivset kogemust. 	<ul style="list-style-type: none"> • avalikkus ei taju kaevandaja tegevuse läbipaistvust ning elanike huvidega arvestamist; • inimestel puudub usk kaevandamisega seotud regulatsioonidesse; • inimestel puudub usk riiklikesse otsustajatesse; • kaevandamisega seotud mälestused (sh ajaloolised).

Allikas: Zhang, Measham, et al., 2018; Lesser, Gugerell, et al., 2021, autori koostatud

Tabelist 3 ja eelneva teooria põhjal saab järeldada, et heakskiidu saamiseks ehk sotsiaalse litsentsi tekkimiseks on võtmetähtsusega suhtlemine ja info jagamine kohaliku kogukonnaga ning kaevandamisest saadava tulu jagamine ehk kompensatsioon ning selle kohalikule tasandile jõudmine, mida peaksid toetama riiklikud regulatsioonid. Autori jaoks tekib siin seos magistriröö esimeses peatükis kirjeldatud säästva arengu litsentsiga (vt lk 13). Kuidas erinevaid soovitusi konkreetses asukohas rakendada, see sõltub tegevuse asukoha spetsiifikast ja kontekstist (Prno, 2013; Saenz, 2018), sest isegi dialoogi alustamiseks kohaliku kogukonnaga on vaja loominguilisust, kuna suhete loomiseks universaalseid

protsessid puuduvad (Mercer-Mapstone, Rifkin, et al., 2017). Boutilier ja Thomson (2011b) on täiendavalt uurinud suhted sidusrühmadega ning pakkunud välja suhete tegevustasemed, mis mõjutavad sotsiaalse litsentsi tugevust (vt joonis 7). Suhtluses on eristatud kolme tasandit ning eelistatum oleks saavutada kolmas tasand, mille kohaselt on ettevõtte suhe kohaliku kogukonnaga nii hea, et toimub pikaajaline koostöö ning kogukond toetab tegevuse (karjääriala) laienemist. Selle saavutamise eelduseks on, et oleks täidetud ka eelnevad tasemed. Esimene tase on see, et kogukonnal tekib tegevusest kasu ning teise taseme juures peab ettevõtte üles näitama sotsiaalset hoolimist ning pidama kogukonnaga pidevat austavat dialoogi. Kolmas tase on võimalik saavutada rakendades vähemalt ühte teise taseme tegevust, kuid kolmanda taseme saavutamist tõstab tõenäosus, kui mõlemad teise taseme toimingud on esindatud ettevõtte igapäevastes tegevustes.

Joonis 7. Kogukonnaga suhtlemise ja aktsepteerimise tasemed

Allikas: *Ibid.*, autori koostatud

Kuigi võiks arvata, et kohaliku kogukonna kasu on sotsiaalse litsentsi seisukohast üks peamisi tegureid, siis jooniselt 7 joonistub autori jaoks selgelt välja, et tegemist on minimaalse tasemega ning lisaks sellele on kõige olulisem suhete kvaliteet ja pikaajaline vastastikuste huvidega arvestamine. Kõrgema tasemeni jõudmise ettevõtte kulud suurenevad, kuid see kulu kasv on väiksem vastuseisuga tegelemise või strateegilise eesmärgi mitte saavutamise kuludega (Leite & Jos, 2021). Riigi roll on ka regulatiivse raamistiku välja pakkumine, kuidas hõlbustada sidusrühmade kaardistamist, mis suunab ettevõtted kogukondade kaasamisel õigele teele (Yates & Horvath, 2013).

Erinevate teooriate läbitöötamisega on autor jõudnud kindlale järeldusele, et sotsiaalse litsentsi juures on olulised suhted kogukonnaga, negatiivsete mõjude kompensatsioon (kohalik kasu), kontekst ja sotsiaalne jätkusuutlikkus (tuleneb autori hinnangul eelkõige säästva arengus litsentsist, kuid ka vastutustundlikkust ettevõtlusest ja jagatud väärtuste kontseptsioonidest). Peamine roll on ettevõttel, kuid seda peavad toetama ühiskondlikul tasandil riiklikud regulatsioonid (säästva arengu litsents, vt lk 12-13). Autor on lissasse A täiendavalt koondanud erinevast kirjandusest peamised tegurid, mida sotsiaalse litsentsi tekkimiseks peaks nii kaevandaja kui riik riiklike regulatsioonide juures järgima ning mida on magistritöö peatükis 1.1 ja 1.2 käsitletud. Nendeks on suhted, kohaliku tasandi kompensatsioon, kuna puuduvad universaalsed lahendused on oluline kontekst ja keskkonnakasutusega seotud valdkonna tõttu on tähtsal kohal jätkusuutlikkus.

Käesolevas alapunktis sai käsitletud vastutustundlikku ettevõtlust, jagatud väärtusi ja sotsiaalse litsentsi kontseptsioone, loomaks teoreetilise põhja mõistmaks, kuidas vähendada kogukondlikku vastuseisu. Selleks sai analüüsitud erinevate teadlaste koostatud sotsiaalse litsentsi mudeleid (Wüstenhagen, Wolsink et al., 2007; Thomson & Boutilier, 2011a; Morrison, 2014; Luke, 2017). Sotsiaalse vastutustundlikkuse läbi panustades sotsiaalsetesse tegevustesse, paraneb **kaevandamisette maine** ning strateegiliselt tegutsedes on seeläbi võimalik saavutada ettevõtte seatud eesmärgid. Ettevõtted peaksid sotsiaalse litsentsi saamiseks ja selle tugevdamiseks edendama protseduurilist õiglust (kaasamine), tõstma suhtekorralduse kvaliteeti, leevendama keskkonnamõjusid ja eeltoodu läbi parandama kogukondade elukvaliteeti (Leite & Jos, 2021). Seega sotsiaalse litsentsi konteksti on oluline **kogukonnaga suhtlemine ja kaasamine**. Suhtlemise ja kaasamise kõrval on oluline kaevandamisest saadava kasu jõudmine kohaliku kogukonnani (Zhang, Moffat, et al., 2015), mistõttu kohaliku tasandi aktsepteerimise tekkimise esimeseks eelduseks on kaevandamispiirkonna **kogukonna kasu**. Riiklikul tasandi regulatiivne tugi peaks olema samuti efektiivsem, kuid Euroopa riikides on endiselt riikliku tasandi probleemiks see, et kaevandamistegevust ja sellega regulatiivset tegelemist ei peeta oluliseks (Tost, Lesser, et al., 2021). Erinevate sotsiaalse litsentsi jaoks vajalike tegevuste elluviimiseks ja vajalike eelduste realiseerumiseks on tarvilikud seda toetavad **riiklikud regulatsioonid**. Teooria peatükis sai selgeks, et ei ole ühte ja universaalset tegevuskava, mida punkt-punkti haaval sotsiaalse litsentsi väljateenimiseks oleks võimalik järgida, kuid selle tekkimiseks peavad olema täidetud kindlad eeldused, mille juures ka **väliskeskkond** rolli mängib. Järgnevas tabelis 4 on autori poolt kokku võetud eelnevalt välja toodud viis teemaplokki, mis võtavad kokku

teoreetilises peatükis käsitletud teemad ning olulisimad teoreetilised käsitlused, mis sotsiaalse litsentsi tekkimiseks on tähtsad.

Tabel 4

Teoreetilise osa kokkuvõtte alateemadena sotsiaalse litsentsi vaates

Teemad	Teoreetilise osa põhitulemused
1. Kaevandamis-ettevõtte maine	Avalikkus näeb vastutustundlikkus ettevõtlusena neid tegevusi, mida seadused ettevõtelt otseselt ei nõua ning milleks on eelkõige ärietika, sidusrühmadega arvestamine. Ettevõtte atraktiivsus ning tema aktsepteerimine sõltub deklareeritavate ja tegelike väljapaistvate sotsiaalsete väärtuse ja tegude kooskõlast.
2. Kogukonnaga suhtlemine ja kaasamine	Sidusrühmadest on kohalik kogukond kesksel kohal, kellega suhtlemist ja läbisaamist peetakse kõige olulisemaks. Kohaliku kogukonna arvamusest tuleneva heakskiidu ja usalduse võitmisel on olulised suhtluse kvaliteet ja protseduuriline õiglus (kogukonna kaasamine). Oluline on enne geoloogilist uurimist tuvastada kogukondade esindajad (näiteks piirkondlikud MTÜ-d) ja luua nendega kohe kontakt. Suhtlemise juures on kõige olulisem suhete kvaliteet ja pikaajaline vastastikuste huvidega arvestamine.
3. Kogukonna kasu	Kvaliteetse suhtluse ja õiglaste protseduuride kõrval on oluline ka jaotav õiglus, mille käigus jõuab kaevandamisest saadava kasu kohaliku kogukonnani. Kogukondade jaoks on oluline, et kaevandamise kasud kaaluksid üles sellega tekkivad mõjud (sotsiaalne, keskkond, majandus). Kohaliku kogukonna kasu on sotsiaalse litsentsi juures ehk aktsepteerimise minimaalne tase.
4. Riiklikud regulatsioonid	Sotsiaalpoliitilises aktsepteerimises mängib rolli eelkõige tõhusate poliitiliste regulatsioonide olemasolu ja nende ühiskondlik heakskiit. Kodanike usk mõjutamaks valdkondlike regulatsioone. Kaevandamisest saadava tulu jõudmist kohalikule tasandile. Riigi roll on pakkuda välja regulatiivne raamistik, kuidas hõlbustada ettevõtetal kogukondade kaasamist, korraldada ettevõtete vastutustundlikule tegutsemisele suunavad kontsessioonid ja tagada oskustööjõu kasutamine.
5. Väliskeskkond	Sotsiaalse litsentsi saamise osapoolteks on ka meedia. Kohalikul kogukonnal võivad olla varasemad kaevandamisega seotud halvad (ajaloolised) kogemused. Tegevus peab kogukonna arusaamade järgi olema jätkusuutlik (suurprojektid (autor: nt RB ¹ ehitus)).

Allikas: Carroll, 2015; Latapí Agudelo, Jóhannsdóttir, et al., 2019; Bachrach, Vlachos, et al., 2022; Moffat & Zhang, 2014; Zhang, Moffat, et al., 2015; Yates & Horvath, 2013; Lesser, Gugerell, et al., 2021; Prno, 2013; Kemp, Boele, et al., 2006; Thomson & Boutilier, 2011a; Raik & Wilson, 2008; Kemp, Owen, et al., 2011; IRP, 2020; Prno & Slocombe, 2012, autori koostatud.

¹ Rail Baltica on ehitatav kolme Balti riiki ühendav rahvusvaheline raudtee projekt.
www.rbestonia.ee

Magistritöö järgmine, empiiriline peatükk kasutab eelnevat tabelit (vt tabel 4). Autor uurib erinevate teemaplokkide kaupa Harjumaa lubjakivi kaevandamise näitel sotsiaalse litsentsi saavutamise võimalikkust võrreldes täna kehtiva olukorraga ja teeb ettepanekud sotsiaalse litsentsi saavutamiseks. Ettepanekud hõlmavad nii neid tegevusi, mida tuleks võrreldes tänasega ettevõtetal täiendavalt teha, kui ka selliseid ettepanekuid, mida tuleks juba olemasoleva väljakujunenud süsteemi juures regulatiivselt muuta. Kaevandamistegevuse juures saab eristada kolme peamist etappi, milleks on uuringud ja ettevalmistus, kaevandamise periood ja kaevandatud ala korrastamine (Eerola, 2022). Sotsiaalse litsentsi seisukohast on olulisim esimene etapp, kaevandamise käigus hakatakse ellu viima ettevalmistusperioodil saavutatut ning kohaliku kogukonnaga kokkulepitut ning selle hoidmisega tuleb jooksvalt tegeleda ja selle nimel vaeva näha. Kuid läbirääkimiste juures omab tähtsust kogu spekter, nii kaevandamine kui hilisem kaevandatud ala korrastamine, sest kõigi nende etappide juures võib tekkida konflikte (*Ibid.*).

2. Lubjakivi kaevandamise sotsiaalne litsents Harjumaa näitel

2.1. Harjumaa lubjakivi kaevandamise hetke olukorra ülevaade ning uurimismetoodika ja valimi tutvustus

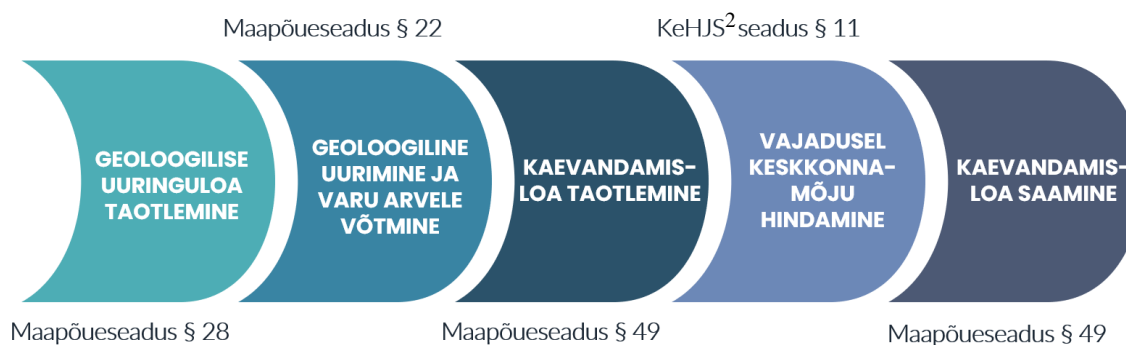
Käesoleva peatüki esimeses alapeatükis annab autor ülevaate Harjumaa lubjakivi kaevandamisega seotud keskkonnalubadest ja kaevandamisega seotud keskkonnalubade taotlemise regulatsioonidest. Samuti tutvustab autor uurimismetoodikat ja selle valimit. Teises alapeatükis analüüsib autor läbiviidud intervjuusid ning võrdleb seda teooria ja tegeliku olukorraga. Alapeatüki lõpus pakub autor välja soovitusel nii ettevõttele kui ka riigile, mida rakendades tekib võimalus vähendada vastuseisu, misjärel ettevõtetal tekiks võimalus oma läbiviidavale tegevusele teenida sotsiaalne litsents.

Konkurents Harjumaal uute lubjakivi kaevandamise alade hõivamiseks on suur, sest olemasolev kaevandamisõigusega kaetud varu hakkab ammenduma. Sellise tegutsemisega ja võidujooksuga kaob sageli ära läbimõeldud planeerimine, riske ei hinnata adekvaatselt ning kaob ära kohalike kogukondade kaasamine (Eerola, 2022). Oluliseks mõjutajaks sotsiaalse litsentsi juures on ka see, kas samas piirkonnas tegutseb mõni teine ettevõtte (PricewaterhouseCoopers, 2021), kuid Harjumaal suure hulga ettevõtete ühe omavalitsusüksuse piires tegutsemine on tavapärane. Samuti peavad kaevandajad mõistma, et kuigi maavarade järele on jätkuv ühiskondlik nõudlus, siis nende pakutavat toodangut ei oodata ühiskondlikult enam ükskõik mis hinnaga (Tost, Lesser, et al., 2021), sinna alla kuuluvad nii keskkonna- kui ka sotsiaalmajanduslikud mõjud.

Käesoleva töö eesmärk on selgitada asjaolusid, mis puudutavad vastuseisu vähendamist. Hetke olukorra kirjeldamisel võtab autor vaatluse alla Harjumaa lubjakiviga seotud keskkonnanaloo taotlused (geoloogilise uuringuloo taotlused, geoloogilised uuringuload ja kaevandamisloa taotlused), mis on seotud just uue varu uurimise ja kasutuselevõtuga. Magistr töö sissejuhatuses sai viidatud (vt lk 7), et kehtiva kaevandamisõigusega lubjakivivaru Harjumaal on otsakorral, mistõttu ei vaadelda olemasolevaid kaevandamislubasid. Küll aga saab välja tuua selle, et tööstuslik kaevandamine on seni toimunud peamiselt kolmes suures lubjakivimaardlas (Vasalemma, Harku ja Väo) ja väiksemal määral Maardu lubjakivimaardlas. Esimesed suured maardla alad on veel avatud ja suuresti veel kaevandamistegevusega hõivatud, avalikkusele arusaadavat ja nähtavat korrastamistegevust on seni toimunud vaid Maardu lubjakivimaardlas.

Järgnevalt on kirjeldatud läbi dokumendianalüüsi kaevandamisega seotud keskkonnanaloo taotlemisega seotud regulatsiooni kohaliku kogukonnaga suhtlemise kontekstis, nõustumise ja vastuseisu taustal ja Harjumaa lubjakivi kaevandamisega seotud uute keskkonnanalubade taotlemist seisuga 31.03.2022, taotluste geograafilist paiknemist ning lubjakivi kaevandamisega seotud kohaliku kasu regulatsioone. Nendele temadele keskendumine tuleneb teoreetilise osa kokkuvõttest (vt tabel 4), mille järgselt sotsiaalse litsentsi juures on oluline ettevõtja poolne suhtlus kohaliku kogukonnaga ja kogukonna kasu ning neid toetavad riiklikud regulatsioonid. Ülevaate koostamisel kasutatud dokumendid on toodud lisa B.

Sotsiaalse litsentsi tekkimisel on olulisel kohal suhete kvaliteet kohaliku kogukonnaga ja pikaajaline vastastikuste huvidega arvestamine (Boutilier & Thomson, 2011b). Hetkel kehtiva maapõueseaduse redaktsiooni regulatsioone järgides ühtki kontakti kaevandamise keskkonnanaluba taotleval ettevõttel kohaliku kogukonnaga ei teki, kohustuslikus korras see vajadus võib läbi avalike arutelude tekkida, kui tegevuse suhtes algatatakse keskkonnamõju hindamise protsess (vt joonis 8). Kogukondadega kontakti astumine on hetkel läbinisti vabatahtlik, kuid seda pärsib suure hulga samaaegsete keskkonnanaloo taotluste laekumise võimalus, kuna tänane regulatsioon ei sea piiranguid taotluste hulgale ega taotleja pädevusele. Säästva arengu litsentsi teooria kohaselt on riigi roll tagada muuhulgas regulatsioonid, et sektoris tegutsemise juures oleks tagatud erialase oskusteabe esindatus (IRP, 2020). Hetkel kehtiva regulatsiooni järgi on ka uuringu teinud ettevõttel ainuõigus uuritud alal kaevandamisõigust taotleda. Eelisõigus kehtib kuni aasta pärast geoloogilise uuringuloo lõppu.

Joonis 8. Kaevandamise keskkonnaloa taotlemise protsess

Allikas: autori koostatud

Nii geoloogilise uuringuloa kui ka kaevandamisloa taotlemise juures saadab loa andja (Keskkonnaamet) loa taotluse arvamuse avaldamiseks kohalikule omavalitsusele. Kuna kohalik omavalitsus esindab kohalike elanike arvamust, siis autori hinnangul peegeldab omavalitsuse mittedõustumine kogukonna vastuseisu. Kohaliku omavalitsuse mittedõustav seisukoht on Keskkonnaametile loast keeldumise aluseks, täna hetkel on võimalik seejärel ülekaaluka riigi huvi korral pöörduda nõusoleku saamiseks Vabariigi Valitsusse. Joonisel 9 on toodud hetkel menetluses olevate Harjumaa lubjakivi geoloogiliste uuringuloa taotluste, geoloogiliste uuringulubade ja kaevandamisloa taotluse ülevaade (detailsemalt vt lisa C). Sama maardla ja piirkonna taotlused kannavad sama nime ning neid eristavad Rooma numbrid. Seisuga 31.03.2022 on Harjumaal menetluses 23 geoloogilise uuringuloa taotlust, väljastatud on 4 geoloogilise uuringu luba ja menetluses on 8 kaevandamisloa taotlust.

Joonis 9. Menetluses olevate kaevandamise keskkonnalubade ülevaade

Allikas: Keskkonnaameti infosüsteemi taotlusmaterjalide dokumendid seisuga 31.03.2022, autori koostatud

² Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seadus

Nii geoloogilise uuringuloa kui kaevandamisloa taotluse juures on jooniselt 9 näha, et enamustele taotlustele ei anta omavalitsuse poolt nõusolekut, ehk tegevusele ollakse vastu. Enamasti põhistatakse seda kohalike elanike vastuseisuga, vähemal määral ka takistusena kohalikele arenguplaanidele või keskkonnakaitseliste piirangutega. Geoloogiliste uuringulubade juures on ühel juhul omavalitsus andnud nõusoleku uuringuloale, kuid öelnud, et kaevandamisega ei nõustuta. Teistel juhtudel on lihtsalt uuringuga nõustatud ja nende näol on tegemist väikeste alla 10 ha suuruste olemasolevate maardlate laiendusalaadega kohtades, kus piiratud mahus laienemisvõimalused olid veel olemas. Erinevates otsuste dokumentides osundatakse riigikohtu lahenditele, kuna varasemalt on kaevandajad pöördunud kohaliku omavalitsuse mittenõustava otsuse korral kohtusse, sest geoloogilise uuringuloa andmisest keeldumist on motiveeritud kaevandamisega seotud põhjustel. Kohus on oma otsustes jõudnud järeldusele, et geoloogilisest uurimisest keeldumist ei saa põhjendada kaevandamisega seotud argumentide läbi. Seetõttu menetlustes eristatakse geoloogilise uurimise ja kaevandamisega seonduvat, mistõttu geoloogilisele uurimise juures põhjendatud argumentid mittenõustumiseks puuduvad ja mitmed omavalitsused on loobunud uuringuloa taotlemise etapis vastuseisu väljendamise ja teevad seda kaevandamisloa taotlemise etapis. Yates ja Horvath (2013) tõid välja, et riigi roll on ka pakkuda regulatiivne raamistik, mis aitab kaasa ettevõtete ja kohalike kogukondade suhete tekkimisele. Tänauses maapõue seaduses on regulatsioon, et kui kohalik omavalitsus ei ole nõus uuringuloa andmisega, võib loa andja taotleja ettepanekul taotleda loa andmise nõusolekut Vabariigi Valitsuselt. Seega kehtiv regulatsioon on loonud võimaluse, kuidas kohalikku kokkulepet saab vältida, selmet oleks keskendunud regulatsioonidele, mis aitaks luua tegevust aktsepteerivaid suhteid.

Lisas D on toodud Keskkonnalubade paiknemine Harjumaal. Kuna lubjakivi kaevandamisega seotud keskkonnaloo taotlemise juures mängib asustuse, erineva taristu ja keskkonnakaitseliste piirangute kõrval rolli ka kaevandamiseks sobiv geoloogiline ehitus, siis on taotletava tegevuse põhirõhk eelkõige geoloogilisest ehitusest tulenevalt langenud Saue-, Harku-, Rae- ja Jõelähtme valdadele. Ruumiandmete analüüsiks ja koondamiseks kasutas autor geoinfosüsteemi tarkvara MapInfo Professional.

Eelnevast Harjumaal lubjakivi kaevandamise analüüsist nähtub tugev vastuseis nii uute alade geoloogilistele uurimistele kui ka hiljem sellele järgnevale kaevandamisloa taotlemisele. Lubjakivi kaevandamisega keskkonnaluba taotleb kokku 15 ettevõtet, mida võib pidada suureks lokaalseks koormuseks ja ei ole realistlik, et kõigil oleks võimalik üheaegselt kogukonnaga head kontakti saavutada ning veel vähem kõik esitatud taotlused tulevasteks potentsiaalseteks karjäärideks realiseerida. Neist suurima mahuga ettevõtte taotleb lubasid

kümmel alal. Kohalike kogukondade jaoks on oluline tegevuste ja protsesside läbipaistvus (Thomson & Boutilier, 2011a). Varasemad negatiivsed kogemused või samaaegselt toimuvad tegevused muudavad kohalikud kaevandamisega seotud arengute osas vastusmeelseks (Heikkinen, Lépy, et al., 2016). Selline tendents on omane Harjumaa lubjakivikaevandamise uutele arendustele, kus tegevus samades või lähedastes piirkondades on hetkel kehtivate regulatsioonide kohaselt pikalt toimunud ja uute alade rajamise surve erinevate ettevõtete poolt on suur.

Kui Boutilier ja Thomson (2011b) töid välja, et kaevandamise mõjude tajuja otsese kasu saamine on sotsiaalse litsentsi tekkimise minimaalne tase, siis Prno (2013) tõi välja, et kaevandamisest tulenev kasu ebaõiglane jaotumine on kogu maailmas kaevandamisetegevuse ja kohaliku kogukonna konfliktide peamiseks põhjuseks. Hetkel on Eestis peamiseks kompensatsiooniks kaevandamisõiguse tasu ja kohaliku tasandi kokkulepped on haruldased ning neid ei peeta ka ettevõtete poolt vajalikuks (Kasemets, Täpp, et al., 2020). Keskkonnatasude seaduse järgi laekus 2021. aasta tasumäära järgi kõrgemargilise lubjakivi kaevandamisõiguse tasust (2,58 eur/m³) 23% kohaliku omavalitsuse eelarvesse ja ülejäänud riigieelarvesse. Kohaliku omavalitsuseni jõudev osakaal on väike ning on teadmata, kui palju sellest summast omakorda jõuab kaevandamispiirkonnas elava kogukonnani.

Uute karjäärade avamise surve on suurim Saue-, Harku- ja Jõelähtme valdadele, viimasel ajal on hakatud taotlusi esitama ka Rae valla territooriumile, kus autori hinnangul on valla põhjapiirist kaugemal juba lubjakivi kaevandamiseks ebasobiv geoloogiline ehitus ja/või rasked kaevandamistingimused, üksikud taotlused on ka Tallinnast kaugemal. Lubjakivi kaevandamine on varasemalt pikaajaks toimunud Saue- ja Jõelähtme valdades. Tabelis 5 on toodud nende kahe omavalitsuse 2022 eelarvete tulude maht, keskkonnatasudest laekuv tulu ja selle protsent valla eelarvest. Keskkonnatasud kajastuvad eelarves muude tegevuskulude all ning nende juures ei ole võimalik täpselt eristada seda osa, mis laekub lubjakivi kaevandamisest, mistõttu tegelik kaevandamisõiguse tasu osakaal on väiksem.

Tabel 5

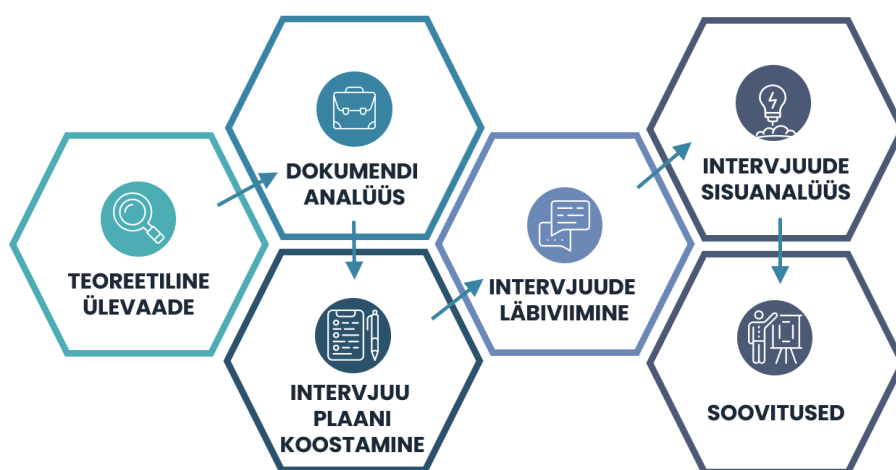
Keskkonnatasude osakaal valla eelarvest

Omavalitsus	2022 kogutulu	2022 keskkonnatasudest laekuv tulu	Keskkonnatasude osakaal valla eelarvest (%)
Saue vald	46 684 100	400 000	0,9
Jõelähtme vald	13 976 988	100 000	0,7

Allikas: omavalitsuste eelarvete seletuskirjad, autori koostatud.

Kaevandamisettevõtete poolt lubjakivi kaevandamise eest makstavast tasust ülejäänud 73% laekub riigi eelarvesse. Kohalikule omavalitsusele laekuvat tasu võiks autori hinnangul pidada vaatamata oma väiksele osakaalu protsendile rahuldavaks, kui kaevandamine toimuks valla piires lokaalselt ning see leiaks kasutust kaevandamispiirkonna kohaliku kogukonna hüvanguks, kuid laekuvat keskkonnatasu kasutatakse valla üldistes huvides. Autori hinnangul ka keskkonnalubade üle otsustakse sageli valla eelarve ja mitte kaevandamispiirkonna kasu kontekstis. Tänapäevase regulatsiooni kohaselt autorile teadaolevalt kohalikule kogukonnale kasu kaevandamisest ei laeku ja selleks toimiv mehhanism puudub.

Eeltoodud ülevaatest nähtub, et Harjumaa lubjakivi kaevandamise vastuseisu juures on tegemist mitmetahulise olukorraga, mille uurimiseks annab võimaluse kvalitatiivne juhtumiuuring (Baxter & Jack, 2008) ning antud juhul on uuritavaks sündmuseks kohaliku tasandi vastuseis. Kuna tegemist on inimsüsteemide uurimisega, siis on sobivaks uurimismeetodiks poolstruktureeritud intervjuude läbiviimine (Õunapuu, 2014). Poolstruktureeritud intervjuud annavad lisaks ettevalmistatud küsimustele võimaluse vestelda ka intervjuu käigus tõstatunud küsimustel, mis uuringu teemaga haakuvad. Intervjuud viiakse läbi sotsiaalse litsentsi osapooltega, kelleks on riik, kohaliku kogukonna esindajana omavalitsus, kohalik kogukond ja ehitusmaavara kaevandamisega tegelev ettevõtte. Analüüsimetodiks valis autor kvalitatiivse sisuanalüüsi lähenemise, kuna see annab võimaluse võrrelda ja analüüsida teooriat, hetke olukorda ja intervjuudest saadavat infot. Magistritöö ülesehituse plaan on toodud joonisel 10.

Joonis 10. Magistritöö ülesehituse plaan

Allikas: autori koostatud

Sotsiaalse litsentsi uurimise intervjuueeritavate valimisse kuuluvad riigi esindajatest Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ja Keskkonnaministeeriumi esindajad, kuna

ehitusmaavaradega seotud teemad asuvad nende kahe ministeeriumi haldusalas. Kohaliku omavalitsuste osas on valimisse võetud Jõelähtme ja Saue valdade esindajad, kuna asuvad Harjumaa erinevates piirkondades ja mõlema jaoks on ehituslubjakivi kaevandamine ja sellega jätkamise soov päevakorras ja elanike vastuseis neil teemadel on suur. Kohalike kogukondade esindajatena on valitud Jõelähtme vallast esindajad Vandjala ja Ruu küladest. Vahetult Vandjala külaga piirnevalt on toimunud nõukogude ajal fosforiidi avakaevandamine ja lubjakivi kaevandamine, lubjakivi kaevandamine toimub seal praegu ning külaga piirnevalt taotletakse uusi lubjakivi keskkonnalubasid. Ruu külas lubjakivi kaevandamist ei ole varem toimunud, kuid seal on pikalt käinud vaidlus uue karjääri rajamise üle ning piirnevas külas (Jägala) on esitatud suurel hulgal uusi lubjakivi uurimise keskkonnanõu taotlusi. Kaevandamisettevõtetest on valimis AS TREV-2 Grupp maavara valdkonna juht ja OÜ EK Rae emettevõtte (Eesti Killustik OÜ) juhatuse liige, kuna mõlemad ettevõtted omavad ja taotleavad ehituslubjakivi keskkonnalubasid Harju maakonnas. Ülevaade intervjuueeritavatest ja intervjuu toimumise kuupäevadest ja nende kestusest on toodud tabelis 6.

Tabel 6

Intervjuueeritavate valim, intervjuu toimumise aja ja kestuse info

Intervjuueeritava nimi, ametikoht Organisatsioon ja roll	Kuupäev, kestus
1. Timo Tatar, energeetika ja maavarade asekanstler Majandus- ja kommunikatsiooni ministeerium, riigi esindaja	25.04.2022, 1 h 1 min
2. Harry Kuivkaev, keskkonnatehnoloogia osakonna peaspetsialist, Keskkonnaministeerium, riigi esindaja	26.04.2022, 1 h 8 min
3. Andrus Umboja, vallavanem Jõelähtme vallvalitsus, omavalitsuse esindaja	29.04.2022, 52 min
4. Andres Laisk, vallavanem Saue vallvalitsus, omavalitsuse esindaja	22.04.2022, 1 h 7 min
5. Tiia Välk, külavanem Vandjala küla (Jõelähtme vald), kohaliku kogukonna esindaja	22.04.2022, 1 h 14 min
6. Jaan Tepp, MTÜ Ruu küla heakorra selts juhatuse liige Ruu küla (Jõelähtme vald), kohaliku kogukonna esindaja	30.04.2022, 49 min
7. Indrek Malm, maavarade valdkonna juht AS TREV-2 Grupp, kaevandamisega tegeleva ettevõtte esindaja	26.04.2022, 1 h 4 min
8. Ole Sein, emettevõtte juhatuse liige OÜ EK Rae, kaevandamisega tegeleva ettevõtte esindaja	21.04.2022, 1 h 19 min

Allikas: autori koostatud.

Uurimismetoodika poolstruktureeritud intervjuu küsimuste plaani ettevalmistamisel lähtus autor teoreetilise osa lõpus moodustatud teemaplokkidest (vt tabel 4) ja

dokumendianalüüsist saadud infost ning koostas nende põhjal küsimused (vt lisa E).

Täiendava lisainfo saamiseks koostas autor intervjuu jaoks teooria peatükis kokku koondatud sotsiaalse litsentsi saamist mõjutavate tegurite alusel (vt lisa A) hindamisskaalaga väited (vt lisa F), mille tulemused on toodud lisa G. Kõigi sotsiaalse litsentsi osapoolte intervjuude juures kasutati samu küsimusi ja intervjuueeritavatele tutvustati uurimise meetodikat.

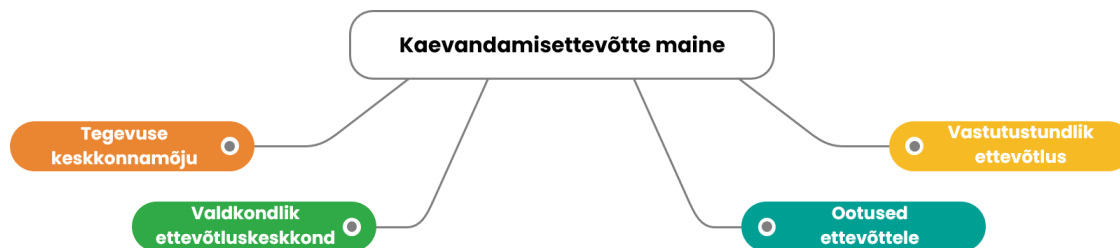
Intervjuude kestvus oli keskmiselt 1 tund ja 4 minutit ning viidi läbi füüsiliste silmast-silma kohtumistena, mille kohta on kokku 8 tundi ja 34 minutit helifaile ja 111 lehekülge transkriptsioone (Times New Roman teksti suurusega 12 ja 1,5 reavahe).

Intervjuude transkriptsioonid ei kuulu konfidentsiaalsuse hoidmise vajaduse tõttu käesoleva töö lisade hulka. Transkribeerimisel kasutas autor TTÜ Küberneetika Instituudi foneetika- ja kõnetehnoloogia laboris väljatöötatud tehnoloogiat ja mudeleid (Alumäe, Tilk, et al., 2018). Autor kasutab intervjuueeritavate tsitaate, mis on töö eesmärgist lähtuvalt olulise tähendusega. Intervjuud annavad ülevaate sotsiaalse litsentsiga seotud tegevuste hetkeolukorrast ja sellega seonduvatest võimalustest, mille kohta on autor koostanud kodeerimistabelid. Intervjuude kodeerimiseks kasutas autor kvalitatiivse andmeanalüüsi tarkvara NVivo. Erinevate uurimisülesannete omavahelise sünteesi põhjal pakub autor järgmises peatükis välja soovitud tegevusteks, mida tuleks võrreldes tänasega valdkonna ettevõtetel ja riigil täiendavalt teha, kuid annab ka soovitud, mida tuleks juba olemasolevate riiklike regulatsioonide juures muuta, et kogukondlik vastuseis väheneks ja tekiks võimalus saavutada sotsiaalne litsents.

2.2. Intervjuude analüüs ja soovitud sotsiaalse litsentsi tekkimist soodustavateks tegevusteks

Käesoleva alapeatüki eesmärgiks on selgitada välja intervjuudest saadud info põhjal kokkulangevused ja erinevused magistritöös käsitletud teooriaga Harjumaa kaevandamise näitel ning vajadusel anda hinnangud ja soovitud olukorra muutmiseks. Järgnevalt autor analüüsib tabelis 4 toodud teemasid, milleks olid: kaevandamis ettevõtte maine, kogukonnaga suhtlemine ja kaasamine, kogukonna kasu, riiklikud regulatsioonid ja väliskeskkond. Iga teema juures analüüsib autor intervjuudest tekkinud kategooriaid, lisab vajadusel tsitaate ning annab sünteesi tulemusena omapoolsed soovitud. Kuna intervjuud olid väga sisutihedad ning inforohked, keskendub autor eelkõige neile teemadele, mida teooria kohaselt on peetud sotsiaalse litsentsi juures oluliseks. Analüüsist tekkinud autori poolset soovitud on järgnevas tekstis allajoonitud. Kõik järgnevalt tsiteeritud intervjuud toimusid 2022. aasta aprilli jooksul (vt tabel 6) ja tsitaadi järel on viidatud selle ütelnud osapooltele.

Esimeseks teemaks oli **kaevandamisettevõtte maine**. Intervjueeritavad olid üksmeelsed, et Harjumaal tegutsetavate kaevandamisettevõtte maine on halb või väga halb (vt lisa G). Teema jagunes intervjuude koodide (vt lisa H) põhjal neljaks kategooriaks.

Joonis 11. Kaevandamisettevõtte maine teemaplokis loodud kategooriad

Antud teema esimeseks kategooriaks oli **tegevuse keskkonnamõju**. Intervjueeritavad olid suhteliselt üksmeelselt nõus, et kaevandamistehnoloogia keskkonnamõju on viimase kolmekümne aasta jooksul vähenenud (vt lisa G), mõne üksiku erandina, mis ilmestab ilmselget negatiivset kogemust praegusest ajast. Samas toodi välja, et tegevusel on inimasustuse lähedal endiselt mitmed häirivaid faktoreid, näiteks tegevusega kaasnev leevendamata tolm ja porised isiklikke sõiduautosid oluliselt määrivad avalikud sõiduteed: „Olemasoleva karjääri väljasõit, seal on ikka ausalt öeldes väga ropp see pilt. Kui selline pilt avaneks igapäevaselt, kus elab kolmsada majapidamist, see tähendab seda, et hakkame iga päev autosid pesema. Selge rahaline mõju igale konkreetsele elanikule.“ (omavalitsuse esindaja). Sellest tekib ilma pikema mõtlemiseta ettevõtjaile sotsiaalse litsentsi saamise võimaldamiseks soovitus: tuleb senisest veel rohkem tegeleda kaevandamisega vahetult tekkivate keskkonnamõjude leevendamise, kus võimalik on soovituslik seada eesmärgiks leevendamise asemel mõju elimineerimine (nt tolmu ja peenosistega seotud mõjud), sest ettevõtted peaksid sotsiaalse litsentsi saamiseks leevendama keskkonnamõjusid ja eeltoodu läbi parandama kogukondade elukvaliteeti (Leite & Jos, 2021).

Teema teiseks kategooriaks oli **valdkondlik ettevõtluskeskkond**. Ühe konkreetse teemana kerkis intervjuudes esile sektori järelevalve tõhustamine. Ka säästva arengu litsentsi teooria kohaselt on sektoris jagatud kasu poole liikumise eelduseks vajalike riiklikult kompetentsete institutsioonide olemasolu (IRP, 2020), mille üheks osaks on järelevalve. Täna on sektoris järelevalve olemas, riiklikult tuleks jätkuvalt seista selle eest, et see toimiks tõhusalt ja eesmärgipäraselt. Säästva arengu teooria tõi ka välja selle, et oluline on kogunud ja erialase väljaõppega ekspertide osalemine sektoris, kuna sellest sõltub kohalikul tasandil valdkondliku tööstustoodangu majanduslik mõju ja lisandväärtuse loomise areng. Autori hinnangul ehitusmaavara sektoris lisandväärtuse loomine seisneb ka tehnoloogilises arengus, mis võimaldab maksimaalses mahus ära kasutada erineva kvaliteediga materjale.

Intervjuueritavad eranditult tõid välja, et sektoris peaksid tegutsema valdkondlikult pädevad isikud ning see võiks olla riikliku tegevusloa tasandil reguleeritud: „*Tegevusloaga pandaks palju asju paika ja samamoodi peaks olema selle avalik register, ka järelevalve. Tegelikult kaevandajate hulgas on igasugu kaevandajaid, on korralikke kaevandajaid, on ka need, kes maine alla tõmbavad.*“ (kohaliku kogukonna esindaja). Kõlama jäi eriti riigi esindajate poolt see, et see ei tohiks olla liialt ettevõtlusvabadust piirav, kuid sektorisse sisenemismõõded võiksid pigem olla ja kõigil kes nõuetele vastavad, on võimalus seda teha. Sellest tekib regulatiivne soovitus, et riik peaks mõtlema valdkondliku tegevusloa peale, mis tagaks sektoris eranditult erialase väljaõppega spetsialistidega ettevõtete osalemise: „*Kui seal need kaks asja kokku panna, et igaiüks võib tegeleda tegevusega, kus tõesti on pöördumatud mõjud keskkonnale ja sul varasemat kogemust pole iseenesest nõutud, siis see tekitab väga palju skeptitsismi ja küsimusi, kahtlemata kaalumise koht, kas sellistes oludes peaks olema sisenemiseks kõrgendatud nõuded.*“ (riigi esindaja).

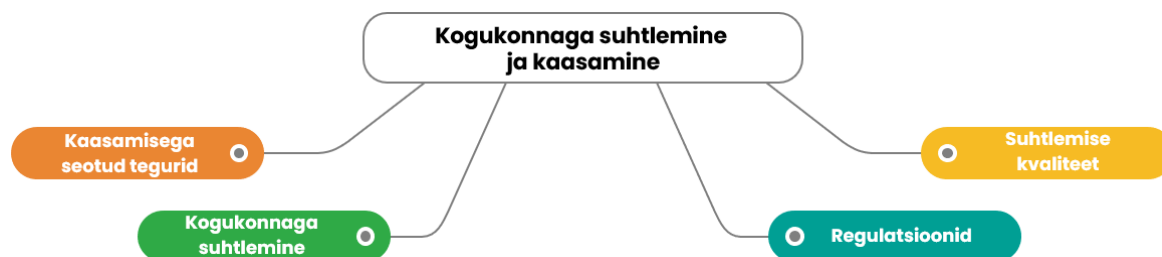
Teema kolmandaks kategooriaks oli **ootused ettevõttele**. Selle kategooria juures joonistus kõige selgemalt välja etteheide selle osas, et lubjakivi kaevandamine on pikaajaline ja korrastamine ei paista väga pikalt välja, seda märgiti ka ettevõtte poolt: „*Korrastamise juures üks suurimaid probleeme ongi see nõukogude aja pärand ja see, et karjääri eluiga on nii pikk, et korrastamistegevus ei paista inimestele välja ja läheb üle ühe-kahe inimpõlve.*“ (kaevandamisettevõtte esindaja). Kaevandamistegevuse juures eristuvad kolm peamist etappi, milleks on uuringud ja ettevalmistus, kaevandamise periood ja kaevandatud ala korrastamine ning kõik need võivad olla konflikti kohaks seoses sotsiaalse litsentsiga (Eerola, 2022). Intervjuueritavad, kes pakkusid välja aktsepteeritava ajaperioodi korrastamistegevuseni jõudmiseni, nende kõigi väljapakutud aeg jäi kümne aasta juurde. Eelkõige seetõttu, et oleks võimalik kaevandamisjärgset tekkivat hüve kas veekogu või mõne muu rekreatiivse lahenduse näol isiklikult oma eluea jooksul kogeda. Sellest soovitus töötada välja tõhusad regulatsioonid, mis lihtsustaks kaevandatud ala osalist korrastamist ja koostöös ettevõtjatega töötada välja tehnoloogilised lahendused, kuidas lubjakivikarjääride juures oleks vajadusel võimalik juba varem osa kaevandatud alast ühiskasutusse tagasi anda (autor: lubjakivi kaevandamise juures on sageli takistuseks põhjavee tase, mida peab alandama kaevandamise perioodil kogu kaevandusala ulatuses). Ülejäänud intervjuudest väljatoodud ettevõtte ootustest kattusid suuremas osas Thomsoni ja Boutillieir (2011) esile toodud väärtustega, milleks oli austus ja kaasamine, läbipaistvus ja ausus; kuulamine ja empaatiavõime; vastutulelikkus, lubadustest ja reeglitest kinnipidamine, hea tahe, hoolivus ja teiste huvidega arvestamine. Kõigi eeltoodud väärtuste järgmist saab soovitada ka kaevandamisettevõtetele,

mida nad oma igapäevategevuses peaksid sotsiaalse litsentsi saavutamiseks järgima.

Täiendavad ootused olid seotud eelnevas kategoorias käsitletud ettevõtte pädevusega ja ka ettevõtte rahalise võimekusega tegeleda keskkonnamõtjude ohjamisega ja vajadusel tagajärgede likvideerimisega.

Viimaseks kaevandamiseettevõtte maine teema kategooriaks oli **vastutustundlik ettevõtlus**. Autor uuris e-äriregistrist Harjumaal keskkonnaluba taotlevate ettevõtete majandusaasta aruandeid. Sotsiaalse vastutustundlikkusega seotud tegevusi neis aruannetes kirjeldatud ei ole, enamasti koostavad sellised aruandeid suurkorporatsioonid, kuid ehitusmaavara kaevandamise sektoris tegutsevad valdavalt väike- ja keskmise suurusega ettevõtted. Eestis tegutseb Vastutustundliku Ettevõtluse Foorum, kes koondab Eesti vastutustundlikku ettevõtlust praktiseerivaid ettevõtteid. Harjumaal keskkonnalubasid taotlevatel ettevõtetel on üks nimetatud foorumi liige. Teooria ülevaate koostamise käigus selgus, et avalikkus näeb vastutustundliku ettevõtlusena neid tegevusi, mida seadused ettevõtetelt otseselt ei nõua ning milleks on eelkõige ärietika, sidusrühmadega arvestamine ja jätkusuutlikkus (Carroll, 2015). Intervjuudes toodi selliste tegevustena välja keskkonnamõtjudega tegelemist, kogukonnaga läbisaamist ja tehnoloogilise innovatsiooniga kaasaskäimist. Toodi ka ära, et varasemalt vastutustundlikult käitunud ettevõtte maine võimaldab tal lihtsamini oma tegevust laiendada, kuid korduvalt kerkis taas esile korrastamise temaatika, kuna puuduvad head näited suurte lubjakivikarjääride korrastamisest ning seda ei ole väga tehtud ka osaliselt. Oli ka arvamus, et ühiskondlikud ootused kaevandaja tegevuse suhtes ei ole seadusandlikult tagatud ja rolli mängib ettevõtte enda vastutustundlik tegevus: „*Ainus mis praeguses õigusruumis maksab, on kaevandaja enda sotsiaalne vastutustundlikus.*“ (omavalitsuse esindaja). Selleks, et ettevõttepoolset sotsiaalset litsentsi soodustavad tegevused ka avalikult väljapaistaksid ning need saaks avaldada positiivset mõju ettevõtte kuvandile, on soovitatav ettevõtetel koostada oma sotsiaalse vastutustundlikku tegevuse kohta iga aastasel raporteid ning seda avalikkusega jagada.

Teiseks uuritavaks teemaks oli **kogukonnaga suhtlemine ja kaasamine**. Teema jagunes intervjuude koodide (vt lisa I) põhjal neljaks kategooriaks.

Joonis 12. Kogukonnaga suhtlemine ja kaasamine teemaplokis loodud kategooriad

Teema esimeseks kategooriaks on **kaasamisega seotud tegurid**, mille osas leiti, et seadusloomes on kaasamise protsessid valdavalt seadustega reguleeritud: „*Need reeglid on paigas, seaduste väljatöötamisel on omad reeglid ja seadused, kindlasti on alati iga seaduse välja töötamisel kaasatud osapooled, kes tõesti valdkonnaga kokku ei puutu, aga alati võib olla see, et neil on häid ettepanekuid oma kogemustest öelda.*“ (riigi esindaja). Kuid oli ka arvamus, et seadusloomes võib kaasamisi olla isegi palju ja seetõttu kannatab muutuste sisseviimise kiirus: „*Aga tihtilugu ei tule kaasamisega uusi ja värskeid mõtteid, pigem ei ole küsimus selles, kas kaasamise võimalusi ei oleks piisavalt, ma arvan neid on piisavalt või isegi liiga palju, teevad võib-olla seetõttu seaduse muutmise liiga aeglaseks.*“ (riigi esindaja). Kogukonna kaasamise juures toodi välja kaasamise protsessi vastuseisu tekitav probleemkoht: „*Tihti peale need kõige suuremad probleemid tekivadki sellest teadmatusest, et midagi tehakse kuskil salaja, et selline kohaliku kogukonna kaasamine võiks olla regulatsiooni esimeses etapis kohe sees, et isegi võib-olla niipidi, et kaasamine võiks toimuda juba enne mingisuguste taotluste sisseandmist.*“ (omavalitsuse esindaja), kuid seal võiks konstruktiivsuse huvides teha piiritlemisi: „*Kogukonna esindaja on ikkagi kohalik omavalitsus, muidu läheb see igavesti laadaks, seal peab olema üks esindaja määratud või kui on kogukond, siis peab olema ka nagu MTÜ-l üks esindaja.*“ (kaevandamisettevõtte esindaja).

Teiseks kategooriaks oli **kogukonnaga suhtlemine**. Teooria kohaselt peaksid ettevõtted sotsiaalse litsentsi saamiseks ja selle tugevdamiseks edendama protseduurilist õiglust (kaasamist) (Leite & Jos, 2021) ja oluline on juba enne geoloogilist uurimist tuvastada kogukondade esindajad (näiteks piirkondlikud MTÜ-d) ja luua nendega kohe kontakt (Prno, 2013). Arvamused kattusid selle teoreetilise poolega: „*Konstruktivne dialoog peaks algama sellest, et kõigepealt defineeritakse ära, kes see kogukond on, kas see kogukond on organiseerunud. Kui kogukond on organiseerunud, siis sa peadki tulema ja suhtlema kogukonna liidriga ja tutvustama, et meil on selliseid ideed.*“ (kohaliku kogukonna esindaja), kuid oli ka teistsuguseid arvamusi: „*Siin on õigem küsida, millises etapis on kogukonnaga suhtlemise algus õige, et tihtilugu meilt nõutakse juba geoloogilise uuringufaasis absoluutset lõppnägemust isegi olukorras, kus me ei pea geoloogilist uuringut väga perspektiivikaks, aga see on kaasusepõhine.*“ (kaevandamisettevõtte esindaja). Kõige rohkem olid intervjuueeritavad eriarvamusel selle osas, kas ettevõtted tunnevad kohalike kogukondade esindajaid (vt lisa G), mis viitab ka üldisele segadusele selle vajaduse teadvustamises. Tuginedes kaasamisega seotud tegurite juures ja kogukonnaga suhtlemise kategooria juures toodud tsitaatidest ja seostades seda teooriaga saab soovitada, et ettevõtted peaksid näitama üles initsiatiivi ja

alustama suhtlust kogukonna esindajatega juba enne geoloogilise uuringuloa taotluse esitamist.

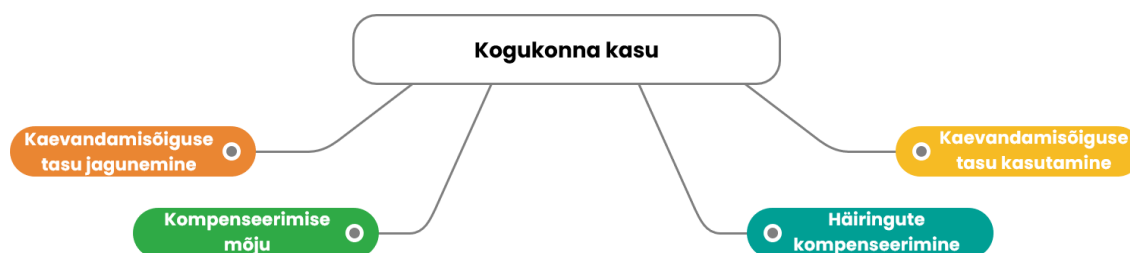
Kolmandaks kategooriaks oli **regulatsioonid**, kus toodi välja see, et kuigi sotsiaalse litsentsi saamiseks peaks suhtlust kogukonnaga alustama enne geoloogilist uurimist, siis tänased regulatsioonid seda ei võimalda. Intervjuu küsitlusest tuli välja ka see, et kogukondadega suhtlemist ja arvestamist hindasid ettevõtte kõige kõrgemalt, nii riigi-, omavalitsuse-, kui ka kogukonna esindajad arvasid, et suhtlust ei toimu üldse või väga minimaalselt (vt lisa G). Samas on ka iga piirkond ja situatsioon erinev, mistõttu suhtlust tuleb pidada vajaduspõhiselt ja universaalselt lähenemist ei ole (Mercer-Mapstone, Rifkin, et al., 2017). Täna on kogukondadega suhtlemine seadusandlikult reguleerimata ning see on ettevõtete poolne vabatahtlik tegevus, mida reaalses elus pigem ei tehta. Suhtlus hakkab kõige varem pärast loa taotluse menetluse võtmist ja dialoogi kesse on seetõttu mujal: „*Me tihtipeale praegu ei jõuagi üldse sinna faasi, et kohalik kogukond ja ettevõtja lepiksid kokku milleski, et näiteks ettevõtja panustab kohaliku tee, tänavavalgustuse, piirkondliku puurkaevu tegemisse, sest me ei jõua üldse selleni ja me vaidleme selle üle, kas üleüldse kaevandus saab tulla või ei saa. Ja kui me jõuame selle vaidlusega lõpuks selleni, kui kõik kohtuasjad on lõpuks läbi saanud ja kaevandamisluba jääb jõusse, siis ei ole enam seda hetke, kus läbi rääkida, siis on kõik juba nii tülis.*“ (omavalitsuse esindaja). Teine probleemkoht on see, et tänase maapõueseaduse regulatsiooni järgi esitab huvitatud isik geoloogilise uuringuloa taotluse, misjärel toimub avalikkuse teavitamine. Samale maapõue osale võib etteantud ajal esitada konkureeriva taotluse, misjärel toimub enampakkumine. Tänapäevane regulatsioon ei loo võimalust alustada kohaliku kogukonnaga läbirääkimisi enne keskkonnamoortööd, kuna ettevõtte puudub kindlus, et just tal on võimalik tegevust jätkata, isegi kui läbirääkimised kogukonnaga on edukad olnud. Kindluse annab ettevõttele kuuluval või tema kontrolli all oleval kinnistul tegutsemise, kuid usalduslikku suhet ei ole ka siis võimalik kohaliku kogukonnaga ehitada, kui samas asukohas tekib alternatiivseid kaevandamishuviga taotlusi: „*See ongi see, mis tegelikult on selle regulatsioonis juures absurdne. Ettevõtte loob kohaliku kogukonnaga uuringuloa saamiseks kontakti, lepib äkki mingites mõistlikes tingimustes kokku ja kohalik kogukond ütleb, et hea küll, et sellistel tingimustel me oleme nõus. Lähetes konkureerima, aga võidab hoopis järgmine ettevõtte, kes ütleb, et meie ei tea sellistest tingimustest midagi.*“ (omavalitsuse esindaja). Sotsiaalse litsentsi tekkimisel on suhtlust kogukonnaga peetud kõige tähtsamaks (Prno, 2013; Saenz, 2018). Seetõttu saab öelda, et **tänapäevane regulatsioon ei võimalda dialoogi tekkimist ettevõtte ja kohaliku kogukonna vahel, mistõttu ei ole usaldusväärse suhtluse tekkimine ja seeläbi sotsiaalse litsentsi**

saavutamise võimalik. Sellest tulenevalt tuleb riiklikult mõelda regulatsioonile, mis võimaldaks ettevõtetel saavutada kontakt ja teha kokkuleppeid kohaliku kogukonnaga juba enne geoloogilise uuringuloa taotluse esitamist selliselt, et varasel läbirääkimiste pidajal on kindlus tegevusega ka hiljem jätkata. Kogukonnaga suhtlemist takistava kitsaskohana toodi välja see, et täna on võimalik kõigil lõputul hulgal esitada geoloogilise uuringuloa taotlusi: „Tänase regulatsiooni juures ilmselgelt on esiteks see probleem, et siin hakkavad konkureerima erinevad ärihuvid, siin ei ole tegemist kuskilt otsast ühiskondliku kokkuleppega, vaid tegemist on võidujooksuga kasumi teenimisele. Ja see viib selleni, et me võime põhimõtteliselt Šveitsi juustu põhimõttel ühes kohas kaevandada erinevate ettevõtete poolt paari kilomeetri kaugusel sama maavara ja tekitada topelt keskkonnakahju.“ (omavalitsuse esindaja), „Vältimaks seda, et kaevandajad teevad vaippommitamist, et igaüks leiab mingi koha, kuhu ta saab lipu panna, seal tuleb teistsugune lähenemine välja töötada.“ (kohaliku kogukonna esindaja) Riigil tuleb välja töötada regulatsioon, kuidas reguleerida ja piirata massilist geoloogiliste uuringute taotluste esitamise võimalust (nt Jõelähtme valda on esitatud kümme geoloogilise uuringuloa taotlust, vt lisad C ja D).

Neljandaks kategooriaks oli **suhtluse kvaliteet**, mis kajastas ettevõtte ja kogukonna vahelise suhtluse kitsaskohti. Siin saab välja tuua peamised probleemkohad, mida suhtlemise juures nähti: „Eelkõige ongi see, et ennem kui üldse asja kallale asuda, tuleks võib-olla püüda avalikku arutelu tekitada, aga ma olen natuke kimbatuses, sest ma tean, kuidas kogukonnad tegelikult suhtuvad. Täna on turusituatsioonis on hirmud nii suured, et neil on blokid ees ja nad ei ole eriti kergelt dialoogiks avatud, kui päris aus olla.“ (omavalitsuse esindaja), „Konstruktiivne dialoog kogukonnaga on primaarne, täna on ta formaalne.“ (kohaliku kogukonna esindaja) ja omavalitsused näevad dialoogi loomise ka oma rolli: „Kindlasti kohalik omavalitsus on see, kes saab aidata luua seda dialoogi ja aidata kaasa tekitamiseks need kanalid, mille kaudu inimesteni reaalselt jõuda, alustada tuleks ikkagi kohalikust omavalitsusest, kohaliku omavalitsuse abiga jõuda siis nende kohalike kogukondadeni ja alustada selle teema tutvustamisega ja sealt siis edasi minna.“ (omavalitsuse esindaja). Küll aga ei peeta suhtlemise kvaliteedi tõstmisel reguleerimist vajalikuks: „Võimalik on see, et osadel kogukondadel ja ettevõtetel võib olla raske dialoogi jõuda. Võib-olla oleks riigi poolt ettevõtete ja kohalike omavalitsustega koostöös sellise juhendi või hea tava loomine mõistlik, lihtsalt reeglid, et peab suhtlema või tuleb selliselt suhelda alati ei tööta, sest ettevõtted ja kohalikud omavalitsused on erinevad.“ (riigi esindaja), „Dialoogi osas on see selline küsimus, kas regulatsioon peab kõik ette nägema.“ (riigi esindaja). Autor nõustub eeltoodud seisukohtadega ning kehtib eelnevalt antud

soovitus, et ettevõtjad peavad suhtlemisel ise initsiatiivi üles näitama ja kontakti võimalused üles leidma ja vajadusel selleks omavalitsuse tuge kasutama.

Kolmandaks teemaks oli **kogukonna kasu**. Mitmed uurijad on leidnud (Boutilier & Thomson, 2011b; Prno, 2013), et kohaliku kogukonna kasu on sotsiaalse litsentsi tekkimisel kõige esimene tasand, mis peab olema tagatud. Teema jagunes intervjuude koodide (vt lisa J) põhjal neljaks kategooriaks.

Joonis 13. Kogukonna kasu teemaplokis loodud kategooriad

Kogukonna kasu teema juures esimeseks kategooriaks oli **kaevandamisõiguse tasu jagunemine**. Intervjueeritavad olid suhteliselt üksmeelselt nõus, et tänane kaevandamisõiguse tasu jagunemine riigi ja omavalitsuse vahel ei toimu õiglaselt (vt lisa G): „Lubjakivi puhul on kõige nukram, et proportsionaalselt kohaliku omavalitsuse eelarvesse läheb kõige vähem keskkonnatasust. Aga samas me teame, et keskkonnamõju on erinevatest ehitusmaavarade kaevandamistest kindlasti kõige suurem.“ (riigi esindaja), „Kui tänast probleemi vaadata, siis peaks kõik minema kohalikule omavalitsusele. Nüüd on küsimus selles, kas riigile maavara omanikuna ja peremehena võiks olla mingisugune protsent ette nähtud sellest tasust, selle üle peaks siis natukene pikemalt arutama.“ (omavalitsuse esindaja), „Kaevandamisõiguse tasu laekumine peaks võrreldes tänasega olema vähemalt vastupidise proportsioonis.“ (kohaliku kogukonna esindaja), „Kui ehitusliival on omavalitusse laekuva osa seitsekümmend kuus protsenti, siis ma ütleks, et lubjakivil peaks olema rohkem kui seitsekümmend kuus, need proportsioonid on selgelt paigast ära.“ (kaevandamisettevõtte esindaja). Selle uurimisküsimuse pinnalt tekib selge soovitus, et olemasolevast kaevandamisõiguse tasust peaks omavalitsusele laekuma enam. Lisaks sellele ei avaldaks kaevandamisõiguse tasu jaotuse ümbermängimine mõju turutingimustele, kuna kaevandajate jaoks kaevandamisõiguse tasust tulenev kulukomponent jääks samaks.

Samuti sai intervjuudel arutatud selle üle, milline võiks olla **kompenseerimise mõju**, mis on üheks koodide kategooriaks. Intervjuudel täiendavalt esitatud hindamiskaala väidete juures oldi kõige üksmeelsemad ja kõige rohkem nõus just väitega, et kohaliku kogukonna kasu vähendab vastuseisu kaevandamisele (vt lisa G), mis langeb hästi kokku teoorias

väljatooduga. Ka intervjuudes antud arvamused ilmestasid seda: „*Kui on selline piisavalt lühikene kaevandamise aeg ja kompensatsioonimeede seal kohapeal nii üksikisiku kui ka kogukonna tasandil, et see võiks olla see, mis aktsepteerimise valmidust minu arvates tõstaks.*“ (omavalitsuse esindaja), „*Aktsepteerimine kindlasti kasvab, kui inimeste isiklik kasu sellest tekib ja teine asi on see, et saab ka midagi ära teha kogukonna heaks. Täna on meil päris palju neid vanu nõukogude aegseid karjääre, kui oleks juriidiline võimalus, siis tegelikult võiks ju ka seal mõelda mõne asja sättimise ja osalise korrastamise peale.*“ (kaevandamisettevõtte esindaja). Autor tajus seda, et aktsepteerimise juures nähakse komplektina kaevandamise lühikest perioodi ja kompenseerimisest tekkivat kohalikku kasu. Ilmselt on tänases paradigmas keeruline mõista olukorda, kui kaevandaja leevendab maksimaalselt mõjusid, kohaliku kogukonna jaoks sünnib kaevandamisest reaalne kasu, kogukonna ja kaevandaja vahel on usalduslik suhe ja see võib päädida sellega, et kohalik kogukond soovib hoopis tegevuse jätkumist selle lühiajalisuse asemel, kuna tegevusest nähakse endale otsest kasu ja kaevandamise mõjud on tegelikult talutataval ning mõistlikul tasemel. Käesolevas töös sai kindla kinnituse eeldus, et kui kohalikule kogukonnale tekib kaevandamisest otsene kasu, siis see tõstab aktsepteerimisvalmidust. Sellest soovitus, et olemasolevast kaevandamisõiguse tasust peaks oluline osa jõudma vahetult häiringute piirkonda, kuna kaevandamisõiguse tasu jõudmine kaevandamisest mõjutatud piirkonda ja sellest tekkiv võimalik kohalik kasu loob eeldused sotsiaalse litsentsi tekkimiseks. Meetodid selle soovitusel realiseerimise osas sõltuvad juba konkreetsest olukorrast ja autor ei hakka selle osas otseseid soovitusi andma. Samuti tuleks täpsemini defineerida kaevandamisest mõjutatud piirkond. See on juba magistritöö väliste ning edasiste ja olukorrapõhiste kokkulepete küsimus.

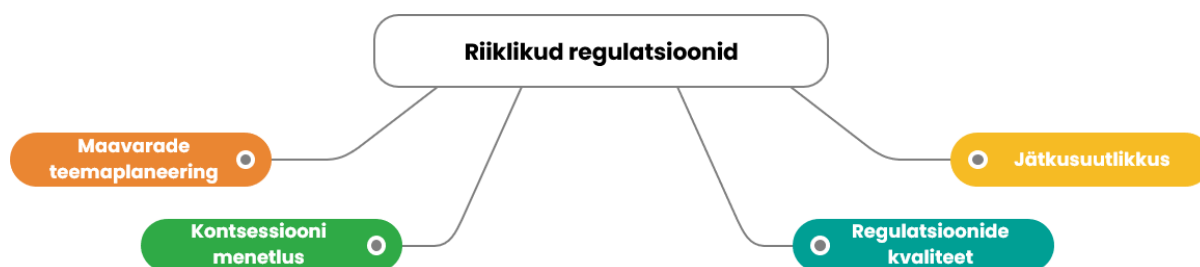
Kolmandaks kategooriaks oli **häiringute kompenseerimine**, mis on autori hinnangul võrdsustatav ka kohaliku kasuga. Kompensatsiooni võib olla üles ehitatud kaevandamisõiguse tasu põhiselt, kuid need võivad olla ka tegevused, mida ettevõtted ekstra teevad ja see, mida neil tegelikult ei oodata: „*Mõned asjad minu jaoks on nagu mingi hügieenifaktor, et mingisugune taristu, mida ühiselt kasutatakse saab korda, see on ka kohalik kasu. Ja see, et kui kuskil vesi ära kaob, tehakse uus kaev. Ma ei tahaks seda skeemi üleliia keeruliseks ajada, ma pigem võimaldaksid neid kohaliku tasandi kokkuleppeid, mis iganes nad siis on, niikaua kui nad ei ole korruptiivsed.*“ (riigi esindaja). Ka vastutustundlikku ettevõtluse juures nähakse jagatud kasu kontseptsiooni juures olulisena seda, et ettevõttelt oodatakse rohkem tegusid, kui ainult seadusest tulenevad kohustused (Saenz, 2020). Kasu võib seisneda ka ala hilisemas korrastamises: „*Hakkame looma paekivi*

karjääri viinamarja istandust. Mina isegi ei oska hinnata, kus siit edasi saab minna, see ilmselt hakkab sinna tekitama kunagi turismi ja piirkond täiendavalt võidab. Tekib tõmbenumber ja öeldaksegi, et lähme nüüd sinna seda vaatama.“ (kaevandamisettevõtte esindaja). Kuid häiringute kompenseerimisena nähakse eelkõige kaevandamisaeget täiendavat kasu ja kõige otsesema seosena kompensatsiooni allikana kaevandamisõiguse tasu: „Kaevandamisõiguse tasu peaks minemagi kohalikule kogukonnale, ütleme sellest riigile minevast osast võiks tõesti veel suurem osa ikkagi minna kohaliku kogukonna heaks ja nagu ma ennem ütlesin, vaadake kohaliku kogukonna projekte, mida nad tahavad.“ (kohaliku kogukonna esindaja) ja ka peamise kompenseerimise katteallikana nähakse kaevandamisõiguse tasu: „Suurem osa kompensatsioonist peaks ikkagi tulema kaevandamisõiguse tasust, mida kaevandajad maksavad.“ (kaevandamisettevõtte esindaja). Ka mõõdetava väidete küsimustes nägid kohalikud kogukonnad ja -omavalitsused, et täna täielikult puudub kohaliku kogukonna kahju (häiringute) kompenseerimine (vt lisa G). Sellest saab taas järeldada, et kaevandamisõiguse tasust peaks jõudma enamuses kohaliku tasandini ja ettevõtted peaksid rohkem mõtlema täiendavatele võimalustele, mida kohalikele kogukondadele tagasi pakkuda (nendeks võivad olla ka teede uuendamine, osalise korrastamisega mõne rekreatiivse võimaluse pakkumine, puhke otstarbelise looduskeskkonna loomine jne). Täiendavalt märkas autor, et nii ettevõtted kui ka kohaliku kogukonna esindaja töid välja, et kuna konkurents on tihe, siis ei ole võimalik ettevõtetel täiendavalt midagi teha. Autoril tekkis selle juures seos teoreetilises osas välja toodud sotsiaalse vastutustundlikkuse ja jagatud väärtuse kontseptsioonidega. Sotsiaalse vastutustundlikkuse kontseptsiooni järgi luuakse sotsiaalset väärtust majanduslike väärtuste jagamise läbi ning jagatud väärtuse kontseptsiooniga juhitakse ettevõtte tulemust läbi sotsiaalsete väärtuse loomise (Wójcik, 2016). Niikaua kui ettevõtted on oma tegevuses kasumlikud, on ettevõtetel soovitatav sotsiaalse litsentsi tekkimist soodustava teguriga kaasata kohalikul tasandil oma strateegilisse planeerimisse jagatud väärtuse (inglise keeles *creating shared value - CSV*) loomise kontseptsiooni põhimõtteid (vt tabel 2 ja lk 12).

Neljandaks kategooriaks oli **kaevandamisõiguse tasu kasutamine**, kuna see on peamine koht, milles kõik intervjueeritavad osapooled kohaliku kasu tekkimist nägid läbi tänaste jaotuspõhimõtete muutmise, mida sai eelmises häiringute kategoorias analüüsitud. Diskussiooni kohaks oli, kas tasu jagamisel peaks kehtestama täiendavaid reegleid, kuid valdav arvamus oli see, et omavalitusele peab jääma otsustamise õigus: „Ma arvan, et omavalitsusel on alati õigus valikuid teha oma eelarve piires, see on omavalitsuse enesekorraldusõiguse üks aspekt.“ (omavalitsuse esindaja), „Mõistlikum on kohalikele

omavalitsustele ikkagi vabad käed jätta, et kohalik omavalitus ise teab oma muresid paremini, kui see, et me siin ütleme, et vahetult seal läheduses elav küla peaks näiteks sellest poole endale saama, et siis me näeme tõenäoliselt mingisuguses pikas plaanis natuke selliseid üle vindi keeratud lahendusi või siis ebamõistlikku vahendite kasutamist.“ (riigi esindaja). Aga konsensus oli ka selle osas, et kaevandamisõiguste tasust peaks enamus jõudma kaevandamisest mõjutatud piirkonda: „Seda saab kindlasti jagada ühest küljest selleks, et selle kohaliku piirkonna infrastruktuuri arendamiseks, olgu see siis mingisugune tee, kergliiklustee, tänavavalgustus, kohalik puurkaev, kanalisatsioon või midagi sellist, aga samas võib see olla ka mingisugune sotsiaalne infrastruktuur. Olgu siis mingisugune lasteaed, kool, mänguväljakud, et see peaks ikkagi minema sellesse piirkonda, kus see mõju on ja avaldub kõige enam.“ (omavalitsuse esindaja), „Eelkõige ikkagi selle kogukonna elujärje parandamiseks, kelle elukeskkond kõige rohkem kannatab.“ (kohaliku kogukonna esindaja). Mõistlik oleks kaevandamisõiguse tasu kasutada häiringute piirkonna kogukondade jaoks, sealjuures peaks see jääma kohaliku omavalitsuse otsustada. Soovitus on ettevõtetal teavitada kohalike kogukonna esindajaid kehtivast maksusüsteemist, et kaevandaja poolt makstav ja kohalikele omavalitsusele laekuva summa osas on neil moraalne õigus saada omavalitsusega kokkulepitud viisil karjääri talumise eest kompensatsiooni. Seda täiendavalt sellele, mida kaevandaja omapoolt võib välja pakkuda ning mille osas on mõistlik sõlmida kaevandaja, kohaliku kogukonna ja omavalitsuse vahel kolmepoolne kokkulepe: „Kui kokkulepet teha, siis ainult kaevandaja ja kohalik omavalitsus ei peaks omavahel kokku leppima. Ikkagi see kolmas pool tuleks ka kaasata, kogukond, see peab olema kolmepoolne kokkulepe. Kaks tükki ei saa kokku leppida, sest kolmas kannatab.“ (kohaliku kogukonna esindaja).

Neljandaks teemaks on **riiklikud regulatsioonid**, teema jagunes intervjuude koodide (vt lisa K) põhjal neljaks kategooriaks.

Joonis 14. Riiklike regulatsioonide teemaplokis loodud kategooriad

Esimeseks kategooriaks on **maavarade teemaplaneering**. Lisaks kogukonna suhetele ja kogukonna kasule mõjutavad kohalikul tasandil sotsiaalse litsentsi tekkimist ka riiklikul

tasandil tehtud ühiskondlikud kokkulepped (Boutilier, Black, et al., 2012). Nendeks on ka riiklikud arengukavad ja teemaplaneeringud. Eelmise aasta lõpus 23.12.2021 algatati Vabariigi Valitsuse poolt Harju maakonnaplaneeringu maavarade teemaplaneering, mistõttu ka see intervjuudes kõneaineks tuli: „*See sõltub ikkagi täpselt sellest, et kui kaasavalt neid riiklikke arengukavasid tehakse, nagu ma üldiselt arvan, et väga suurt vahet ei ole, kas sul on riiklik planeering, eriplaneering, teemaplaneering, et kui sul nii-öelda paistetused sisse jäävad, siis ei ole vahet, selle vaidluse saad ikka seal lõpus kätte. Ideaalis muidugi, kui nendega õnnestutakse, et tõesti tekib mingisugune laiem kokkulepe, et jah, need on need alad, kus on võimalik tulevikus maavarasid uurida ja kaevandada ja sinna muid tegevusi ei planeeri, kõik on sellega nõus.*“ (riigi esindaja). Samuti olid arvamused, et peaks teemaplaneeringu ala laiendama: „*Kui me vaatame Harjumaad, siis Harjumaa on esiteks juba oma kujult ja piiridelt eripalgeline. Võtame sealt Kuusalu idapiirist Lääne-Harju vallani. Ida ja lääne piiri vahel on tohutu pikk maa, aga põhjast lõunasse on üsna lühikene. Et tegelikult peaks nendel planeeringutel olema selline ülekatte ja pilt avar.*“ (omavalitsuse esindaja). Autori hinnangul peaks sellises teemaplaneeringus lisaks alade ruumilisele piiritlemisele käsitlema ka vähemalt kohaliku tasandi kokkulepete saavutamise põhimõtteid ja parimal juhul ka need eelnevalt saavutama enne konkreetsete alade teemaplaneeringusse kandmist. Muidu oleme planeeritumal kujul tänase vastuseseseisu juures tagasi ning sotsiaalse litsentsi kontekstis jääb kehtima põhimõte, et see vajab regulatiivset tuge, mis võimaldab sotsiaalsel litsentsil üldse tekkida (kogukonnaga suhtlemine ja kaasamine teema all selgus, et tänane regulatsioon ei võimalda geoloogilise uuringuloa esitamise eelselt konstruktiivse dialoogi tekkimist).

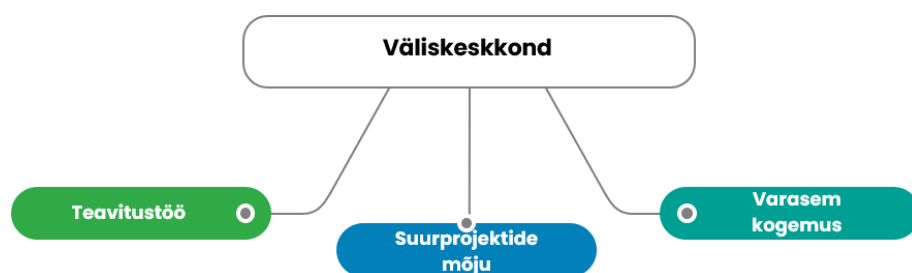
Teine kategooria oli **kontsessiooni menetlus**, mis kerkis ülesse tänase keskkonnaloa taotlemise regulatsiooni mittetoimivuse aspektist. „*See on tegelikult üks selline tõsine probleem, millega me siin oleme tegelikult päris pikalt tegelenud ja teinud ka oma ettepanekuid riigile, et see praegune regulatsioon, kus põhimõtteliselt võib igäiks panna näpu kaardi peale ja esitada taotluse olgu siis uuringuloa saamiseks või hiljem siis kaevandamisloa saamiseks ilmselgelt ei tööta ja tekitab hästi palju pingeid.*“ (omavalitsuse esindaja) See sama küsimus kerkis üles kogukonnaga suhtlemise ja kaasamine teemas regulatsioonide kategooria all, mille juures sai antud soovitus, et riigil tuleb välja töötada regulatsioon, kuidas reguleerida ja piirata massilist geoloogiliste uuringute esitamise võimalust. Kuna lubjakivi kuulub kogu ulatuses riigile, siis nähakse, et selle juures peaks ka riigi roll suurem olema: „*Me oleme seda korduvalt ütelnud, et kuivõrd lubjakivi on ju riiklik maavara, kuulub riigile ükskõik kellele kuulub maa, siis riik käitub iseenesest täiesti*

vastutustundetult oma maavaraga.“ (omavalitsuse esindaja). Üheks intervjuudest soosivalt esile kerkinud ideedest oli see, et võiks sisse viia Harjumaa lubjakivi kaevandamise juures kontsessiooni menetluse, kus riik ise uurib ja paneb hiljem kaevandamisõiguse enampakkumisele: „Kontsessiooni mudeli väljatöötamise juures peab arvestama kaevandamise head tava, kogukonna kaasamist. Ja loomulikult, et siis selle kontsessioonilepingu raames eelnevalt, kui riik ütleb, et sinna me selle kontsessiooni anname välja ja enne kui korraldatakse hange, siis sellele eelnevalt peab olema ikkagi kogukondlik kokkulepe olemas.“ (kohaliku kogukonna esindaja). Eeltoodud põhjal saab anda soovitusi, et riik peaks välja töötama regulatsiooni, mis võimaldab piirata lubjakivi kasutusele võtmist, kuid selle juures tuleb tagada võrdne konkurents ning kõigil huvitatutel peaks olema vajalikke nõudeid täites võimalus oma ettevõtlusvabadust teostada. Selline lähenemine annab ka ettevõtetele võimaluse sotsiaalse litsentsi põhimõtete järgi tegutseda, mistõttu muudetud regulatsioon on vastuseisu vähendamise seisukohast asjakohane. Sellises piiratud keskkonnas eriõiguste või kaevandamislubade andmine oleks kõige õigem lahendada enampakkumise teel, olgu selleks siis kontsessiooni menetlus, uuringu õiguse enampakkumine vms lähenemine. Seega soovitav on lubjakivi kui riikliku maavara kasutada andmise juures mõelda mõnele enampakkumise mehhanismile, mis loob kõigile võrdsed võimalused. Sobiva regulatsiooni väljaselgitamine ja -töötamine on riigi ülesanne ning selle osas soovitusi jagamine väljuks käesoleva magistritöö piiridest. Ka see tuleks selgeks arutada, kas eramaa annab eelisõiguse selle all lasuva riigile kuuluva ehitusmaavara kasutamiseks või peaks riik selle kaevandamisplaani eelselt võõrandama maa turuväärtuses, mille hinnastamisel ei võeta arvesse selle all lasuvat riigile kuuluva maavara olemasolu.

Kolmandaks kategooriaks oli **regulatsioonide kvaliteet**. Täna on selgelt see olukord, kus ükski sotsiaalse litsentsi osapool ei ole tegelikult kehtivate regulatsioonidega rahul: „Ja nüüd oleme jõudnud sinna punkti, kus näeme, et terviküsteem vajab uut lahendust ja selleks ka uut maapõueseadust välja töötama hakkamegi.“ (riigi esindaja) „Kui lugeda puhtalt seadust, siis tundubki, et kõik on hästi. Aga kui nüüd teada tausta, igasugused riiklikud alusuuringud ütlevad, et meil on siin Harju maakonnas lubjakivi kriis, et siis on ikkagi midagi valesti ja päris õige, see asi ei ole.“ (kaevandamissettevõtte esindaja) „Ma arvan, et kõik peaks olema teisiti. See praegune regulatsioon tekitab ainult pahandust ja häda ja viletsust.“ (omavalitsuse esindaja) „Regulatsioonide kvaliteet ei ole hea ja paljud asjad võiksid olla teisiti.“ (kohaliku kogukonna esindaja). Selle juures saab anda ühe konkreetse soovitusi, et uue maapõueseaduse väljatöötamisel tuleks autori hinnangul kaaluda või arvesse võtta käesolevas magistritöös regulatsioonide osas väljapakutud soovitusi.

Neljandaks kategooriaks oli **jätksuutlikkus**. Konkreetsete kategooria juures olid koodideks kaevandamisõiguse tasu kasutamine keskkonnakaitselisteks eesmärkideks, riikliku strateegia ja pikema vaate vajalikkus, varustuskindluseks vajaliku mahu teadmine ja sellest lähtumine ning kaevandamisõiguse tasu jaotamine. Kõik need teemad ja selle kohta toodud seisukohad haakuvad teoorias kirjeldatud säästva arengu litsentsiga. Kuidas riik maapõue ressursside kaevandamisest kasu saab ja suudab selle pöörata majanduslikuks ja sotsiaalseks kasuks, sõltub maapõue poliitikaga seotud riiklikest regulatsioonidest (IRP, 2020), mis on kategoorias väljatoodud koodide eelduseks. Oluline on ka materjali vajaduspõhine- ja laiemate võimaluste ära kasutamine: „*Praeguste maavara kasutuse tavade, traditsioonide, harjumuste kohaselt kuluks varu ära näiteks kolmekümne aastaga. Tuleb mõelda, et milliste meetmete ja meetoditega pikendada seda näiteks viiekümne või kuuekümne aasta peale, et kuidas vähendada kõrgemargilise lubjakivi kasutust ka riiklike regulatsioonidega. Olgu kas või selles, et pannakse paika, et millistele objektidele tohib üldse kasutada kõrgemargilist lubjakivi, kus on võimalik asendada seda olgu siis madalamargilise lubjakiviga, aheraine, ehitusmaterjalide jääkidega või ka näiteks graniidiga, kus see on objektiivne.*“ (omavalitsuse esindaja). Autor nõustub eeltoodud väitega, sest materjali targa ja vajaduspõhise kvaliteediga kasutamisel säilib kvaliteetset maavara kauemaks, väheneb üldine kaevandamise ruumiline surve ning antud töö kontekstis võib eeldada, et mõnevõrra väheneb ka vastuseis. Soovitav on suunata riigi objektide ehitusmaavara kvaliteedipõhist kasutamist ja soodustada ringmajanduslike materjalide kasutamist.

Viimaseks uuritavaks teemaks oli **väliskeskond**. Teema jagunes intervjuude koodide (vt lisa L) põhjal kolmeks kategooriaks.

Joonis 15. Väliskeskonna teemaplokis loodud kategooriad

Esimeseks sotsiaalse litsentsiga haakuvaks kategooriaks oli **teavitustöö**, mille juures kandva rolli kandjaks on meedia. Sotsiaalse litsentsi saamise osapoolteks on ka meedia. Intervjueeritavad märgivad, et teavitustöö eriti viimasel ajal on paranenud: „*Teavitustöös on nii riigil kui ka ettevõtetel oma roll, teavitustöö on väga tähtis. Muidugi on see palju paremaks läinud, arvestades kasvõi kümme aastat tagasi või isegi viis aastat tagasi, et on*

erinevaid saateid hakatud tegema ja erinevaid koolitusi ja konverentse. “ (riigi esindaja), „Sellist lobitegevust on kindlasti palju, aga seda on ilmselt mõlemalt poolelt ja ütleme niimoodi, et ma julgeks küll öelda, et näiteks ERR on vähemalt üritanud seda kaevandamistemaatikat ja probleeme ikkagi päris erapooletult käsitleda. “ (omavalitsuse esindaja). Kuid nähakse ka puudujääke: „Hea näide on võib olla see, kuidas rahvusringhääling on alustanud ikkagi väga head teavituskampaaniat, mis puudutab siis fosforiiti ja muldmetalle, see on hea näide, aga seal on ka selgem riigi huvi, ka ehitusmaavaradel on riigi huvi, aga millegipärast siin ei ole seda selgitustööd. “ (kaevandamisettevõtte esindaja). Paljud ettevõtted on hakanud avaldama sisuturundus artikleid ja järjest levinum on tegevuste kohta postituste tegemise sotsiaalmeedias. Samas kui läbi negatiivse meedia kajastuse võib sotsiaalse litsentsi ka kiirelt kaotada (Hall, Lacey, et al., 2015), siis sotsiaalmeedias ettevõtte tegevusi kajastades võib kaasneda positiivne mõju ning läbi kommentaaride (sh negatiivsete) on võimalik hinnata sotsiaalse litsentsi tugevust (Xu, Paris, et al., 2021). Kuna sotsiaalse litsentsi juures on väga olulisel kohal tegevuse läbipaistvus (Thomson & Boutilier, 2011a; Lesser, Gugerell, et al., 2021; Prno, 2013), on soovitav ettevõtetel kajastada oma tegemisi nii tava- kui ka sotsiaalmeedias. Lisaks pehmetele mainekujundus lugudele on soovitav teha ka faktipõhiseid ja harivaid kajastusi: „Ettevõtte sotsiaalne roll piirkonnas on toetada kohalikke kogukondi nende ettevõtmistes, rääkida kaasa, aga teisalt ka olla selles teemas sellised selgitajad informatsiooni andjad, võib-olla ka mingid müüdimurdjad olla nagu sellised nagu eeskujud. Et näidata, et tegelikult saab ka nii, et mõjud oleksid väiksemad. “ (omavalitsuse esindaja). Ehk lisaks tegudele on sotsiaalse litsentsi tekkimisel oluline ka nende avalik kajastamine. Ettevõtted, kes tegutsevadki sotsiaalselt vastutustundlikult, ei pea autori hinnangul ka kartma negatiivset meediakajastust.

Teine kategooria oli **suurprojektide mõju** ja enim kerkib ehitusmaavara ja suurprojektid kontekstis esile tänaseks juba käivitunud ehitustegevusega Rail Baltic raudtee projekt. Suurprojektide juures mõju meelsusele ja vastuseisule nähakse: „Kas ta seda lubjakivi kaevandamist nüüd niivõrd muudab, mingil põhjusel on tõesti tekkinud arvamus, et Rail Baltic on tohutu lubjakivikaevanduste põhjustaja ja tegelikult see ju niimoodi ei ole. Kuid jah, see meelsust kindlasti avaldab ja negatiivset meelsust. “ (riigi esindaja), toodi välja olukorda ärakasutavat mõju: „No mulle tundub, et selline hirm on teinekord võib-olla natukene suurte silmadega, et tihtipeale ka meil siin erinevate kaevandamislubade menetlustes räägitakse või tuuaksegi argumendina seda, et muidu ei saa Rail Balticut ehitada, kui me siia kaevandust ei tee. “ (omavalitsuse esindaja), „Nagu me teame, need

suurprojektid on väga head instrumendid arendajatele, et oma projekte ellu viia ja ka teatud mõttes kiirendatud korras ja see kindlasti ju tegelikult kogukondadele ei meeldi. Ja üks sealt ka siis tulemus.“ (kaevandamisettevõtte esindaja) ning peeti oluliseks suurprojektidega seotud selget ja arusaadavat kommunikatsiooni: „Samas suurprojektid tekitavad ka hästi palju sellist udu. Keegi ju konkreetsete arvudega ei opereeri, räägitakse sellest, et näiteks Rail Baltica vajab nii palju killustikku, et meil tuleb kogu Eesti tühjaks kaevata, sellistest emotsionaalsetes kategooriates räägitakse.“ (omavalitsuse esindaja), „See on ka jällegi üks teavitustöö, mida ma näen, et võiks rohkem teha, et nüüd kui need Rail Baltica projektid saavad valmis, et näidata ära ja selgitada, mis materjali kuskohast palju meil läheb ja võrdlusesse tuua, palju seda juba seni kaevandatakse iga aastaselt näiteks.“ (riigi esindaja). Sellest tekib täiendav soovitus, et riik ja riigiettevõtted peaksid selgelt, piisavalt detailselt ja üheselt arusaadavalt ühiskonnale kommunikeerima enda projektidega seotud maavara vajadusi ning kajastusi tuleks teha võrrelduna igapäevase tavavajadusega. Intervjuu küsitlusest tuli välja, et väitele „kohalikud kogukonnad mõistavad ehitusmaavara kaevandamise vajadust“, andsid kõige kõrgema nõustuva hinnangu kohaliku kogukonna esindajad, teiste osapoolte nõustumise määr selle väite osas oli oluliselt madalam (vt lisa G).

Kolmas kategooria oli **varasem kogemus**, milleks võib olla nii ajalooline mälestus kui ka negatiivne kogemus seoses hetkel toimuva lubjakivi kaevandamisega. Kogukonna negatiivne kogemus võib olla tegevuse aktsepteerimisest keeldumise aluseks (Lesser, Gugerell, et al., 2021) ning see võib välistada sotsiaalse litsentsi saavutamise võimalikkuse. Varasema kogemuse mõju peetakse oluliseks: „Siin on otsene seos ikkagi. Kogemus on selles suhtes, et lubjakivi kaevandamine seostub minul lapsepõlvest Lasnamäe elanike pidevate protestidega Väo karjääri tegevuse vastu Peterburi maantee ääres.“ (kohaliku kogukonna esindaja), „Siin on jah inimestel „helged“ mälestused sellest, kuidas paekivitiikid lendasid katusest läbi. Fosforiidi kaevandamisest räägivad inimesed siinamaani.“ (kohaliku kogukonna esindaja), kuid oli ka teise nurga alt hinnanguid: „Otsesed seosed varasema kogemusega tegelikult, aga mitte ainult. Seal uues taotletavas asukohas pole keegi kunagi kaevandanud, aga vastasseis on ikka, ja pigem on võib-olla isegi niipidi, et kui kuskil on vastutustundlikult kaevandatud, siis see vastasseis ei ole väga suur.“ (omavalitsuse esindaja). Peaaegu kõik intervjuueeritavad olid nõus väitega, et kaevandamistehnoloogia keskkonnamõju on viimase kolmekümne aasta jooksul paranenud (vt lisa G), kuid ometi peetakse varasema mõju kogemust oluliseks. Siinjuurest saab üle korrata varasemat soovitus, et tuleb teha teavitustööd, eriti ettevõtete poolt, nii tava- kui ka sotsiaalmeedias, mis tõstab kogukondlikku ja laiemalt ühiskondlikku teadlikkust seoses kaevandamistegevusega ja selle mõjudega. See

võib avardada positiivset mõju arusaamisele, et ka ehitusmaavara kaevandamist on võimalik vastutustundlikult läbi viia.

Lisa G väidete juures tõi autor täiendavalt välja tegurid, mis on toodud lisas A ning mis mõjutavad sotsiaalse litsentsi saamist. Magistritöös on saanud selgeks, et sotsiaalse litsentsi tekkimise juures on olulisimad teemad kogukonnaga suhtlemine ja kogukonna kasu, mistõttu lisa F tabelis on nende teemadega seotud väiteid enim. Kogukonnaga suhtlemise aset leidmist hindasid kõige kõrgemalt kaevandamisettevõtete esindajad ja kõige madalamalt kogukondade esindajad. Ehitusmaavarade kasutuselevõtul kogukonna arvamusega arvestamist hindasid kõige madalamalt kohaliku omavalitsuse ja kogukondade esindajad. Kaevandamisettevõtted olid selle osas pisut paremal arvamusel ning kõige kõrgemalt hindasid selle toimumist riigi esindajad. Üksmeel puudus täielikult väite juures, et kaevandamisettevõtted tunnevad kohalike kogukondade esindajaid. Läbivalt üksmeelsed olid kõik osapooled nelja erineva väite osas, mis olid seotud kompenseerimise, kogukonna kasu, kaevandamisõiguse tasu jagunemise ja sellega seonduva vastuseisu vähenemisega. Suur arvamuste lahknevus oli nii kontekstiga seotud väite kui ka jätkusuutlikkusega seotud väidete juures. Seega on teemasid, kus valitseb üksmeel ja on teemasid, mida nähakse väga erinevalt.

Käesoleva peatüki eelneva analüüsi põhjal on autor koostanud oma nägemuse Harjumaa lubjakivi kaevandamise sotsiaalse litsentsi saavutamise mudeli keskkonnaloa taotlemise etapi kohta (vt lisa M). Tegevuste elluviimisel tuleb liikuda ülevalt alla ja järgmist tasandit ei ole võimalik saavutada ilma eelneva täitmiseta. Võrreldes väljapakutud Harjumaa sotsiaalse litsentsi mudelit hetkel kehtiva kaevandamise keskkonnaloa taotlemise korraga (vt joonis 8), siis hetkel kehtivas regulatsioonis on sotsiaalse litsentsi saavutamiseks oluline tegevuste osa enne geoloogilise uuringuloo taotlemist puudu ning eelnevast analüüsist selgus, et tänaste regulatsioonide juures ei ole ka sotsiaalne litsents vajaliku dialoogi tekkimise puudumise tõttu saavutatav ning selleks oleks vaja ellu kutsuda regulatiivseid muudatusi. Juhul kui see regulatiivne puudujääk kõrvaldatakse, oleks võimalik väljapakutud sotsiaalse litsentsi mudeli alusel ettevõtetal või riigil tegutseda, sõltuvalt sellest, kellele jääb uuringute tegemise ja läbirääkimiste pidamise roll. Autor on lisa M joonisel kajastatud litsentsi osasid detailsemalt lahti seletanud lisas N.

Käesolevas empiirilises peatükis teostas magistritöö autor teemaplokkide kaupa sisuanalüüsi, võrdles intervjuu tulemusi teooriaga ning tegi soovitusel sotsiaalse litsentsi saamist soodustavateks tegevusteks ettevõtte ja riigi tasandil. Sotsiaalne litsents võib tekkida kõige tõenäolisemalt siis, kui rakendatakse kõiki uuringu tulemusena tekkinud soovitusi. Magistritöö soovitusel võtab kokku järgnev tabel 7.

Tabel 7

Sotsiaalse litsentsi tekkimist soodustavate tegevuste soovitusel

Soovitusel ettevõttele	<ul style="list-style-type: none"> tegeleda senisest veel rohkem kaevandamisega vahetult tekkivate keskkonnamõjude leevendamise, kus võimalik on soovituslik seada eesmärgiks leevendamise asemel mõju elimineerimine; pidevalt juhendada järgmistest väärtustest: austus ja kaasamine, läbipaistvus ja ausus; kuulamine ja empaatiavõime; vastutulelikkus, lubadustest ja reeglitest kinnipidamine, hea tahe, hoolivus ja teiste huvidega arvestamine; soovitatav on koostada oma sotsiaalse vastutustundliku tegevuse kohta iga aastaselt raporteid ning seda avalikkusega jagada; peaks näitama üles initsiatiivi ja alustama suhtlust kogukonna esindajatega juba enne geoloogilise uuringuloa taotluse esitamist; tuleb rohkem mõelda täiendavatele võimalustele, mida kohalikele kogukondadele tagasi pakkuda (erievad piirkondlikud hüved); teavitada kohalike kogukonna esindajaid kehtivast maksusüsteemist, et kaevandaja poolt makstav ja kohalikule omavalitsusele laekuva summa osas on neil moraalne õigus saada omavalitsusega kokkulepitud viisil karjääri talumise eest kompensatsiooni; soovitatav ettevõttele kajastada oma tegemisi nii tava- kui ka sotsiaalmeedias, teha ka faktipõhiseid ja harivaid kajastusi; kaasata kohalikul tasandil oma strateegilisse planeerimisse jagatud väärtuse loomise kontseptsiooni põhimõtteid;
Soovitusel riigile	<ul style="list-style-type: none"> olemasolevast kaevandamisõiguse tasust peaks oluline osa jõudma vahetult häiringute piirkonda (<i>meede on suunatud kohalikule omavalitsusele</i>); Harju maakonnaplaneeringu maavarade teemaplaneeringus lisaks alade ruumilisele piiritlemisele peaks käsitlema vähemalt kohaliku tasandi kokkulepete saavutamise põhimõtteid ja parimal juhul need eelnevalt saavutama enne konkreetsete alade teemaplaneeringusse kandmist; riik ja riigiettevõtted peaksid selgelt, piisavalt detailselt ja üheselt arusaadavalt ühiskonnale kommunikeerima enda projektidega seotud maavara vajadusi ning kajastusi tuleks teha võrrelduna igapäevase tavavajadusega; suunata riigi objektide ehitusmaavara kvaliteedipõhist kasutamist ja soodustada ringmajanduslike materjalide kasutamist; uue maapõueseaduse väljatöötamisel tuleks kaaluda või arvesse võtta käesolevas magistritöös väljapakutud soovitusi riigile ja soovitusi regulatsioonide muutmiseks;
Soovitusel regulatsioonide muutmiseks	<ul style="list-style-type: none"> tuleb mõelda regulatsioonile, mis võimaldaks ettevõttele saavutada kontakt ja teha kokkuleppeid kohaliku kogukonnaga juba enne geoloogilise uuringuloa taotluse esitamist selliselt, et varasel läbirääkimiste pidajal on kindlus tegevusega ka hiljem jätkata (<i>primaarne vajadus sotsiaalse litsentsi saavutamiseks</i>); olemasolevast kaevandamisõiguse tasust peaks omavalitsusele laekuma enamus; riik peaks mõtlema valdkondliku tegevusloa peale, mis tagaks sektoris eranditult erialase väljaõppega spetsialistidega ettevõtete osalemise; töötada välja tõhusad regulatsioonid, mis lihtsustaks kaevandatud ala osalist korrastamist ja koostöös ettevõtjatega töötada välja tehnoloogilised lahendused, kuidas lubjakivikarjääride juures oleks võimalik vajadusel juba varem osa kaevandatud alast ühiskasutusse tagasi anda; riik peaks välja töötama regulatsiooni, kuidas reguleerida ja piirata massilist geoloogiliste uuringute taotluste esitamise võimalust, mis ühtlasi võimaldab piirata lubjakivi kasutusele võtmist, kuid selle juures tuleb tagada võrdsed võimalused ja konkurents (nt sobiv enampakkumise mehhanism või kontsessiooni menetlus).

Allikas: autori koostatud.

Peatüki kokkuvõtteks saab öelda, et intervjueeritavate arvamused mitmes aspektis kattusid magistritöö teoreetilise osaga, kuid oli ka neid kohti, kus tegelik elu ei langenud kokku teoreetilise käsitlusega ning mille juures autor pakkus välja soovitud sotsiaalse litsentsi saamist soodustavateks tegevusteks ettevõtte ja riigi tasandil ning andis soovitud riiklike regulatsioonide muutmiseks. Mitmed väljapakutud regulatiivsed muudatused reformiks oluliselt seni pikalt kehtinud korda ning nende suhtes parimate lahenduste väljatöötamiseks tuleb teha täiendavaid uurimisi ja põhjalikku tööd, osad väljapakutud soovitud on lihtsamini elluviidavad. Hetkel on alustatud uue maapõuseaduse väljatöötamisega, mis annab võimaluse seaduses sisalduvaid sätteid ajakohastada, mis edaspidi vastaksid paremini tänastele sidusrühmade ootustele.

Kokkuvõte

Eesti taasiseseisvumisest alates ei ole Harjumaal kasutusele võetud ühtki uut olulise varuga lubjakivimaardlat ja kõik suured avatud maardlad on kasutuses ja laienenud asukohtades, mis juba nõukogude ajal välja valiti ja mis täna hakkavad ammenduma. Uusi maardlaid ei ole õnnestunud kasutusele võtta, mille peamiseks põhjuseks on olnud kogukondlik vastuseis. Ühe võimaluse vastuseisu vähendamiseks pakub sotsiaalse litsentsi kontseptsioon. Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli anda soovitud, mis on vajalikud sotsiaalse tegevusloa tekkimiseks Harjumaal lubjakivi kaevandamise näitel. Eesmärgi saavutamiseks oli püstitatud viis uurimisülesannet, mis sisaldasid uuritava teema kohta teoreetilise ülevaate koostamist ja kvalitatiivset sisuanalüüsi, mille osas kogus autor avalikest andmebaasides kokku info hetke olukorra kirjeldamiseks ning viis läbi poolstruktureeritud intervjuud sotsiaalse litsentsi erinevate osapoolte esindajatega.

Magistritöö teoreetilises osas sai käsitletud vastutustundlikku ettevõtlust, jagatud väärtusi, säästva arengu litsentsi ja sotsiaalse litsentsi kontseptsioone loomaks arusaama, kuidas ja milliste tegevuste läbi vähendada kogukondlikku vastuseisu. Selleks sai analüüsitud erinevate teadlaste koostatud sotsiaalse litsentsi mudelid ja nende põhjal sai välja toodud tegurid ja tegevused, mis on kasutatavad ehitusmaavara kaevandamise sektoris. Autor käsitles aktsepteerimise kogukondlikku ja ühiskondlikku tasandit, kogukonna kasu olulisust ning kogukonnaga suhtlemise vajalikkust ja suhtlemise tasemeid, millest sõltub sotsiaalse litsentsi tugevus ja kestlikkus. Teooria peatükis sai selgeks, et sotsiaalse litsentsi väljateenimisel ei ole universaalset tegevuskava, kuid on olemas üldisemad põhimõtted ja teemad, mida tuleks selle tekkimise võimaldamiseks järgida.

Panustades ettevõtte sotsiaalse vastutustundlikkusega ühiskondlikusse tegevustesse, paraneb ettevõtte maine ning strateegiliselt tegutsedes on seeläbi võimalik saavutada ettevõttele seatud eesmärged. Sotsiaalse litsentsi saamiseks on ettevõttel oluline kogukonnaga suhtlemine ja nende kaasamine. Suhtlemise ja kaasamise kõrval on oluline kaevandamisest saadava kasu jõudmine kohaliku kogukonnani, mis võib olla üles ehitatud kaevandamisõiguse tasu põhiselt, kuid seda võivad pakkuda ka ettevõtte poolt täiendavalt tehtavad tegevused. Töö koostamise käigus selgus, et kohaliku tasandi aktsepteerimise ehk sotsiaalse litsentsi tekkimise esimeseks eelduseks on kaevandamispiirkonna kogukonna kasu. Erinevate sotsiaalse litsentsi jaoks vajalike tegevuste elluviimiseks ja vajalike eelduste realiseerumiseks on vajalikud seda toetavad riiklikud regulatsioonid. Samuti on oluline ettevõtte poolne kognitiivne võimekus mõista tegevuspiirkonda ja muid väliskeskkonnast tulevaid mõjusid, olgu selleks siis piirkondlik konkurentsituatsioon, kogukonnaliikmete ajaloolised mälestused või meedia poolt kujundatud meelsus.

Magistritöö empiirilises osas kirjeldas autor läbi dokumendianalüüsi lubjakivi kaevandamisega seotud tänaseid regulatsioone ja vaatles nõustumise ja vastuseisu seisukohast Harjumaa lubjakivi kaevandamisega seotud uute keskkonnalubade taotlusi ja taotletavate alade geograafilist paiknemist. Poolstruktureeritud intervjuu küsimuste plaani ettevalmistamisel lähtus autor teoreetilise osa lõpus moodustatud teemaplokkidest ja dokumendianalüüsis kokku kogutud infost. Täiendava lisainfo saamiseks koostas autor intervjuu jaoks teooria peatükis kokku koondatud sotsiaalse litsentsi saamist mõjutavate tegurite põhjal hindamisskaalaga väited, mille tulemusi kasutas analüüsis. Saadud informatsiooni ja intervjuude sünteesi põhjal pakkus autor töö lõpus välja soovitud tegevusteks, mida tuleks võrreldes tänasega valdkonna ettevõttel täiendavalt teha, mida tuleks riigil teha ja millised riiklikud regulatsioonid vajaksid muutmist, et kogukondlik vastuseis väheneks ja tekiks võimalus sotsiaalse litsentsi saavutamiseks. Seejuures on oluline, et soovitusi rakendatakse terviklikult, üksikute soovitude järgmine võib avaldada positiivset efekti mõnele sotsiaalsele mõjutegurile, kuid see ei loo piisavaid eeldusi sotsiaalse litsentsi tekkimiseks.

Soovitused ettevõtetele olid seotud sellega, et ettevõtted peaksid senisest veel rohkem tegelema kaevandamisega vahetult tekkivate keskkonnamõjude leevendamise ja oma tegevuses peaks ettevõtte lähtuma väärtustest, mis on seotud eelkõige aususe ja läbipaistvusega ning kogukondadega arvestamisega. Ettevõtted võiksid oma sotsiaalse vastutustundlikkusega seotud tegevuse kohta koostada raporteid ning seda avalikkusega jagada ning soovitatav on kajastada oma tegemisi ja positiivseid kogemusi nii tava- kui

sotsiaalmeedias. Oluline on näidata üles omapoolset initsiatiivi ning suhtlust kogukonna esindajatega peaks alustama juba enne geoloogilise uuringuloa taotluse esitamist. Tuleks leida võimalusi, kuidas kohalikule kogukonnale saaks midagi täiendavalt tagasi pakkuda ja kuidas jõuda võimalikult kiirest kaevandatud ala osalise korrastamiseni. Säilitamaks soovitude järgimisega kaasnevate täiendavate kulude tekkimise juures ettevõtte kasumlikkust, tuleks kaasata ettevõtte strateegilisse planeerimisse jagatud väärtuse loomise kontseptsiooni põhimõtteid.

Riigile antud soovitustest oli üks suunatud omavalitsustele ja seotud neile laekuva kaevandamisõiguse tasu kasutamise. Sotsiaalse litsentsi kontekstis on oluline kohaliku kasu tekkimine, mistõttu omavalitsusele laekuvast kaevandamisõiguse tasust peaks oluline osa jõudma vahetult karjääri tegevusest mõjutatud piirkonda. Eelmise aasta lõpus koostama hakatud Harju maakonnaplaneeringu maavarade teemaplaneeringus tuleks lisaks alade ruumilisele piiritlemisele käsitleda vähemalt kohaliku tasandi kokkulepete saavutamise põhimõtteid ja parimal juhul need eelnevalt saavutama enne konkreetsete alade teemaplaneeringusse kandmist. Samu põhimõtteid saab kasutada juba järgmiste maakondade vastavate teemaplaneeringute koostamisel. Üldise kommunikatsiooni selguse ja ühiskondliku arvamuse seisukohast on oluline, et riik ja riigiettevõtted kommunikeeriks selgelt enda projektidega seotud maavara vajadusi ning neid kajastusi tuleks teha võrrelduna igapäevase tavavajadusega. Seda tuleks teha eelkõige riiklike suurprojektidega seonduvalt. Oluline on ka välja töötada regulatiivne raamistik ja järelevalve, mis suunaks riigi objektidel ehitusmaavara kvaliteedipõhist kasutamist, mis soodustakse senisest enam ka ringmajanduslike materjalide tarbimist. Sellega väheneks üldine keskkonnakoormus ja seeläbi oleks ka kogukondade jaoks lihtsam mõista kvaliteetsema maavara kasutusele võtmise vajadust, kui seda taas mõnes uues asukohas on vaja teha.

Riiklike regulatsioonide juures on kõige olulisem muuta seadusandlust selliselt, et ettevõtetel oleks võimalik kogukonnaga dialoogi astuda enne keskkonnaloa taotluse esitamist ning seda selliselt, et oleks olemas kindlus ka hilisema tegevuse jätkamise osas. Täna see kindlus puudub, geoloogilise uuringuloataotlusele eelnevalt kogukondadega dialoogi ei astuta, mistõttu eksisteerib oluline takistus sotsiaalse litsentsi tekkimiseks. Teine väga oluline koht puudutab tänaste keskkonnatasude laekumispõhimõtete muutmist, mille kohaselt lubjakivi kaevandamise juures peaks kaevandamisõiguse tasust enam laekuma mõjutatud kaevandamispiirkonna omavalitsuse eelarvesse. Ehitusmaavara kaevandamisetevõtte vastu ühiskondliku austuse ja usalduse tekkimise taastamiseks peaks riik mõtlema valdkondliku tegevusloa taastamise peale, mis tagaks sektoris eranditult erialase väljaõppega

spetsialistidega ettevõtete osalemise. Kuna vastuseisuga seotud meelsust mõjutavad nii varasemad kogemused kui ka olemasolevast kaevandamisest tulenevad negatiivsed näited, tuleks töötada välja tõhusad regulatsioonid, mis lihtsustaks kaevandatud ala osalist korrastamist ja koostöös ettevõtjatega leida tehnoloogilised lahendused selle elluviimiseks, et vajadusel oleks võimalik juba varem osa kaevandatud alast ühiskasutusse tagasi anda. Üheks oluliseks vastuseisu põhjustajaks on olnud see, et tänane regulatsioon võimaldab kõigil huvitatuil enda valitud asukohas lubjakivi kaevandamisega soetud keskkonnaluba taotleda, mida ka väga paljud ettevõtted tänases Harjumaa kaevandamisõigusega lubjakivivaru lõppemise perioodil on kasutanud ning seetõttu on kogu süsteem kinni kiilunud ja vastuseis suur. Riik peaks välja töötama regulatsiooni, kuidas reguleerida ja piirata massilist geoloogiliste uuringute taotluste esitamise võimalust, mis ühtlasi võimaldab piirata lubjakivi kasutusele võtmist, kuid selle juures tuleb tagada võrdsed võimalused ja konkurents (nt sobiv enampakkumise mehhanism või kontsessiooni menetlus).

Autori hinnangul on sotsiaalse litsentsi näol tegemist strateegilise juhtimise väljakutsega, kus tuleb juba tegevuse alguses alustada väliskeskkonna kaardistamist, tuvastada olulised sidusrühmad, töötada välja suhtekorralduslikud tegevuskavad ja jätkata pideva protsessina käesolevas töös välja pakutud soovitudele toetudes selle elluviimist ja ajakohastamist. Kuna maavara kaevandamine on oluline ka riigi majanduselu toimimise seisukohast, peaks ka riigi huvi olema välja töötada regulatsioonid, mis mõjutavad vastuseisu vähenemist ja soodustavad sotsiaalse litsentsi tekkimist. Autor soovib käesolevas magistritöös väljapakutud soovitusi kaaluda või arvesse võtta uue maapõueseaduse koostamisel. Mitmed väljapakutud regulatiivsed muudatused reformiksid oluliselt seni pikalt kehtinud korda ning magistritöö soovitudele tuginevate parimate lahenduste väljatöötamiseks tuleks riigil teha täiendavaid uurimisi ja regulatsioonide mõju hindamisi. Käesolevas töös väljapakutud sotsiaalse litsentsi tekkimist soodustavate tegevuste elluviimisel, mis eeldab nii ettevõtete kui riigipoolset panust, tekib reaalne võimalus, et vastuseis lubjakivi kaevandamisele oluliselt väheneb. Vastuseisu ei ole kunagi võimalik täielikult elimineerida, kuid muutunud ettevõtlus- ja regulatiivses keskkonnas võib see autori hinnangul osades piirkondades langeda minimaalsele tasemele.

Viidatud allikad

1. Alumäe, T., Tilk, O., & Ullah, A. (2018). Advanced rich transcription system for Estonian speech. *Frontiers in Artificial Intelligence and Applications*, 307, 1–8. <https://doi.org/10.3233/978-1-61499-912-6-1>
2. Aminu, A. H., Haron, H., & Amran, A. (2015). Corporate Social Responsibility : A Review on definitions , core characteristics and theoretical perspectives. *Mediterranean Journal of Social Science*, 75040, 83–95. <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/75040/>
3. Bachrach, D. G., Vlachos, P. A., Irwin, K., & Morgeson, F. P. (2022). Does “how” firms invest in corporate social responsibility matter? An attributional model of job seekers’ reactions to configurational variation in corporate social responsibility. *Human Relations*, 75(3), 532–559. <https://doi.org/10.1177/0018726720971036>
4. Baxter, P., & Jack, S. (2008). *Qualitative Case Study Methodology : Study Design and Implementation for Novice Researchers*. 13(4), 544–559.
5. Beji, R., Yousfi, O., Loukil, N., & Omri, A. (2021). Board Diversity and Corporate Social Responsibility: Empirical Evidence from France. *Journal of Business Ethics*, 173(1), 133–155. <https://doi.org/10.1007/s10551-020-04522-4>
6. Boutilier, R. G., Black, L. D., & Thomson, I. (2012). How the Social License to Operate can Stabilise the Socio-Political Environment for Business. *International Mine Management 2012 Proceedings, August 2017*, 227–237.
7. Boutilier, Robert G, & Thomson, I. (2011). Modelling and Measuring the Social License to Operate: Fruits of a Dialogue Between Theory and Practice. *Social Licence to Operate ...*, 1–10. <http://sociallicense.com/publications/Modelling and Measuring the SLO.pdf>
8. Bowles, P., MacPhail, F., & Tetreault, D. (2019). Social licence versus procedural justice: Competing narratives of (Il)legitimacy at the San Xavier mine, Mexico. *Resources Policy*, 61(June 2018), 157–165. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2019.02.005>
9. Bursey, D., & Whiting, V. (2015). Rethinking Social Licence to Operate: A Concept in Search of Definition and Boundaries. *BCBC: Environment and Energy Bulletin*, 7(2), 1–10.
10. Carroll, A. B. (1991). The pyramid of corporate social responsibility: Toward the moral management of organizational stakeholders. *Business Horizons*, 34, 39–48.
11. Carroll, A. B. (2015). Corporate social responsibility : The centerpiece of competing and complementary frameworks. *Organizational Dynamics*, 44(2), 87–96. <https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2015.02.002>
12. Cesar, S. (2021). Corporate social responsibility fit helps to earn the social license to

- operate in the mining industry. *Resources Policy*, 74(July 2020), 101814.
<https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2020.101814>
13. Cesar, S., & Jhony, O. (2021). Making or breaking social license to operate in the mining industry : Factors of the main drivers of social conflict. *Journal of Cleaner Production*, 278, 123640. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.123640>
 14. Chaffee, E. C. (2017). *The Origins of Corporate Social Responsibility*. 85, 347–373.
<https://ssrn.com/abstract=2957820>
 15. Chen, Y. R. R., Hung-Baesecke, C. J. F., Bowen, S. A., Zerfass, A., Stacks, D. W., & Boyd, B. (2020). The role of leadership in shared value creation from the public's perspective: A multi-continental study. *Public Relations Review*, 46(1), 101749.
<https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2018.12.006>
 16. Darling, P., for Mining Metallurgy, & (U.S.), E. (2011). *SME Mining Engineering Handbook, Third Edition*. Society for Mining, Metallurgy, and Exploration.
<https://books.google.ee/books?id=5uq-kdfHLWUC>
 17. Drew, L. J., Langer, W. H., & Sachs, J. S. (2002). *Environmentalism and Natural Aggregate Mining*. 11(1).
 18. Edmans, A. (2021). The social responsibility of business. *The ProMarket Publication, Stigler Center at the University of Chicago Booth School of Business*.
<https://promarket.org/2021/10/19/social-responsibility-business-profits-pieconomics/>
 19. Eerola, T. (2022). Corporate conduct , commodity and place : Ongoing mining and mineral exploration disputes in Finland and their implications for the social license to operate. *Resources Policy*, 76, 102568. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2022.102568>
 20. Garriga, E. (2004). Corporate Social Responsibility Theories : Mapping the Territory. *Journal of Business Ethics* 53:, 51–71.
 21. Giang, D. T. H., & Pheng, L. S. (2011). *Role of construction in economic development : Review of key concepts in the past 40 years*. 35, 118–125.
<https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2010.06.003>
 22. Gunningham, N., Kagan, R. A., Thornton, D., Law, S., Inquiry, S., Spring, N., Gunningham, N., Kagan, R. A., & Thornton, D. (2004). *Social License and Environmental Protection : Why Businesses Go Beyond Compliance*. 29(2), 307–341.
 23. Hall, N., Lacey, J., Carr-Cornish, S., & Dowd, A. M. (2015). Social licence to operate: Understanding how a concept has been translated into practice in energy industries. *Journal of Cleaner Production*, 86, 301–310.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.08.020>

24. Harju, Ü. (2021, November 6). Liiva , kruusa ja killustiku pärast käib sõda. *Postimees*.
<https://majandus.postimees.ee/7379332/liiva-kruusa-ja-killustiku-parast-kaib-soda>
25. Heijman, W. (2007). *Regional Externalities*. Wageningen University.
26. Heikkinen, H. I., Lépy, É., Sarkki, S., & Komu, T. (2016). Challenges in acquiring a social licence to mine in the globalising Arctic. *Polar Record*, 52(4), 399–411.
<https://doi.org/10.1017/S0032247413000843>
27. IRP. (2020). *Mineral Resource Governance in the 21st Century: Gearing Extractive Industries towards Sustainable Development*.
28. Isaksson, R. (2021). Excellence for sustainability—maintaining the license to operate. *Total Quality Management and Business Excellence*, 32(5–6), 489–500.
<https://doi.org/10.1080/14783363.2019.1593044>
29. Johanson, J. (2021, April 13). Paneme kaevandamisõiguse enampakkumisele. *Äripäev Teemaveeb Ehitusuudised.Ee*.
<https://www.ehitusuudised.ee/arvamused/2021/04/13/paneme-kaevandamisoiguse-enampakkumisele>
30. Kasemets, L., Täpp, E., Michelson, A., & Elias, S. (2020). KOHALIKU KASU INSTRUMENTIDE ANALÜÜS (taluvushuvi mõjuanalüüs). *Poliitikauuringute Keskus Praxis*. <https://www.fin.ee/media/2723/download>
31. Kemp, D., Boele, R., & Brereton, D. (2006). *Community relations management systems in the minerals industry : Combining conventional and stakeholder-driven approaches*. February. <https://doi.org/10.1504/IJSD.2006.014222>
32. Kemp, D., Owen, J., Götzmann, N., & Bond, C. (2011). Just Relations and Company–Community Conflict in Mining. *Journal of Business Ethics*, 101, 93–109.
<https://doi.org/10.1007/s10551-010-0711-y>
33. Komnitsas, K. (2020). Social license to operate in mining: Present views and future trends. *Resources*, 9(6). <https://doi.org/10.3390/resources9060079>
34. Księżak, P., & Fischbach, B. (2018). Triple Bottom Line: The Pillars of CSR. *Journal of Corporate Responsibility and Leadership*, 4(3), 95. <https://doi.org/10.12775/jcrl.2017.018>
35. Lacey, J., Parsons, R., & Moffat, K. (2012). *Exploring the concept of a Social Licence to Operate in the Australian minerals industry* (Issue October).
<https://doi.org/https://doi.org/10.4225/08/5852dc54dc765>
36. Latapí Agudelo, M. A., Jóhannsdóttir, L., & Davíðsdóttir, B. (2019). A literature review of the history and evolution of corporate social responsibility. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 4(1), 1–24. <https://doi.org/10.1186/s40991-018-0039-y>

37. Lehtonen, M., Kojo, M., Jartti, T., Litmanen, T., & Kari, M. (2020). Energy Research & Social Science The roles of the state and social licence to operate ? Lessons from nuclear waste management in Finland , France , and Sweden. *Energy Research & Social Science*, 61(November 2019), 101353. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2019.101353>
38. Leite, T., & Jos, V. (2021). *Measuring the social license to operate of the mining industry in an ~ dos Caraj a ' s , Brazil Amazonian town : A case study of Cana a .* 74(October 2020). <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2020.101892>
39. Lesser, P., Gugerell, K., Poelzer, G., Hitch, M., & Tost, M. (2021). *The Extractive Industries and Society European mining and the social license to operate.* 8(July 2020).
40. Luke, H. (2017). Social resistance to coal seam gas development in the Northern Rivers region of Eastern Australia : Proposing a diamond model of social license to operate Land Use Policy Social resistance to coal seam gas development in the Northern Rivers region of East. *Land Use Policy*, 69(January), 266–280. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2017.09.006>
41. Maailmapank. (2009). *Project Information Document (PID) Appraisal Stage: Sustainable Management of Mineral Resources Project, Tanzania. Retrieved from Washington.* <https://documents1.worldbank.org/curated/en/466241468122079442/pdf/PID1appraisalstage1April0161.pdf>
42. Masarova, J., & Ivanova, E. (2013). *THE IMPACT OF ROAD INFRASTRUCTURE ON THE ECONOMIC LEVEL OF THE SLOVAK REPUBLIC REGIONS.* 18(3), 465–479.
43. Menegaki, M. E., & Kaliampakos, D. C. (2010). European aggregates production: Drivers, correlations and trends. *Resources Policy*, 35(3), 235–244. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2010.01.003>
44. Mercer-Mapstone, L., Rifkin, W., Moffat, K., & Louis, W. (2017). Conceptualising the role of dialogue in social licence to operate. *Resources Policy*, 54(April), 137–146. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2017.09.007>
45. Moffat, K., & Zhang, A. (2014). The paths to social licence to operate : An integrative model explaining community acceptance of mining. *Resources Policy*, 39, 61–70. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2013.11.003>
46. Morrison, J. (2014). *The Social License: How to Keep Your Organization Legitimate.* Palgrave Macmillan, London. <https://doi.org/https://doi-org.ezproxy.utlib.ut.ee/10.1057/9781137370723>
47. Okoye, A. (2009). *Theorising Corporate Social Responsibility as an Essentially Contested Concept : Is a Definition Necessary ?* 1929, 613–627.

- <https://doi.org/10.1007/s10551-008-0021-9>
48. Õunapuu, K. (2022, January 4). Arvamus Kuldar Õunapuu : Eesti majandust ohustab kivikriis. *Postimees*. <https://arvamus.postimees.ee/7421882/kuldar-ounapuu-eesti-majandust-ohustab-kivikriis>
49. Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikool. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf
50. Panda, S. S., & Sangle, S. (2019). An exploratory study to investigate the relationship between social license to operate and sustainable development strategies. *Sustainable Development*, 27(6), 1085–1095. <https://doi.org/10.1002/sd.1957>
51. Parsons, R., Lacey, J., & Moffat, K. (2014). Maintaining legitimacy of a contested practice : How the minerals industry understands its ‘ social licence to operate .’ *Resources Policy*, 41, 83–90. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2014.04.002>
52. Pedro, A., Ayuk, E. T., Bodourogrou, C., Milligan, B., Ekins, P., & Oberle, B. (2017). Towards a sustainable development licence to operate for the extractive sector. *Mineral Economics*, 30(2), 153–165. <https://doi.org/10.1007/s13563-017-0108-9>
53. Pelekasi, T., Menegaki, M., & Damigos, D. (2012). *Externalities , NIMBY syndrome and marble quarrying activity. 0568*. <https://doi.org/10.1080/09640568.2011.638047>
54. Porter, M. E. (2011). *Creating Shared Value : Redefining Capitalism and the Role of the Corporation in Society Mitsui-HBS Global Management Academy The Role of Business in Prosperity • Only business can create prosperity*. 1–26.
55. Porter, M., & Kramer, M. (2011). The Big Idea: Creating Shared Value. How to Reinvent Capitalism—and Unleash a Wave of Innovation and Growth. *Harvard Business Review*, 89, 62–77.
56. PricewaterhouseCoopers. (2021). *Earning and maintaining social licence to operate*.
57. Prno, J. (2013). An analysis of factors leading to the establishment of a social licence to operate in the mining industry. *Resources Policy*, 38(4), 577–590. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2013.09.010>
58. Prno, J., & Slocombe, D. S. (2012). Exploring the origins of ‘ social license to operate ’ in the mining sector : Perspectives from governance and sustainability theories. *Resources Policy*, 37(3), 346–357. <https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2012.04.002>
59. Raik, D., & Wilson, A. (2008). Power in Natural Resources Management: An Application of Theory. *Society and Natural Resources*, 21, 729–739. <https://doi.org/10.1080/08941920801905195>
60. Rebane, E., & Trei, T. (2022). Madalakvaliteeditilisele põlevkivi aherainele tuleb leida

parim võimalik kasutusviis. *Postimees, Virumaa Teataja, august 2021.*

<https://virumaateataja.postimees.ee/7326768/madalakvaliteedilisele-polevkivi-aherainele-tuleb-leida-parim-voimalik-kasutusviis>

61. Ruiz, L. A. L., Ramon, X. R., & Domingo, S. G. (2020). *The circular economy in the construction and demolition waste sector e A review and an integrative model approach*. 248. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.119238>
62. Saenz, C. (2018). The Context in Mining Projects Influences the Corporate Social Responsibility Strategy to Earn a Social Licence to Operate: A Case Study in Peru: The Context in Mining Projects Influences the CSR to earn SLO: A Case study in Peru. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 25. <https://doi.org/10.1002/csr.1478>
63. Saenz, C. (2020). Corporate Social Responsibility Strategy to Raise the Value to the Community in the Mining Industry. In B. Orlando (Ed.), *Corporate Social Responsibility*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.94475>
64. Saenz, C. (2021). *Creating Shared Value to get Social License to Operate in the Extractive Industry: A Framework for Managing and Achieving the Social License to Operate*. Emerald Publishing Limited. <https://books.google.ee/books?id=zSQpzgEACAAJ>
65. Shepard, R. B. (2008). *Gaining A Social License to Mine * Situational Analysis*. 1–6.
66. Smith, K., & Nystad, O. (2006). Is the motivation for CSR profit or ethics. *Retrieved January, September*, 1–26. <http://scholar.google.com/scholar?hl=en&btnG=Search&q=intitle:Is+the+motivation+for+CSR+profit+or+ethics+?#0>
67. Šommet, J. (2013). Sustainable development in Estonian mining. *Environmental and Climate Technologies*, 11(1), 34–40. <https://doi.org/10.2478/rtuct-2013-0005>
68. Statistikaamet. (2021). *Statistika andmebaas*. https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikunaitajad-ja-koosseis__rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV0222U
69. Thomson, I., & Boutilier, R. (2011). The social licence to operate. *SME Mining Engineering Handbook*, 1779–1796.
70. Tian, X., Gao, W., Liu, Y., & Xu, M. (2020). Resources , Conservation & Recycling Secondary resource curse ' s formation and transmission mechanism based on environmental externality theory. *Resources, Conservation & Recycling*, 161(December 2019), 104958. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2020.104958>

71. Tost, M., Lesser, P., Poelzer, G., Akhouri, U., & Gugerell, K. (2021). *SOCIAL LICENCE TO OPERATE (SLO) GUIDELINES FOR EUROPE* (Issue 776811).
https://mireu.eu/sites/default/files/2021-05/D_4.3.pdf
72. ÜRO. (2015). *Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni koduleht*.
<https://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2015/09/historic-new-sustainable-development-agenda-unanimously-adopted-by-193-un-members/>
73. Wang, S. (2014). On the Relationship between CSR and Profit. *Journal of International Business Ethics*, 7(1), 51.
74. Wilburn, K. M., & Wilburn, R. (2011). Achieving social license to operate using stakeholder theory ACHIEVING SOCIAL LICENSE TO OPERATE USING STAKEHOLDER THEORY. *Journal of International Business Ethics*.
75. Wilson, E. (2016). The Extractive Industries and Society What is the social licence to operate ? Local perceptions of oil and gas projects in Russia ' s Komi Republic and Sakhalin Island. *The Extractive Industries and Society*, 3(1), 73–81.
<https://doi.org/10.1016/j.exis.2015.09.001>
76. Wójcik, P. (2016). *How Creating Shared Value Differs From Corporate Social Responsibility*. 24(2), 32–55. <https://doi.org/10.7206/jmba.ce.2450-7814.168>
77. Wüstenhagen, R., Wolsink, M., & Burer, M. J. (2007). Social Acceptance of Renewable Energy Innovation : An Introduction to the Social acceptance of renewable energy innovation : An introduction to the concept. *Energy Policy*, May.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2006.12.001>
78. Xu, C., Paris, C., Sparks, R., Nepal, S., & VanderLinden, K. (2021). *Assessing Social License to Operate from the Public Discourse on Social Media*. 146–159.
<https://doi.org/10.18653/v1/2020.coling-industry.14>
79. Yang, T. K., & Yan, M. R. (2020). The corporate shared value for sustainable development: An ecosystem perspective. *Sustainability (Switzerland)*, 12(6), 1–16.
<https://doi.org/10.3390/su12062348>
80. Yates, B. F., & Horvath, C. L. (2013). 2013 Summit Working Papers Social License to Operate : How to Get It , and How to Keep It. *Pacific Energy Summit 2013 · Summit Working Papers*. https://www.nbr.org/wp-content/uploads/pdfs/programs/PES_2013_summitpaper_Yates_Horvath.pdf
81. Zhang, A., Measham, T. G., & Moffat, K. (2018). Preconditions for social licence: The importance of information in initial engagement. *Journal of Cleaner Production*, 172, 1559–1566. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.10.323>

82. Zhang, A., Moffat, K., Lacey, J., Wang, J., Gonz, R., Uribe, K., Cui, L., & Dai, Y.
(2015). *Understanding the social licence to operate of mining at the national scale : a comparative study of Australia , China and Chile*. 108.
<https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.07.097>

Lisad

LISA A. Sotsiaalse litsentsi saamist mõjutavad tegurid

Suhted	<ul style="list-style-type: none"> • sotsiaalne litsents baseerub suhete loomisel ja hoidmisel; • olulised väärtused on läbipaistvus, kommunikatsioon ja lubaduste pidamine; • kuna dialoog toimub inimestega, ei pruugi suhtlus olla alati konstruktiivne ja positiivne; • oluline on enne geoloogilist uurimist tuvastada kogukondade esindajad (näiteks piirkondlikud MTÜ-d) ja luua nendega kohe kontakt; • ettevõtte ja kohaliku kogukonna suhteid on keeruline luua ja hoida;
Kompensatsioon	<ul style="list-style-type: none"> • kohalike hüvede tekkimisel on oluline roll sotsiaalse litsentsi saamisel; • häiringud ja tekkivad kahjud peavad aktsepteerimiseks olema kasu läbi kompenseeritud; • kaevandamisest tekkivaid tulusid tuleks kohaliku tasandil jagada; • keskkonna mõjud ja tulude ebaõige jaotumine on kogu maailmas peamiseks kaevandamise ja kohaliku kogukonna vahelise konflikti põhjuseks; • kasu jaotamise riiklikud mehhanismid (autor: Eestis kaevandamisõiguse tasu);
Kontekst	<ul style="list-style-type: none"> • tegutsemise keskkond, kus kohalikul kogukonnal võivad olla varasemast halvad ajaloolised kogemused; • kohaliku tasandi koostöö võime ja tahe; • ettevõtte omab tegevuskava (nt juhtimissüsteemi osana), kuidas kohalike kogukondadega sõltumata asukohast suhelda; • peab teadvustama, et puudub universaalne kõikjal toimiv lahendus; • kas samas piirkonnas tegutseb juba veel ettevõtteid;
Jätkusuutlikkus³	<ul style="list-style-type: none"> • kogukondade jaoks on oluline, et kaevandamise kasud kaaluksid üles sellega tekkivad mõjud (sotsiaalne, keskkond, majandus); • tegevus peab kogukonna arusaamade järgi olema jätkusuutlik (nt riiklikult koostatud jätkusuutlikkuse uuringud ei ole olulised, eelkõige suurprojektide korral); • ettevõtte poolt rakendatud mõjude leevendusmeetmed ja seadusandlikul tasandil määratletud mõjude leevendusmeetmed peavad olema selgelt arusaadavad, rakendatavad ja efektiivsed ka kohaliku kogukonna jaoks.

Allikas: Prno, 2013; Kemp, Boele, et al., 2006; Thomson & Boutilier, 2011a; Raik & Wilson, 2008; Kemp, Owen, et al., 2011; Prno & Slocombe, 2012, autori koostatud

³ Jätkusuutlikkus ehk jätkusuutlik areng (säätsev areng)

LISA B. Dokumendianalüüsis kasutatud dokumentide nimekiri

Dokument	Allikas	Kasutamise aeg	Eesmärk
Maapõueseadus, Keskkonnamõju hindamise ja keskkonnanjuhtimissüsteemi seadus	Riigi Teataja	08.04.2022	Anda ülevaade maavara keskkonnalaos taotlemisega soetud regulatsioonist
Geoloogilise uuringuloo taotlused, kaevandamisloa taotlused, muud asjakohased menetlusdokumendid	Keskkonnaameti infosüsteem KOTKAS, Ametlikud Teadaanded, Riigi Teataja	04.04.2022-07.04.2022	Uurida hetkel taotletavaid keskkonnalaosid ja nende taotluste meelsusi seisuga 31.03.2022
Keskkonnaregistri maardlate nimistu piiri andmed	Maa-ameti geoloogia osakond	03.04.2022	Kaardistada seisuga 31.03.2022 Harjumaal lubjakivi keskkonnalaos taotluste geograafiline paiknemine Harjumaal omavalitsuste lõikes
Keskkonnatasude seadus, omavalitsuste 2022 eelarved	Riigi Teataja (seadus ja omavalitsuste volikogude kinnitatud 2022 aasta eelarved)	08.04.2022	Selgitada välja lubjakivi kaevandamisest kohalikule tasandile laekuvad tasud ja nende proportsioon valla eelarves

Allikas: autori koostatud

LISA C. Harjumaa lubjakivikarjääri geoloogiliste uuringuloo taotluse, uuringulubade ja kaevandamisloa taotluse ülevaade

Geoloogilise uuringuloo taotlus			
Ala	Omavalitsus	Ettevõte	Taotluse seis
1	2	3	4
Rannamõisa uuringuruum	Harku	OÜ Vao Paas	Esitati 16.04.2004. a. Esialgu jäi taotluse seisma kohaliku omavalitsuse vastuseisu tõttu . Täna käib alal Sørve looduskaitseala moodustamise menetlus. Menetlus seisab.
Rannamõisa II uuringuruum	Harku	OÜ C.B.A.	Esitati 09.06.2004. a. Esialgu jäi taotluse seisma kohaliku omavalitsuse vastuseisu tõttu . Täna käib alal Sørve looduskaitseala moodustamise menetlus. Menetlus seisab.
Rannamõisa III uuringuruum	Harku	AS TREV-2 Grupp	Esitati 29.03.2017. a. Kohalik omavalitsus ei ole arvamust edastanud, kuna käib Sørve looduskaitseala moodustamise menetlus. Menetlus seisab.
Harku VI uuringuruum	Harku	EMG Arendus OÜ	Esitati 03.02.2022. a. Hiljuti esitatud taotlus, mille menetlus algfaasis
Jägala VIII uuringuruum	Jõelähtme	OÜ Ruu Küla Kaevandajate Selts	Esitati 06.11.2017. a. Kohalik omavalitsus vastu . Menetlus seisab.
Jägala uuringuruum	Jõelähtme	AS TREV-2 Grupp	Esitati 10.08.2017. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus . Menetlus seisab.
Jägala VII uuringuruum	Jõelähtme	AS TREV-2 Grupp	Esitati 30.10.2017. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus . Menetlus seisab.
Jägala IX uuringuruum	Jõelähtme	EMG Arendus OÜ	Esitati 29.05.2018. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus . Menetlus seisab.
Jägala III uuringuruum	Jõelähtme	AS TREV-2 Grupp	Esitati 28.03.2018. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus . Menetlus seisab.
Jägala X uuringuruum	Jõelähtme	EMG Arendus OÜ	Esitati 15.06.2018. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus . Menetlus seisab.

1	2	3	4
Jägala XI uuringuruum	Jõelähtme	OÜ Merko Kaevandused	Esitati 14.02.2022. a. Hiljuti esitatud taotlus, mille menetlus algaasis.
Maardu XI uuringuruum	Jõelähtme	EMG Arendus OÜ	Esitati 29.01.2021. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus. Menetlus seisab.
Maardu V uuringuruum	Jõelähtme	EMG Arendus OÜ	Esitati 15.06.2018. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus. Menetlus seisab.
Maardu uuringuruum	Jõelähtme	Veski Paas OÜ	Esitati 14.08.2018. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus. Menetlus seisab.
Tagametsa uuringuruum	Saue	AS TREV-2 Grupp	Esitati 31.01.2018. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus. Menetlus seisab.
Vatsla uuringuruum	Saue	AS TREV-2 Grupp	Esitati 22.12.2021. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus. Menetlus seisab.
Valkla II uuringuruum	Kuusalu	EMG Arendus OÜ	Esitati 03.01.2020. a. Ala kohta algatatud enampakkumine. Menetlus seisab.
Valkla uuringuruum	Kuusalu	Valkla Kaevandajate Selts OÜ	Esitati 10.12.2019. a. Ala kohta algatatud enampakkumine. Menetlus seisab.
Soodevahe II uuringuruum	Rae	AS TREV-2 Grupp	Esitati 16.02.2021. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus. Menetlus seisab.
Soodevahe IV uuringuruum	Rae	AS TREV-2 Grupp	Esitati 16.02.2021. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus. Menetlus seisab.
Soodevahe III uuringuruum	Rae	AS TREV-2 Grupp	Esitati 16.02.2021. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus. Menetlus seisab.
Väo X uuringuruum	Rae	OÜ EK Rae	Esitati 09.12.2020. a. Kohalik omavalitsus nõus. Peagi järgneb loa väljastamine.
Vasalemma III	Lääne-Harju	Päidre Põllud OÜ	Esitati 02.08.2021. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus. Menetlus seisab.
Geoloogiline uuringuluba			
Ala	Omavalitsus	Ettevõtte	Taotluse seis
1	2	3	4
Vatsla II uuringuruum	Saue	OÜ Vatsla Karjäär	Esitati 20.07.2020. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus. Nõusolek andi pärast kohtuvaidlust ja reservatsiooniga, et vald ei ole nõus kaevandamise loaga.

1	2	3	4
Soodevahe I uuringuruum	Rae	AS TREV-2 Grupp	Esitati 16.02.2021. a. Kohalik omavalitsus oli uuringuga nõus.
Maardu XIII uuringuruum	Jõelähtme	EMG Arendus OÜ	Esitati 26.05.2021. a. Kohalik omavalitsus oli uuringuga nõus.
Kiltri tee 16 uuringuruum	Jõelähtme	Heti Agri OÜ	Esitati 16.11.2020. a. Kohalik omavalitsus oli uuringuga nõus.

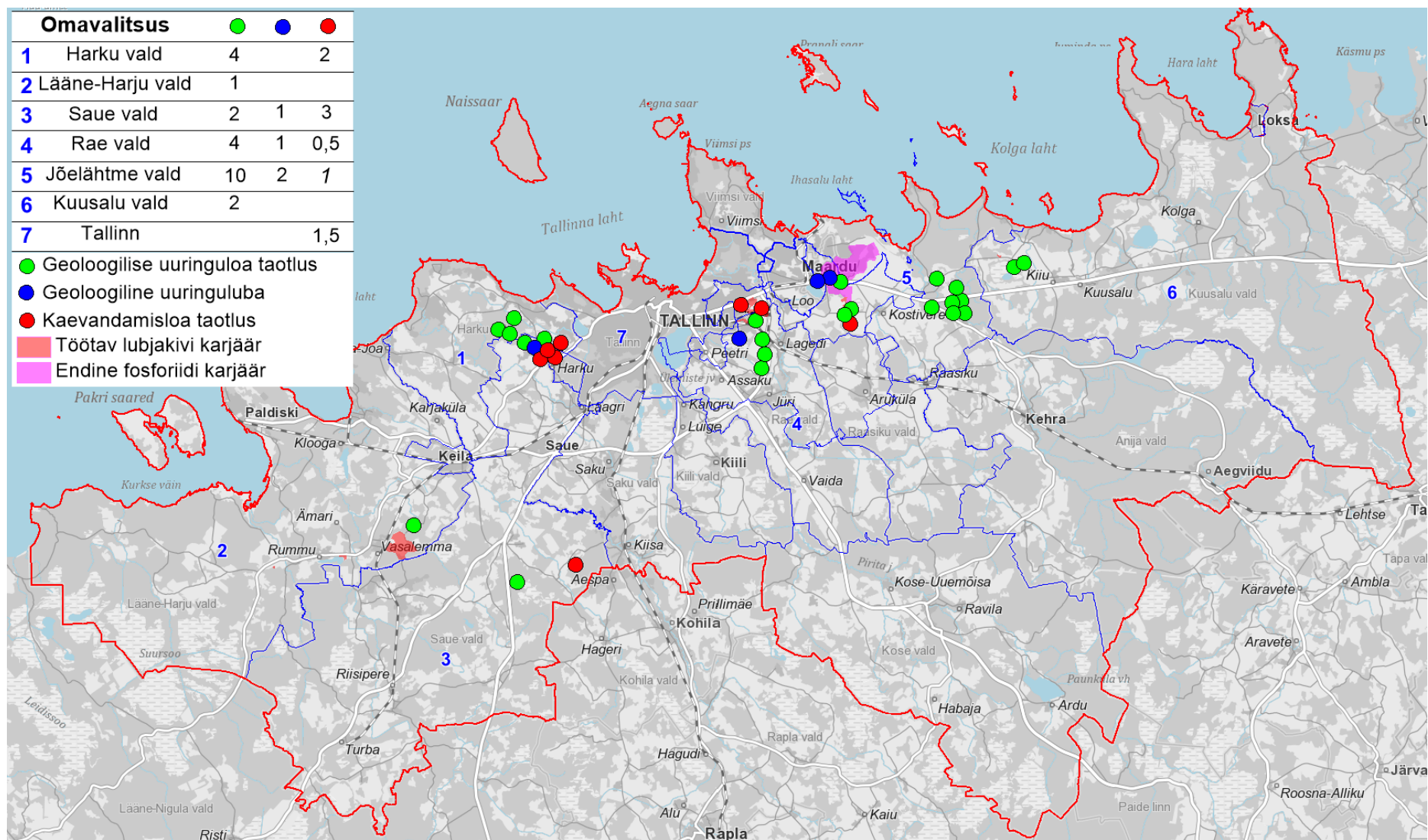
Kaevandamisloa taotlus

Ala	Omavalitsus	Ettevõtte	Taotluse seis
1	2	3	4
Harku III lubjakivikarjäär	Harku	AS Harku Karjäär	Esitati 06.06.2006. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus.
Harku II karjäär	Harku	AS Harku Karjäär	Esitati 27.12.2021. a. Hiljuti esitatud taotlus, mille menetlus algfaasis.
Lõuna-Väo II lubjakivikarjäär	Tallinn, Rae	OÜ Väo Paas	Esitati 17.01.2022. a. Hiljuti esitatud taotlus, mille menetlus algfaasis.
Väo VII lubjakivikarjäär	Tallinn	Paekivitoodete tehase OÜ	Esitati 15.01.2021. a. Kohalik omavalitsus on nõus. Menetlus veel käib
Maidla lubjakivikarjäär	Saue	Olar Järvloo	Esitati 02.04.2020. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus.
Harku IV lubjakivikarjäär	Saue	AS Harku Karjäär	Esitati 17.11.2021. a. Hiljuti esitatud taotlus, mille menetlus algfaasis.
Harku VII lubjakivikarjäär	Saue	AS Harku Karjäär	Esitati 02.05.2018. a. Kohalik omavalitsus ei ole nõus.
Maardu III uuringuruum	Jõelähtme	Paekivitoodete tehase OÜ	05.04.2021. a algatati keskkonnamõju hindamine enne kaevandamisloa taotluse esitamist. Kohalik omavalitsus ei ole nõus. Uuringuluba anti välja Vabariigi Valitsuse nõusolekul
<i>Jägala lubjakivikarjäär</i>	Jõelähtme	OÜ Väo Paas	Taotlus esitati 26.10.2004. a. Taotlus on Vabariigi Valitsuse korraldusega <u>välja antud</u> , kuid suure kohaliku vastuseisu tõttu ei ole tegevusega siiski saadud veel alustada.

Allikas: autori koosatud keskkonnaloa taotluste menetlusdokumentide alusel seisuga

31.03.2022

LISA D. Menetluses olevad lubjakivi keskkonnaloa taotlused, nende arv Harjumaal ja geograafiline paiknemine

Allikas: maardlate nimistu GIS andmed seisuga 31.03.2022; aluskaart: Maa-amet 2022, autori koostatud

LISA E. Intervjuu küsimuste plaan

Teema	Küsimus
1	2
1. Sissejuhatavad küsimused	<p>Kirjeldage, mida tähendab teie jaoks ehitusmaavara kaevandamisega seoses sotsiaalne litsents.</p> <p>Mida peaks ehitusmaavara kaevandav ettevõtte tegema, et läbi sotsiaalse vastutustundlikkuse suurendada oma tegevuse aktsepteerimist?</p>
2. Kaevandamis-ettevõtte maine	<p>Tänane maapõue kasutamise seotud regulatsioon võimaldab kõigil soovijatel valdkondlikku keskkonnaluba taotleda. Kirjeldage palun selle regulatsiooni võimalusi ja ohte seonduvalt vastuseisuga.</p> <p>Milline peaks olema ehitusmaavara sektoris tegutseva ettevõtte kompetents ja kas see peaks olema ka riiklikult reguleeritud?</p> <p>Mis on ehitusmaavara ettevõtte roll?</p>
3. Kogukonnaga suhtlemine ja kaasamine	<p>Hetkel kehtiv regulatsioon ei nõua lubjakivi keskkonnaloa taotlejalt kogukonnaga suhtlemist. Milline peaks teie hinnangul olema ettevõtte tegevuskava, kes soovib kohaliku kogukonnaga konstruktiivsesse dialoogi jõuda?</p> <p>Kas ja kuidas kogukonna kaasamine ehitusmaavara kasutuselevõtmisel võiks tänasega võrreldes olla teisiti korraldatud?</p> <p>Milline peaks olema riigi suhtekorralduslik roll kaevandaja ja kohaliku kogukonna vahel? Milliseid regulatiivseid muudatusi see vajaks?</p> <p>Kas riik peaks võtma jõulisema positsiooni, kui taotletaval ehitusmaavara kaevandamisel puudub kohaliku tasandi nõusolek?</p>
4. Kogukonna kasu	<p>Kuidas teie hinnangul peaks jagunema kaevandamisõiguse tasu riigi ja omavalitsuse vahel?</p> <p>Milline peaks olema omavalitsusele laekuva kaevandamisõiguse tasu kasutus?</p> <p>Milliseid aktsepteerimist soodustavaid kohaliku kasu instrumente te omaltpoolt täiendavalt välja pakuksite?</p> <p>Kas ja milliseid kaevandamisele eelnevaid kokkuleppeid peaksite ettevõtete ja kohaliku kogukonna/omavalitsuse vahel vajalikuks?</p>
5. Riiklikud regulatsioonid	<p>Milline peaks olema ühiskonna kaasamis protsess kaevandamisega seotud regulatsioonide väljatöötamisel?</p> <p>Milline on teie hinnangul hetkel lubjakivi kasutusele võtmisega ja kaevandamisega seotud riiklike regulatsioonide kvaliteet ja kas midagi võiks/peaks olema teisiti?</p> <p>Kui muuta ehituslubjakivi kasutuselevõtt kontsessiooni põhiseks, st riik ise uurib ja paneb hiljem kogukondlike lepetega kaevandamisõiguse enampakkumisel, millist muutust võrreldes tänasega selles näeksite ja millist mõju võiks see avaldada vastuseisule?</p> <p>Millist mõju vastuseisu vähenemisse näete riiklikel arengukavadel (näiteks koostamisel olev Harju maakonna maavarade teemaplaneering)?</p>

1	2
6. Väliskeskkond	<u>Milliseid seoseid näete taotletava kaevandamistegevuse vastuseisu ja kogukonna ajalooliste kaevandamisega seotud kogemuste vahel?</u> Millist meedia mõju näete kaevandaja ja kohalike kogukondade vahelistes suhetes? <u>Millist mõju lubjakivi kaevandamise meelsusele võivad avaldavad riiklikud suurprojektid, näiteks Rail Baltic?</u>
7. Kokkuvõtvad küsimused	Mis teie hinnangul tõstaks lubjakivi karjäärade rajamisel kohaliku kogukonna aktsepteerimis valmidust? <u>Kas antud teema kohta tahaks intervjueritav midagi olulist lisada, mida intervjuu ei käsitlenud?</u>

Allikas: autori koostatud.

LISA F. Intervjuu hindamisskaalaga väited

Anna hinnang väidetele järgmisel skaalal: 1 – ei ole üldse nõus; 5 – täiesti nõus
(tõmba rist sobiva hinnanguga kasti)

Väide	Hinnang				
Harjumaal tegutsevate kaevandamisettevõtete maine on hea	1	2	3	4	5
Kaevandamisettevõtted arvestavad ja suhtlevad kohalike kogukondadega	1	2	3	4	5
Kaevandamisettevõtete tegevus on kogukondade jaoks läbipaistev	1	2	3	4	5
Ettevõtted tunnevad tegevuse asukoha kohalike kogukondade esindajaid	1	2	3	4	5
Ehitusmaavarade kasutuselevõtmisel arvestatakse kogukonna arvamusega	1	2	3	4	5
Kohalikule kogukonnale kompenseeritakse häiringud ja tekkivad kahjud	1	2	3	4	5
Kaevandamise tulused jagatakse kohaliku kogukonnaga	1	2	3	4	5
Kaevandamisõiguse tasu jaguneb riigi ja omavalitsuse vahel õiglaselt	1	2	3	4	5
Kohaliku kogukonna kasu vähendab vastuseisu kaevandamisele	1	2	3	4	5
Kohalikud kogukonnad mõistavad ehitusmaavara kaevandamise vajadust	1	2	3	4	5
Kaevandamistehnoloogia keskkonnamõju on viimase kolmekümne aasta jooksul vähenenud	1	2	3	4	5
Suurprojektid on riigi majandusarengu seisukohast olulised	1	2	3	4	5

Allikas: autori koostatud.

LISA G. Intervjuu hindamisskaalaga väidete vastuste tulemused

Vastuste skaala: 1 – ei ole üldse nõus; 5 – täiesti nõus

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Tabeli hinnangute sektsiooni päise legend: 1 – riik, 2 – KOV, 3 – kogukond, 4 – ettevõte

Väide	Hinnang				Tegurid (vt LISA A)				
	1	2	3	4					
Harjumaal tegutsevate kaevandamisetevõtete maine on hea	2	2	2	2	1	1	4	2	Suhted
Kaevandamisetevõtted arvestavad ja suhtlevad kohalike kogukondadega	2	2	2	3	2	1	3	3	
Kaevandamisetevõtete tegevus on kogukondade jaoks läbipaistev	2	2	1	2	1	1	2	3	
Ettevõtted tunnevad tegevuse asukoha kohalike kogukondade esindajaid	3	4	2	4	1	3	5	3	
Ehitusmaavarade kasutuselevõtmisel arvestatakse kogukonna arvamusega	4	4	2	2	2	2	3	3	
Kohalikule kogukonnale kompenseeritakse häiringud ja tekkivad kahjud	2	3	1	1	1	1	2	3	Kompensatsioon
Kaevandamise tulused jagatakse kohaliku kogukonnaga	1	3	1	1	1	1	2	1	
Kaevandamisõiguse tasu jaguneb riigi ja omavalitsuse vahel õiglaselt	2	3	1	1	1	1	1	1	
Kohaliku kogukonna kasu vähendab vastuseisu kaevandamisele	4	4	4	4	4	5	4	5	Kontekst
Kohalikud kogukonnad mõistavad ehitusmaavara kaevandamise vajadust	4	2	3	2	4	5	2	3	
Kaevandamistehnoloogia keskkonnamõju on viimase kolmekümne aasta jooksul vähenenud	5	5	1	4	2	4	5	4	Jätaku-suutlikkus
Suurprojektid on riigi majandusarengu seisukohast olulised	4	5	4	4	3	4	5	5	

Allikas: autori koostatud.

LISA H. Kaevandamisettevõtte maine teemaplokis loodud koodid ja kategooriad

Teema	Intervjuu tulemuste koodid	Loodud kategooriad
1. Kaevandamisettevõtte maine	<ul style="list-style-type: none"> • Häiriv ja negatiivne keskkonnamõju • Kasvanud ühiskondlikud ootused • Keskkonnaohtlik tegevus • Keskkonnamõtjude leevendamine • Looduskeskkonda panustamine • Mustad ja porised tänavad 	Tegevuse keskkonnamõju
	<ul style="list-style-type: none"> • Toimiv järelevalve • Turg vajab korrastamist • Geoloogiline uurija automaatselt kaevandaja • Sektorisse sisenemise nõuded ja tegevusloa vajadus • Konkurents mõjutab mõjude leevendamist 	Valdkondlik ettevõtlus keskkond
	<ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtte kapitaliseeritus • Lõpptulemus inimese eluea jooksul • Ettevõtte pädevus ja halvad mainekujundajad • Sõnapidamine ja kõigi nõuete täitmine • Ühiskonna toimivuse tagamine ja ehitusmaavaraga varustamine • Varasem ja osaline korrastamine 	Ootused ettevõttele
	<ul style="list-style-type: none"> • Kaevandamise tulemusena paraneb ohutus ja väheneb keskkonnamõju • Kogukond pakub laiendamise võimalusi • Tehnoloogiline innovatsioon • Komplekt erinevatest tegevustest (varasem tegevus, läbipaistvus, teavitus) • Puuduvad suurte lubjakivikarjäärade positiivsed korrastamisnäited • Korrastamine esimesel võimalusel ja ka osaliselt 	Vastutustundlik ettevõtlus

Allikas: autori koostatud

LISA I. Kogukonnaga suhtlemise ja kaasamise teemaplokis loodud koodid ja kateegooriad

Teema	Intervjuu tulemuste koodid	Loodud kateegooriad
1	2	3
2. Kogukonnaga suhtlemine ja kaasamine	<ul style="list-style-type: none"> • Kaasamine kaasamise pärast • Kaasamise regulatsioon on paigas • Kaasamises saadava tagasiside ja kasu kvaliteet sageli madal • Võimalikult laiapõhjaline kaasamine • Kaasamisega tekivad hea mõtted • Suhtlus katuseorganisatsioonide ja esindajatega 	Kaasamisega seotud tegurid
	<ul style="list-style-type: none"> • Info tegevusest jõuab kogukonnani pärast menetluse algatamist • Suheldakse ainult seadusega nõutud tasemel • Algab kogukonna ja mõju piiritlemisest ja varajasest dialoogist • Arutelud otsustajate tasandil, kogukonda esindab kohalik omavalitsus • Enampakkumise protsessis on võimalik kohaliku tasandi tingimusi seada • Kompromissitus ja edasi lükkamise taktika, suhtluse puudumine • Riigi ja olusid tundva omavalitsuse tugi ja teavitustöö, hea tava • Negatiivne kogemus domineerib positiivse üle, eelaimdused • Puudub universaalne lahendus, tegevusi tehakse vales järjekorras • Mõjutab elatustase, asustustihedus, kogukonna suurus, püsielanik või suvitaja 	Kogukonnaga suhtlemine
	<ul style="list-style-type: none"> • Kolmepoolne kokkulepe (ettevõtte, vald, kogukond) • Protsessi alguses suhteid rikkuv regulatsioon • Talumiskokkulepete aruteludeni ei jõuta • Välditakse enampakkumist • Ebapopulaarsete otsuste vajalikkus, riik menetleja rollis • Uuringuloa taotluste esitamise surve • Puudub suhtlemise regulatiivse toe vajadus • Regulatsioon ei võimalda dialoogi tekkimist, seadus ei nõua suhtlemist 	Regulatsioonid

1	2	3
2. Kogukonnaga suhtlemine ja kaasamine	<ul style="list-style-type: none">• Emotsionaalne otsustusprotsess• Kogukonnaga tegevusele eelnev kontakti loomine• Riikliku kommunikatsiooni vajadus• Teha rohkem kui seadus nõuab• Usaldamatus ja läbipaistmatus• Dialoogi konstruktiivsuse olulisus ja avatus• Vastuseis on läinud äärmuslikuks	Suhtlemise kvaliteet

Allikas: autori koostatud

LISA J. Kogukonna kasu teemaplokis loodud koodid ja kategooriad

Teema	Intervjuu tulemuste koodid	Loodud kategooriad
3. Kogukonna kasu	<ul style="list-style-type: none"> • Kaevandamisõiguse tasu kaevandamisest mõjutatud piirkonda • Kaevandamisõiguse tasu kohaliku omavalitsuse üldine tuluallikas • Omavalitsuse, kogukonna ja ettevõtte vahelised lepingud • Kontsessioon võimaldab seada konkreetseid tasude lisatingimusi • Riik varu omanikuna peaks teenima kaevandamisõiguse müügist • Riigi jaoks väike tulu, kohaliku kogukonna jaoks elumuutev • Lubjakivi kaevandamisõiguse tasu enamuse omavalitsusele 	Kaevandamisõiguse tasu jagunemine
	<ul style="list-style-type: none"> • Kaevandamine peaks piirkondlikult pakkuma lisandväärtust • Kaudselt on kasu ka maanteed ja muud rajatised • Kohalik kasu tekitab aktsepteerimist • Kompensatsioon võib tekitada karjääri rajamise soovi • Omavalitsus otsustab oma tulust lähtuvalt • Piirkondlikest vajadustest lähtuv toetus • Regionaalne aktsepteerimis valmidus erinevus 	Kompenseerimise mõju
	<ul style="list-style-type: none"> • Häiringuid ei kompenseerita • Kaevandamisõiguse tasu kasutamine kohalikul tasandil • Kasu saajad kuni 500 m karjäärist • Korrastatud alast tekib piirkondlik tõmbenumber • Peaks tulenema kaevandamisõiguse tasust • Ettevõtte poolne tugi ja tehnika kasutamise võimalus • Kasu jagamine, talumistasu, tagatisfond, arendustasu, otsetoetus 	Häiringute kompenseerimine
	<ul style="list-style-type: none"> • Ettevõtte omab ülevaadet kogukonna tulu kasutamisest • Kogukonna kasu jaotamise põhimõtted • Omavalitsuste jaoks üks väheseid täiendava tulu teenimise kohti • Omavalitsuse enesekorraldusõigus • Tulu võimaldab omavalitsusel kaevandamise mõjudega tegeleda • Tasu kasutamine ja jõudmine häiringu piirkonda • Omavalitsus suunab tulu kasutust ja eelarvepositsiooni säilimine 	Kaevandamisõiguse tasu kasutamine

Allikas: autori koostatud

LISA K. Riiklike regulatsioonid teemaplokis loodud koodid ja kategooriad

Teema	Intervjuu tulemuste koodid	Loodud kategooriad
1	2	3
4. Riiklikud regulatsioonid	<ul style="list-style-type: none"> • Kaevandamisõiguse tasu kasutamine keskkonkaitselistel eesmärkidel • Riikliku strateegia ja pikema vaate vajadus, riigil peab olema otsustusõigus • Suurem pilt ja tervikanalüüs, tulevase varu kasutuselevõtt • Vajaduspõhise kvaliteediga ja laiapõhjalisem materjali kasutamine • Varustuskindluseks vajaliku mahu teadmine, riigivara efektiivne kasutamine • Kaevandamisõiguse tasu jaotamine ja selle kasutamise läbipaistmatus 	Jätkusuutlikkus
	<ul style="list-style-type: none"> • Käib uue maapõueseaduse väljatöötamine • Kontsessioon vähendab vastuseisu • Lubjakivi juures kontsessioon sobiks ja on õige • Lubjakivi peaks riiklikult uurima • Puudub toimiv enampakkumise regulatsioon • Uuele korrale üleminek võtab aega ja vajab ülemineku regulatsiooni 	Kontsessiooni menetlus
	<ul style="list-style-type: none"> • Arengukavad ei vähenda vastuseisu • Kokkuleppeid saab teha ka ilma teemaplaneeringuta • Sotsiaalne kokkulepe teemaplaneeringuga • Teemaplaneering peaks sisaldama kohaliku tasandi kokkuleppeid • Teemaplaneering vajab tugevat geoloogilist eeltööd • Tulevaste kaevandamisalade ruumiline planeering • Kaubaturu ja mitte maakonna põhine lähenemine 	Maavarade teemaplaneering

1	2	3
4. Riiklikud regulatsioonid	<ul style="list-style-type: none"> • Regulatsioon peaks võimaldama suhtluse läbi kokkulepeteni jõuda • Rikkuja jõulisem sanktsioneerimine • Suuri regulatiivseid muutusi ei olda valmis tegema • Uuringu tulemusel tekib maakasutus piirang • Harjumaa lubjakivi osas kehtiv regulatsioon aegunud, ei toimi ja vajab muutust • Kohalikud omavalitsused riigi vastu kohtus, riik sõidab omavalitsusest ja kogukondadest üle • Läbipaistmatu keskkonnaloa, kaevandamise ja korrastamise regulatsioon • Usalduse puudumine ja selle taastamine 	Regulatsioonide kvaliteet

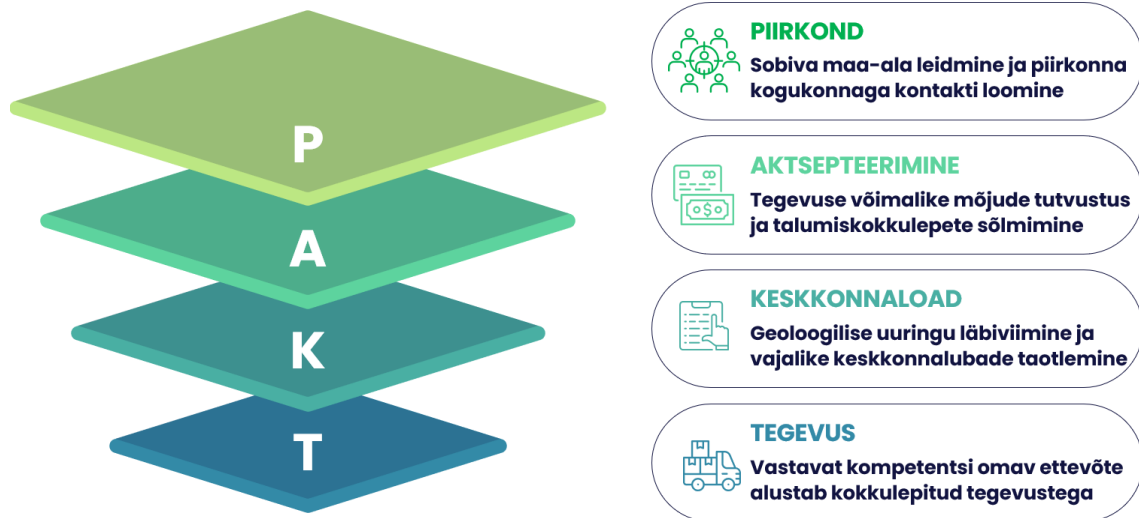
Allikas: autori koostatud

LISA L. Väliskeskonna teemaplokis loodud koodid ja kategooriad

Teema	Intervjuu tulemuste koodid	Loodud kategooriad
5. Väliskeskond	<ul style="list-style-type: none"> • Kuuldustel põhinevad kartused • Riiklike projektide parem kommunikatsioon • Ühiskondlik diskussioon tervikmõjude üle • Valearusaamade korrigeerimine 	Suurprojektide mõju
	<ul style="list-style-type: none"> • Arusaam, et kaevandamissektoris ei ole toimunud arenguid • Kaevandamistehnoloogia on ajas paranenud • Meedia peaks rohkem faktipõhist kajastust tegema • Positiivsed kajastused ei jõua peavoolumeediasse • Riigipoolne teavitustöö paranenud • Suurprojektid lubjakivi kaevandamisel meelsusele mõju ei avalda • Teema on spetsiifiline ja seda kajastada keeruline 	Teavitustöö
	<ul style="list-style-type: none"> • Ajalooline kogemus mõjutab negatiivselt • Pikalt töötanud karjäärade mõjud teada ja sellega harjutud • Nõukogude aegsed oluliste mõjude mälestused • Positiivne kogemus vähendab vastuseisu • Tänapäevane vahetu negatiivne kogemus 	Varasem kogemus

Allikas: autori koostatud

LISA M. Harjumaa lubjakivi kaevandamise sotsiaalse litsentsi mudel

Allikas: autori koostatud

Mudeli osade täiendavad selgitused on toodud lisan N.

LISA N. Autori väljapakutud Harjumaa lubjakivi kaevandamise sotsiaalse litsentsi mudeli osade selgitused

Litsentsi osa	Selgitus
<p>PIIRKOND Sobiva maa-ala leidmine ja piirkonna kogukonnaga kontakti loomine</p>	<ul style="list-style-type: none"> • valitakse välja sobivate eeldustega piirkond, kus on eeldatavalt sobiv geoloogiline ehitus, karjääri rajamiseks sobiv asustustihedus ning tegevust kitsendavate piirangute puudumine (näiteks keskkonnavalased piirangud, kommunikatsioonid jms); • esimesena sammuna luuakse kontakt kohaliku kogukonna esindajaga (piirkondlik külavanem või MTÜ) ja asutakse läbirääkimistesse;
<p>AKTSEPTEERIMINE Tegevuse võimalike mõjude tutvustus ja talumiskokkulepete sõlmimine</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kavandatava tegevuse tutvustamine ja analoogia meetodil võimalikest tegevusega kaasnevatest mõjudest ülevaate andmine; • võimalike talumisvalmiduse kokkulepete läbirääkimiste läbiviimine ja kokkulepeteni jõudmisel vajalike koostöö lepingute sõlmimine; • oluliste turumuutuste vältimiseks on soovituslik meede kaevandamisõiguse tasu maksimaalses määras kohaliku kogukonnani jõudmine; • läbirääkimiste käigus lepitakse ka kokku tegevuse ajas (sellest sõltub ka hilisem kaevandamisala suurus) ja keskkonnamõjude leevendusmeetmed, mida kaevandamise käigus tuleb järgida; • kokkuleppele mittejõudmisel sotsiaalset litsentsi selles asukohas ei ole võimalik saavutada.
<p>KESKKONNALOAD Geoloogilise uuringu läbiviimine ja vajalike keskkonnalubade taotlemine</p>	<ul style="list-style-type: none"> • vajalike kokkulepete sõlmimise järgselt viiakse läbi geoloogiline uuring, mis on soetud kokkulepitud kaevandamisaja maavara vajadusega, geoloogiliste eelduste puudumisel sõlmitud kokkulepped lõppevad; • vajadusel viiakse läbi keskkonnamõju hindamine, mille käigus täpsustakse talumisvalmiduse kokkulepet; • toimub kaevandamiseks vajalike keskkonnalubade taotlemine.
<p>TEGEVUS Vastavat kompetentsi omav ettevõtte alustab kokkulepitud tegevustega</p>	<ul style="list-style-type: none"> • kaevandamisettevõtte, kes omab sektoris tegutsemiseks tõendatud pädevust, alustab kaevandamisega; • tegevuse käigus täidetakse kokkulepitud tingimusi, selle osas tehakse järelevalvet ning toimub regulaarne suhtlus kaevandaja ja kaevandamispiirkonna kogukonna vahel; • kokkulepitud ajaperioodi jooksul karjäär korrastatakse ning poolte vahelised lepingud lõpetatakse.

Täitja oleneb, kas tegevusi viib läbi ettevõtte või toimub nt kontsessiooni menetus

Kaevandamisettevõtte

Allikas: autori koosatud.

Summary

SOCIAL LICENSE TO OPERATE IN THE CONSTRUCTION MINERALS SECTOR ON THE EXAMPLE OF HARJU COUNTY LIMESTONE MINING

Jan Johanson

Since Estonia regained its independence, no new limestone deposits with significant reserves have not taken use in Harju County and all large open deposits have been used and expanded in locations where they already selected during the Soviet era. New deposits have not been opened mainly due to community opposition. One way to reduce opposition is through the concept of a social license to operate. The aim of this master's thesis was to provide recommendations that are necessary to achieve the social license to operate on the example of limestone mining in Harju County. In order to achieve the goal, five research tasks were set, which included compiling a theoretical overview of the research topic and a qualitative content analysis.

In the theoretical part of the master's thesis concepts of corporate social responsibility (CSR), creating shared value (CSV), sustainable development license to operate (SDLO) and social license to operate (SLO) were discussed in order to create an understanding of how and through which activities can reduce community opposition. In the empirical part of the master's thesis, the author described the current regulations related to limestone mining through document analysis and looked at the applications for new environmental permits related to limestone mining in Harju County and the geographical location of the applied areas from the point of view of acceptance and opposition. In preparing the plan of the semi-structured interview questions, the author relied on the topic blocks formed at the end of the theoretical part and the information gathered in the document analysis.

The recommendations to the company were primarily related to the fact that more commitment should be made to reducing environmental impacts. It is important to take the initiative and communication with the community should start before applying a geological exploration application and a close dialogue should be maintained throughout the mining period. The majority of the mining fee received by the municipality should reach the area which are directly affected by the quarrying activity. In the case of national regulations, the most important thing is to change the legislation that companies can enter into a dialogue with the community before applying geological exploration application and they have certainty, that they will continue to operate same area at a later stage. Today, there is no such certainty, no dialogue with communities is initiated and therefore there is a significant

obstacle to the emergence of a social license to operate. Another very important point concerns the change in the principles of today's environmental fees, the majority of the fee for the right to extract limestone should be paid to the local government budget of the affected mining area. It is possible to read more about the recommendations in the table at the end of the last chapter of the master's thesis.

According to the author, the concept of social license to operate is a strategic management challenge, where the mapping of the external environment must start at the beginning, identify key stakeholders, develop public relations action plans, and continue to implement and update them as a continuous process based on the recommendations proposed in this work. As the extraction of mineral resources is also important from the point of view of the functioning of the state's economic, the state should also be interested in developing regulations that affect the reduction of resistance and promote the emergence of a social license to operate. The author recommends that the recommendations proposed in this master's thesis would be considered or taken into account when drafting a new law of the earth's crust act. Many of the proposed regulatory changes would significantly reform the long-standing regulation and the state should conduct further research and regulatory impact assessments to develop the best solutions based on the recommendations of the master's thesis. The implementation of the activities promoting the creation of a social license to operate proposed in this work, which requires the contribution of both companies and the state, creates a real possibility that the resistance to limestone mining will significantly decrease. Opposition can never be completely eliminated, but in the changed business and regulatory environment, the author estimates that it may fall to a minimum in some areas.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jan Johanson, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Sotsiaalne litsents ehitusmaavara sektoris Harjumaa lubjakivi kaevandamise näitel“, mille juhendaja on professor Kadri Ukrainski, PhD, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Jan Johanson
17.05.2022